

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

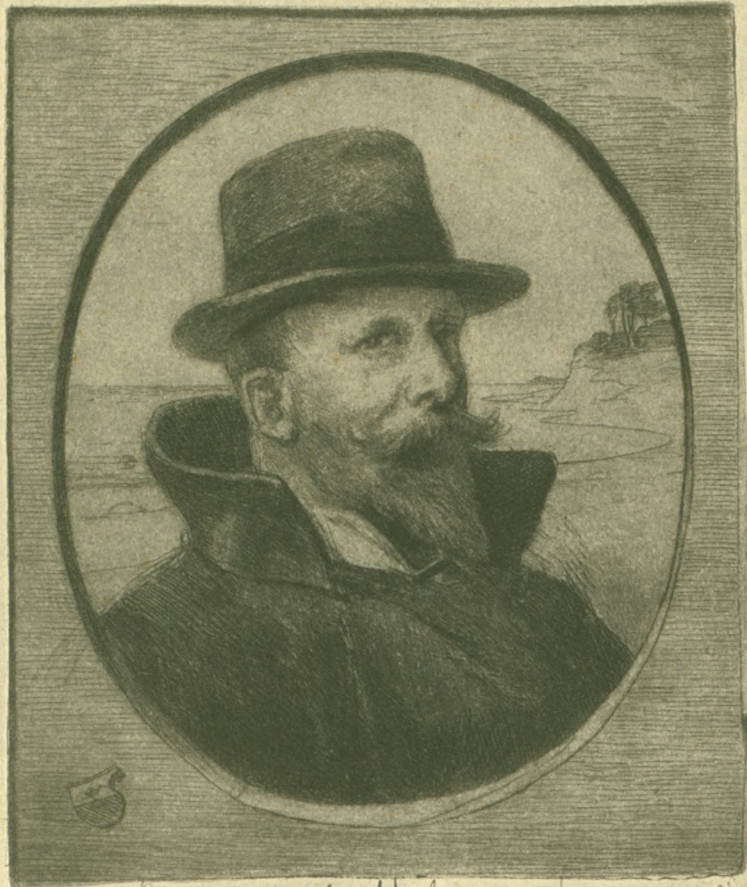
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

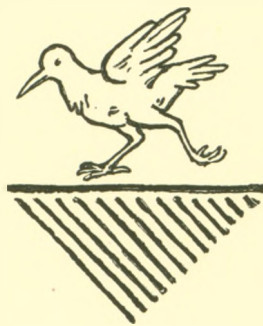

George Washington for 20th

HANS NIKOLAJ HANSEN OG HANS RADERINGER

UDGIVET AF
DEN DANSKE RADEERFORENING
MED STØTTE FRA
L. ZEUTHENS MINDELEGAT

KØBENHAVN
EGMONT H. PETERSENS KGL. HOF-BOGTRYKKERI
MCMXXXI

INDHOLD

AKSEL JØRGENSEN: HANS NIKOLAJ HANSEN SOM RADEERER

J. WERNER: OPTEGNELSER OM HANS NIKOLAJ HANSEN OG HANS
RADEERINGER

48 REPRODUKTIONER EFTER HANS NIKOLAJ HANSENS RADERINGER

ELLA H. N. HANSEN OG BERNT HANSEN HJEJLE: FORTEGNELSE
OVER HANS NIKOLAJ HANSENS RADERINGER

AXEL HOU: OM RADERING

DEN ærefulde Opgave at skrive et Forord til en Bog om *Hans Nik. Hansen* som Radeerer er overdraget mig.

Mit Sind bliver saa fuldt af festlige Minder om ham, fuldt af Billeder af ham i hans Hjem og fuldt af Erindringer, som endnu den Dag i Dag er saa virkelige, om hans og mit personlige Forhold. Uforbeholden og aaben kom han til den unge Maler og tiltalte ham som en Kunstbroder. Selv stadig eksperimenterende og medlevende i sit Arbejde helt og udelt, uspekulativ og usnobbet, og umiddelbart staaende overfor sin Kunst og Livet som et Barn, behøvede han ikke først at ville forstaa den yngre. Han var selv ung, en Dreng, en Mand paa samme Tid. Overfor sin Kunst og overfor Livet stillede han sig ikke som en prøvende Personlighed. Han betragtede ikke, han var. I ham var Naturen med den højthvælvede Himmel. Han var selve den blaa Luft, Havet, Stormen, og han var Livet selv, hvor han gik.

I sin Kunst, Radeeringen, som er en sort-hvid Kunst fremfor de andre grafiske Kunster, bevægedes han af selve det Sort-Hvide som noget i sig selv hvilende, noget urevigt. Det Sort-Hvide var en Personlighed for Hans Nik. Hansen, ikke noget som skulde tjene ham, men som han skulde tjene, og Princippet i denne Personlighed var Modsætningen mellem Sort og Hvidt som skabende Udtryk for det menneskelige Sinds Oplevelser, i Tanken, i Eventyret og i Mennesket. Med Hans Nik. Hansen naar den danske Radeerkunst til fuldkommen Bevidsthed om det hvide Papir som Farve i intim Forbindelse med det Sorte. Uadskillelig fra det Sorte netop ved Modsætningen mellem dem.

For Eckersberg, som for Købke og Lundbye, var Radeering en personlig Reproduktionsmetode for hvad der var Tegning i Billedkunst. Tegningens Krav var det afgørende for dem under Arbejdet. Inden for Billedet var det hvide Papir Formens Højde, det belyste Sted, og fra dette Sted tegnedes der ned til Formens dybeste Skygge. Formsandhed, som stiger til Skønhed, var den kunstneriske formelle Tanke, men de hvide Partier er Papir, hvidt Papir, formbunden, med Farve som Papirranden udenom Billedet. En malerisk Virkelighed som Rembrandts, Goyas eller Daumiers anedes ikke og kan ikke tænkes, da Forudsætningen derfor endnu ikke var kommen til Verden i de danske Radeererers Bevidsthed. Den straalende Rigdom af kolde og varme Farver, som saavel Rembrandt som Daumier raader over, skulde det blive Hans Nik. Hansens Sag at løfte Sløret for og Oluf Hartmanns Sag at føre videre.

Hos Købke og Lundbye er Radeeringens Teknik ren og klar. Streglaget er paa Forhaand bunden til Formen, bunden til Kompositionen. Den kunstneriske Følelse lægges i Tegningen, i Farven og i Figurproportionernes rette og eneste Forhold til hinanden. Papirets hvide Farve

som rumgivende Evne tænkes der ikke paa, derfor har den hvide Farve i Lundbys Radeering »Tyrekalven« ingen Plads i Rummet, det bageste ligger lige saa nær som det nærmeste. Indtrykket og Indholdet af de hvide Flader er Tomhed og Hensigtsløshed. Billedet er afgrænset af en Yderlinie, men det hvide indenfor Billedet bliver der ikke, det afviger ikke i Farve og selvstændig Værdi fra det hvide Papir udenfor. Vilh. Kyhn blev den danske Kunstner, som skulde føre dette for Radeeringen saa nødvendige Problem videre.

Det danske Maleri var før Kyhn stærkt optaget af de storartede Opdagelser af det danske Landskabs portrætlige Forskelligheder i Form og Farve. Iagttagelsesevnen var her skærpet til det yderste. Overalt hviler Nyopdagelsens rene, klare Kyskhed over Billederne, og Tegningens Soberhed og Sandhed er den Hjørnesten, al Iagttagelse hviler paa. Med Vilh. Kyhn kommer den varmende Sol ind. Stemningerne bliver mangfoldigere. Lyset kastes ned paa alle Ting, gennemtrænger og beliver Atmosfærens Smaalegemer. Det er, som om Malerens Øje, alt efter som Finfølelsen over for Naturens skiftende Stemninger skærpes, fatter mere og mere af Farvernes mangfoldige Muligheder indenfor Tonforandringer. Farverne, som hos Eckersberg betyder det setes Farve, bliver hos Kyhn Udtryk for Solens og Atmosfærens Indvirkning paa Former og Afstande i Naturen. Farverne optager Solens Varme i sig. I Kyhns Radeeringer mærkes det samme. Den hvide Farve er bleven levende og virkelig Farve og rumgivende. Forgrund er Forgrund, Baggrund er Baggrund, udtrykt alene med Sort og Hvidt. Uden at skrævere Luften med en Linie faar den den rette Tonforandring i Forhold til Forgrunden, giver Luften den rette Plads i Billedet. For at opnaa en til Datidens Opfattelse af Virkeligheden svarende kunstnerisk Form maa man fortolke det Sort-Hvide, ikke som blot og bar formgivende ved harmoniske Overgange, men som eksisterende umiddelbart gennem deres Modsætning til hinanden. Kun gennem Forstaaelsen af at Modsætningen mellem Sort og Hvidt er Radeeringens rette Eksistens, bliver det muligt at udtrykke det nye Syn paa Naturen i Radeering. Det har altid forekommet mig som værende rigtigt, at vil man helt ud leve med i en Kunstners Værk, maa man først forstaa hans Fortolkning af Billedkunstens Sprog. En sand Fortolkning af de sproglige Virkemidler giver ogsaa en sand Fortolkning af Naturen, og som denne Fortolkning har givet Kunstneren hans Forhold til Naturen, giver hans Fortolkning Beskueren Nøglen til den rette Forstaaelse af ham. Derfor kan man ikke med Rette fordre den Tegningens Stramhed hos en Kyhn, Frølich eller Hans Nik. Hansen som hos Eckersberg, Købke eller Lundby. Allerede hos Kyhn mærkes Opgivelsen af Tegningens Stramhed til Fordel for maleriske Værdier og ligeledes hos Frølich. Selvstændig, som en fra Formen løsreven Eksistens og i fuldtonende Samklang med Frølichs lyriske Sind, bevæger det Sort-Hvide En, som malerisk Værdi. Hos Frølich mere end hos Kyhn er Forandringen fra Sort-Hvidt som ene Farvegivende mærkbar. Hos Frølich, hvor Farven lige saa meget skal give Kunstnerens egne Stemningssvingninger som den uden for levende Natur, begynder den Sort-Hvide Farve at vise sin Magt som stemningsgivende Middel. Med Kyhn og Frølich, forekommer det mig, er Overgangen fra den Eckersbergske Skoles rene Tegning og Farvegiven henimod det saakaldte mere maleriske Syn paa Naturen givet. Med Hans Nik. Hansen fremtræder den første danske Radeerkunstner, som uden Bekymring for den strenge Tegning efterhaanden udvikler Modsætningen mellem Sort og Hvidt til en levende Virkelighed, som i mange af hans Blade antager en fuldkommen plastisk Form. Man kan nu med Rette tale om, at hermed er et nyt selvstændigt sprogligt Middel fremstaaet, som i sig selv evner at udtrykke alle de Stemninger og Følelser, som for Kunstneren tidligere fandtes i Naturens Linier og Former, i Lyset og i Skyggen.

Som man hos Kyhn kun bevæges af det levende, plastiske Forhold mellem det dybe i Rummet gaående Landskab og den opstigende Luftflade, kan man plastisk bevæges af selve det Sort-Hvides Bevægelse fra og til hinanden. Som man med rig Glæde bevæges af og ledes af alle de fine Delinger, som bringer En ind i Landskabet og i Højden over Bakker, op omkring Buske og Træer, for at ende ude i Kimingen, alle disse fine Delinger af den plastiske Helhed, Rummet, saaledes bevæges og ledes man hos Hans Nik. Hansen af den ustandselige Bevægelse mellem alle de af Sort-Hvide Modsætninger bestaaende Dele, som forbinder det sorteste Sorte med det lyseste Hvide, og som tilsammen giver en fuldkommen Accord. Ikke som den strenge Tegner maa man se paa Hans Nik. Hansen, men som Maleren med Sort-Hvidt.

Med Hans Nik. Hansen træder den hvide Farve frem som betydende fuldt saa meget som den sorte. Ja, den Sortes Eksistens er nu fuldkommen afhængig af den Hvide og omvendt. Indenfor Billedet foregaar alt, det er ikke længere et hvidt Stykke Papir, man har trykt en Tegning paa, det hvide Papir er bleven til Farve, der fuldt saa vel som Kulører kan veksle mellem varmt og koldt.

Saaledes som Kundskaben om Sort og Hvidt af danske Radeerere er skabt af næsten intet, er det blevet Stof for Fantasien og derfor passende til Hans Nik. Hansen. Med sin særlige Kunstnernatur maatte han finde et Stof, som kunde udtrykke ham. Kunstnere før ham havde forberedt alt, og Hans Nik. Hansen fuldstændiggjorde det.

Gennem en Analyse af nogle af Hans Nik. Hansen's Arbejder vil jeg forsøge yderligere at klarlægge min Opfattelse af hans Stilling i dansk Radeerkunst. For Eksempel Bladet Op. 45, Cestiuspyramiden i Rom. Mellem den lysende hvide Himmel og det sorteste sorte i Træet tilhøjre er der en klangfuld Balance, som rytmisk forbindes mellem de mørkere Farver i Forgrunden, over Mellemgrunden og Pyramiden, Træerne i Baggrunden og den mørke Luft.

Med denne vældige harmoniske Forbindelse af de to Yderfarver som Baggrunden for det stærkt bevægede silhuetagtige Figurliv virker Bladet kunstnerisk naturligt, idet Motivet i sig selv er et Landskab i klassisk Ro midt i Naturens evige Foranderlighed. Betegnende for den Sikkerhed, Placeringen af Genstandene i Rummet, er det, at den knaldende lyse Himmel trods det, at der op imod staar skarpe og mørke Silhuetter, alligevel viger tilbage for den mere slørede Forgrund.

I De tre Skalke kommer ifølge selve Fortællingens Art andre sproglige Virkninger tilsyne, Bevægelsen mellem det hvide og sorte er mere vuggende. For hver Gang man har fattet Balancen mellem det lyseste og mørkeste, brydes man ustandseligt af og ledes ind i en rytmisk bølgende Bevægelse mellem de mørke og lyse Farver. Dette svarer efter min Mening nøje til Billedets fortællende Indhold — det sladrende og sludrende Figurerne imellem.

I Modsætning dertil er Bladet af Marcus Aurelius farvemæssigt bygget op i en skulpturel, Formen følgende Bevægelse, som giver Statuens massive Materiale. Bladet af Olaf Poulsen som Ole Rass giver i sin sorte og hvide Fortolkning selve Teatret — kun to Dimensioner: Forgrund og Baggrund. Dette har Hans Nik. Hansen meget sandfærdigt udtrykt gennem Figurens klangfulde maleriske Samvirken mellem lyst og mørkt til det bagvedliggende maleriske graa.

Radeeringen af Gendarmen er i Motivet enkel som Raderingen af Ole Rass, men foregaar i den frie Natur. Figur og Baggrund staar ikke i Modsætning til hinanden. Men Figurens sorte, de sorte Figurer i Sneen og den graa Himmel, virker tilsammen imod det hvide. I Bladet af Pagen paa Taarnet, Florentinsk Sanger, stiger det lyse i det Stenhoved, han sidder

paa, frem som en Kontrast til Figuren og Byens mørke og graa Farve. Er den maleriske Skildring af Ole Rasmussen i Følge Indholdets lyriske Karakter rytmisk, blød og vigende, er til Gengæld den maleriske Skildring af en anden Teaterfigur, Kammersanger Schram som Don Bartholo knap og kort. Balancen maa regnes som værende imellem det sorte og graa, og i korte smaa Træk stiger det til hvidt i Kraven. I Skærsliberen fra 1898, altsaa et forholdsvis tidligt Blad, staar man nærmest overfor en radeeret Tegning — trods det er man ikke i Tvivl om de forskellige Genstande og Fladens Beliggenhed i Rummet.

Hans Nik. Hansen er efter min Mening Forløberen for Oluf Hartmann. Flere af Hartmanns tidligste Radeeringer viser baade for Emnevalgets Vedkommende som ogsaa for Stregens en direkte Forbindelse med Hans Nik. Hansen. Dette turde ogsaa være rimeligt, da de to Kunstnere havde meget tilfælles. Hans Nik. Hansen's store Indsats i dansk Radeerkunst kan saaledes ogsaa maales ved den afgørende Betydning, han har haft for denne, den følgende Tids betydeligste grafiske Kunstner.

AKSEL JØRGENSEN

Opus 49. Pegasus. 1899
8,4×13,6

J. WERNER:
OPTEGNELSER OM HANS NIKOLAJ HANSEN
OG HANS RADEERINGER

I.

DEN 6. Oktober 1903 mindedes Den danske Radeerforening Halvtredsaaersdagen for Foreningens Stiftelse ved en Middag i Undertegnedes Hjem. Foruden Bestyrelsens repræsentative Formand, Radeersamlere, Generalmajor Koefoed, var tilstede de andre Bestyrelsesmedlemmer, Kunstnerne Lorenz Frølich, Carl Thomsen, Joakim Skovgaard, Otto Haslund, Samleren Læge G. Larsen og flere særlig indbudte, der havde staaet Foreningen nær, blandt andre Hans Nikolaj Hansen.

Han kom, efter at vi andre var gaaet til Bords. Nej, han kom ikke, han fløj ind i Stuen — den halvtredsindstyveaarige Yngling — og strøede ud over os det smukke Blad Pallas Athene, Radeeringens Genius (Opus 83), som han havde ritzet i Dagens Anledning. Flere af Aftrykkene var endnu vaade fra Pressen.

Jeg mindes hans Glæde over at være med, hans Tilfredshed ved at kunne give sit Bidrag til Festen, hans Tale ved Bordet: »Han vilde aldrig glemme den Dag i 1897, da Radeerforeningen havde søgt ham ude paa Paludan Müllers Vej og afkøbt ham Pladerne til hans første store Suite: de 3 Skalke. Han havde følt sig saa ensom, saa kom vi med Anerkendelsen og med de pecunia, som han da trængte saa haardt til.«

Ja, saadan var Hans Nikolaj Hansen: Peintre-Graveuren med Pegasus og Genius i Følge, Grandseigneuren, der hellere gav end tog, den venuesæle, festlige Mand, om hvem det hed, at han kun havde Venner.

Hans Bomærke, som stadig gaar igen paa hans Radeeringer, var: den pilende Hjejle, Blichers og Hedens vævre Fugl.

Hans Nikolaj Hansen fødtes den 15. Maj 1853; i samme Stund, han kom til Verden, satte Vagtparaden paa Kongens Nytorv ind med en Trommehvirvel. Var det et Omen? I alt Fald begyndte den lille Hans Nikolaj sit Liv paa festlig Vis.

Forældrene var de gode Borgerfolk: Vinhandler Carl Jørgen August Hansen og Sophie Henriette, født Andrup, der holdt Bryllup den 10. Juni 1847. Faderen, der var født i Helsingør som Søn af Skibsklarereren Hans Nikolaj Hansen, havde — efter at have tjent som Lærling og Svend og efter at have gjort Tjeneste i Livjægerkorpset — den 13. September 1845 — løst Borgerskab som Interessent i Vinhandlerlauget. Samtidig blev han optaget som Kompagnon i Svigerfaderen Nikolaj Baltzer Christen Andrups Vinforretning, der havde til Huse i den lave Stue — nærmest Kælder — paa Kongens Nytorv Nr. 4, Hjørnet af Lille Kongensgade. Forretningen førtes herefter under Firmanavnet Hansen & Andrup, selv efter at Hansen havde overtaget den som eneste ansvarlige Deltager. Det var en gammel og anset Virksomhed, Hans Nikolaj Hansens Fader var kommet ind i. Vel havde Andrup først

overtaget den i 1834, men som det fremgaar af en Indskrift paa en af Loftsbjælkerne i Stuen, var den stiftet i 1723, altsaa paa Ludvig Holbergs Tid. Den blev drevet baade en gros og en detail og som Vinstue. I Sophus Bauditz's: »Absalons Brønd« vil man finde den nærmere beskrevet. I Baggrunden af Lokalet stod opstillet de store Vinfade Side om Side, og foran disse og Disken laa Vinstuen med dens Borde og Stole. Den var saare spartansk udstyret, men var meget søgt blandt andre af Kunstnere og Skuespillere, anerkendt som Forretningen var for sine gode velaftappede og vellagrede Vine. Endnu minder nogle af Billederne paa Væggene, Litografier af Skuespillerne Frydendal, Chr. Schmidt og Wiehe, om Hansen & Andrups Tid.

C. J. A. Hansen betjente ikke selv Gæsterne i Vinstuen. Expeditionen af disse var overladt Broderen, der udmærkede sig ved sit gode Humør og sin Gesvastighed. Sin meste Tid tilbragte Hansen i sit lille, pænt udstyrede Kontor ud mod Lille Kongensgade, hvor han førte Bøgerne, naar han ikke fordybede sig i Læsning af Historie, specielt Personalhistorie, som var hans virkelige og store Interesse.

Ikke mindst beskæftigede han sig med Slægten — til hvilken der forøvrigt var knyttet flere Familielegater. Stamfaderen var Amtsforvalteren i Thisted Jens Hansen (f. 1642 † 1719), der ejede Herregaardene Ullerup og Monstoft paa Mors. Dennes Søn Hans Hansen (f. 1682 † 1758) var Sognepræst til Sørbymagle, senere til Gunnerslev og Skelby og gift første Gang med Ellen Mule af den kendte Muleske Slægt, anden Gang med Magdalene Hjorth. Blandt Descendenterne i sidstnævnte Ægteskab var Portraitmaleren Hans Hansen og dennes Søn Maleren Constantin Hansen. I første Ægteskab havde Pastor Hans Hansen Sønnen Hans Hansen (f. 1719 † 1754), der en Tid var Guvernør paa St. Croix, og som efterlod Sønnen Hans Hansen (f. 1748 † 1785), Prokurator i Storehedinge og gift med Birgitte Sorterup, Sønnedatter af den kendte Præst og Digter Jørgen Jørgensen Sorterup. I dette Ægteskab fødtes Vinhandler Hansens Fader Skibsklareren Hans Nikolaj Hansen i Helsingør.

I to Radeeringer (Opus 4 og 126) har Hans Nikolaj Hansen forevignet Faderen paa overordentlig sympatisk Maade. Han fremtræder paa disse som Manden af den gamle Skole med lang Klædesfrakke og Fadermordere, han var en køn Mand med et intelligent Ansigt, i hele sin Apparition mindende om en Embedsmand — en Præst. Paa det ene af Bladene ser man ham med Bogen i Haand, paa det andet staar han ved sin høje Arbejdspult, fordybet i Arbejde; intet forstyrrer ham, end ikke Katten, der er sprunget op paa hans Skulder.

Moderen var en stiltfærdig Dame. Hun lagde megen Vægt paa, at Hjemmet var velholdt og pynteligt; smukke gamle Møbler og Masser af Blomsterplanter oplivede Stuerne.

Af Søkende havde Hans Nikolaj Hansen de tre Søstre: Charlotte (f. 1849 † 1883) gift med Fætterten Kontorchef i Politiet Chr. Hansen, Augusta Henriette Laura (f. 1851 † 1870), ugift, og Johanne (f. 1857 † 1922), ugift.

En egen patriarkalsk Tone hvilede over Forældrenes Hjem, og hertil bidrog ikke mindst det store Antal Tanter, som man godt kan sige *daglig* frekventerede dette. De passiarede, strikkede og skiftedes til at læse op. Af disse Tanter fremhævede Hans Nikolaj Hansen først og fremmest Fasteren Louise, der boede hos dem. Hun var en fornøjelig Dame — Midtpunktet i Familien, Familiens gode Fé; hun elskede Hans Nikolaj, og at Følelserne var gensidige, derom vidner hans overordentlig smukke Tegninger af hende.

Oprindelig levede Familien i Reverentsgaden, den nuværende Laxegade med sin heterogene Befolkning. Lige overfor Familien Hansen boede Præsten ved Holmens Kirke, i Kælderen holdt to letfærdige Piger til.

Hans Nikolaj Hansens Fader tjente gode Penge, og i Begyndelsen af Tredserne købte han den store Købmandsgaard Nr. 27 i Fredericiagade (Nr. 3 i Akademigaden), hvor Familien flyttede ind paa 2den Sal. Denne Lejlighed var langt mere rummelig end den forrige, og Ejendommen havde det Plus, at den laa ud til den store Plads omkring Marmorkirkens Ruiner, en herlig Legeplads for de Hansenske Børn og deres Kammerater.

I 1919–21 radeerede Hans Nikolaj Hansen fire Smaablade, »Barndomsminder« (Opus 139–142), og det var ogsaa hans Tanke at nedskrive sine Memoirer, men det blev kun til nogle faa Sider. Gennem dem ser vi ham som lille Dreng spadserende gennem Bredgade ud til Kastellet, hvor Militærmusikken spillede, i Følge med Pigen Stine, Karlen Frederik og Puddelhunden Leo – Hans Nikolaj i lange Mammelukker og skotsktærnet Bluse med ganske korte Ærmer. Vi læser, hvorledes den kære Tante Louise, inden hun lægger ham i Seng, tager ham op paa sin Ryg, for at han kan se Vidunderet – de nye Gadelygter bliver tændt. Vi oplever ogsaa hans første store Skuffelse. Ofte har han staaet uden for Kældervinduerne, hvor de to Pigebørn havde den herligste Papegøje. Som han en Dag atter beundrede Fuglen med de stærke Farver, kom Damerne op med Papegøjen: »Den skal du have, min lille søde Dreng.« Hans Jubel var stor, »at eje en Papegøje, en levende Papegøje,« og han styrtede op til Moderen og Tanten. Da disse imidlertid hørte, hvem der var den ædle Giver, blev der nærmest Opstandelse, og Hans Nikolaj fik Ordre til øjeblikkelig at bringe Gaven ned igen. Han beskriver sin Fortvivlelse: Han kastede sig ned paa Gulvet. Ikke under nogen Omstændigheder vilde han gaa ned til Damerne med Papegøjen. Saa maatte endelig Stine aflevere Fuglen. Episoden har han forevigt i Opus 141. Han fortæller ogsaa om, hvilket Indtryk det havde gjort paa ham, at Præsten lige overfor saa ofte havde det lækreste Vildt og Fjerkræ hængende udenfor sit Køkkenvindue. »Jeg vil være som han, jeg vil være Præst.«

Da Hans Nikolaj var 6 Aar, kom han i den Bondesenske Skole i St. Kongensgade, der var i høj Grad æstimeret indenfor det københavnske Bourgeois og ogsaa havde en Stab af gode Lærere, blandt hvilke han mindes Topsøe og Jerndorff. Det var et ret strængt Regimente, der blev ført af Bondesen og hans Søster Sophie. Da Hans Nikolaj havde faaet sit første tg af denne, faldt han paa Knæ for hende og tryglede om Tilgivelse. Men der hjalp ingen kære Mor, han maatte bringe sit tg hjem til Forældrene. Blandt Skolekammeraterne, som han bevarede som Venner for Livet, var Niels Neergaard.

Fra Bondesens Skole kom han ind i Borgerdydsskolen paa Christianshavn. Tegning paa Tegning udgik fra Drengens lette Haand, saa at det ogsaa vakte Rektoren Martin Hammerichs Opmærksomhed. Det er saa betegnende for Hammerich, at han en Dag løftede den lille Skoledreng op mod et Kobberstik efter Rafaels »Den sextinske Madonna« med Ordene: »Nu indvier jeg Dig til den store Kunst.« 1867 afløste Johs. Helms Hammerich som Rektor. Hans Tilfredshed med Hans Nikolaj var ikke saa stor, han var jo ikke nogen særlig flittig Elev. Lektielæsningen med dens tørre Kost var ham imod, kun det, der satte hans Fantasi i Bevægelse, optog ham. Til Lærernes Forargelse udstyrede han sine Læsebøger med Illustrationer frem for at følge med i Timerne.

Sommerferierne tilbragte Hans Nikolaj dels i Helsingør hos Onkel Jørgen og Tante Gitte (Barndomsminder Opus 140), dels hos Sognepræsten i Dalby nedre ved Mariager Onkel Carlsen, der var gift med hans Faster Annie. Herfra bevarede han mange Minder: om den skønne Egn, Præstegaarden, den gamle fra Valdemarernes Tid stammende Kirke og om den nærliggende Herregaard Trudsholm, hvor han ofte var Gæst. Paa Udflugter med Præste-

familien lærte han ogsaa den jydsk Hede at kende. Onkel Carlsen havde gjort et stærkt Indtryk paa Drengen; i Opus 139 gengiver han, hvorledes den gamle Præst tugtede sin Røgter Per Welling. Han havde smøget Præstekjolen op for at bestige Hesten, men saa da snart, at Per ikke havde striglet denne. »Naade, Naade, Hr. Pastor!« bad Per. Men en, to, tre gav han Per en Omgang Prygl med Grimen.

Martin Hammerich havde i sin Tid sagt til Vinhandler Hansen det samme, som han havde holdt paa overfor Frants Henningsens Forældre. »Deres Søn skal først have sin Artium, saa kan han følge sit naturlige Kald.« »Non scolae sed vitae discimus.« Dette forstod Hans Nikolaj ikke dengang, men i udpræget Grad kom den højere Skoleundervisning til at præge hans Liv. Olaf Poulsen kaldte ham, da han var en gammel Mand: »Studenten«, thi ikke blot bevarede han til det sidste det studentikose over sig, men enhver, der lærte ham at kende, maatte i Betragtning af, at han ikke havde fortsat den akademiske Løbebane, forbavses over hans betydelige litterære og historiske Kundskaber. Pegasus var hans Ganger, men Pallas Athene — Gudinden, som han atter og atter tegnede — hans Skytsaand. Naar han i sin Tale og i sine Radeeringer saa ofte benyttede Citater, var dette ikke som Pyntefjer, han satte i sin Hat, men Udslag af Kendskab til og personlig Fordybelse i Klassikernes Værker. Og følger man hans Produktion, vil man iagttage, hvorledes han forstod at lægge den historiske Kolorit over sine Tidsbilleder — en Frugt af hans omhyggelige Studier.

1872 blev han Student og kom derpaa som Elev paa Kunstakademiet. Omtrent samtidig med ham var Joakim Skovgaard, Karl Madsen, Michael Ancher og Erik Henningsen. Blandt hans Lærere paa Akademiet skal nævnes Jørgen Roed og Niels Simonsen, der begge var aldrende Mænd paa 64—65 Aar, og J. A. Kittendorff. Nogen Paavirkning af disse findes ikke i Hans Nikolaj Hansens Kunst udover det, at hans tidligt udviklede Tegnetalent her var kommet under kyndig og respektfuld Pleje.

Paa den store retrospektive Udstilling paa Charlottenborg i November 1913 over Hans Nikolaj Hansens Malerier, som Vennen, den kunstinteresserede Kontorchef i Københavns Brandforsikring H. Chr. Christensen havde foranstaltet og hjulpet ham med, blandt andet med Affattelsen af Kataloget, havde Christensen lavet en Karakterbog. I denne giver han Kunstnerens Arbejder fra 1873—76 kun middelmaadige Karakterer. Det skal dog bemærkes, at da Hans Nikolaj Hansen i 1913 forærede Zahrtmann et af disse Smaabilleder: en Interiørstudie med en siddende Figur, skrev denne: »Jeg tror, at det Billede hører til det ypperste i Penseltegning i Farvens Liv; det er — Dig mulig ubevidst — fransk i Ordets videste Betydning, og jeg elsker det.«

1876 fik han Afgangsbetegnelse fra Akademiet. 1877 aftjente han sin Værnepligt paa Skonnerten »Fylla« paa dennes Inspektionstur under Færøerne og Island. Fra Færøerne sendte han Illustreret Tidende en Tegning af Færingernes Dans paa Skibet. Med denne var Færingerne bleven bekendt, og da »Fylla« paa Hjemturen fra Island anløb Thorshavn, vilde de give ham Prygl. De var meget indignerede over Tegningen, men navnlig over Teksten til denne. Hans Nikolaj Hansen havde saaledes skrevet, at deres Fører, Degnen, var en Svigersøn af Lodsens Zacharias, men han maatte da vide, at Degnen var ugift. Han skulde ogsaa urigtig have omskrevet Omkvædet til Grindevisen: »Raske Dreng, Grind at dræbe, det er vor Lyst,« til: »Raske Dreng, fange Grinder, stikke Grinder, dræbe Grinder,« o. s. v.

Matros Hans Nikolaj undgik dog Eksekutionen, men en Deputation mødte ombord paa Skibet og afleverede højtidelig en Protestadresse. Fra denne Rejse stammer ogsaa en Række karakterfulde Tegninger, som for en Del blev gengivet i Ude og Hjemme 1879.

1877 optraadte han første Gang som Udstiller paa Charlottenborg, nemlig med en Tegning: »Biskop Svend haaner de overvundne Vender ved at lade sig slæbe ud af Byen paa deres omstyrtede Afgudsbillede.« Den tilkendtes den Raben Levetzuske Præmie, hvad ogsaa var Tilfældet med den Tegning, han udstillede i 1879: »Margrethe Valdemarsdatters Møde med den fangne Albrecht efter Slaget ved Falkøbing.« I 1878 mødte han med det 125 × 192 cm store Maleri: Udenfor Sigbrits Port. »En Borger bliver indladt, medens Rigets Raader, Adelige og Gejstlige maa staa ude i Kulden.«

Hermed forkyndte Hans Nikolaj Hansen sig som *Historiemaleren*, hvad han ogsaa senere og fortrinsvis kaldte sig. Trods Maleriets uomtvistelige Værdier: dets Vederhæftighed som Tidsbillede, dets gode Komposition og fortræffelige Karakteristik af Repræsentanterne for de tre Stænder: Adel, Gejstlighed og Borgerskab, vakte det mere Opsigt end Beundring. Er dette Historiemaleri? spurgte det store Publikum, der savnede Handling i Billedet, og som var indstillet paa F. C. Lunds, Sonnes, Niels Simonsens og senest Carl Blochs Fremstillinger. Og selv hans Malerkammerater, der i ham saa den meget lovende Kunstner, var reserverede.

Det var jo Gennembruddets Tid, hvor Naturalismen søgte at bane de nye Veje — det være sig i Litteraturen som i Kunsten. Det var *Virkelighedsbilledet*, det kom an paa. Det historiske Maleri, forsaavidt det gengav andet, end hvad Maleren havde set og oplevet, fyldestgjorde ikke dette Formaal. »Der er Intet mindre historisk end Historiemaleriet — en Eftertids Fantasi over Fortiden.«

Og i Farven og Malemaaden gjaldt det om at komme bort fra den traditionelle, flade og tørre Atelierkolorit. Opgaven skulde være at gengive Naturen og Tingene, ikke som de var, »an und für sich«, men som de forkyndte sig for Iagttageren. Totalvirkningen, Valøserne skulde frem, S sammenspillet af Farver og Lystoner, Tingen, som den tog sig ud i Lys og Skygge. Friluftsmaleriets Tid var inde.

Krøyers Billeder viste Vejen.

Hans Nikolaj Hansen holdt sig ikke alene til sine Malerkammerater, men deltog med Liv og Sjæl i Studenterlivet. Han skrev kvikke Viser og Sange; Otto Benzon kaldte ham »Geheimpoeten«. Han var vel ikke den store Taler og Debattør, men med sin Friskhed, sit straalende Humør og sine litterære Interesser vandt han sig en stor Omgangskreds.

Han sluttede sig straks til den Kreds af Unge, som fylkedes om Georg Brandes som Bannermærke, og som dannede Oppositionen i Studenterforeningen. Blandt hans Venner træffer vi dem »fra Vindueskarmen«: Julius Hoffory, Zeuthen, Axel Henriques og Emil Slomann, indenfor Kunstnernes Skare: Brødrene Henningsen, Th. Niss, Pacht og Hans Tegner, og blandt Digterne Holger Drachmann og J. P. Jacobsen.

Som Frankrigs Kunst var den alt dominerende, blev Paris Maalet for de unge danske og svenske Malere, og alle søgte de i Halvfjerdserne til Bonnats Studieskole: Philipsen, Rosenstand, Brasen, Locher, Helsted, Tuxen, Krøyer, Fr. Henningsen, Zacho, Carl Rasmussen, Joakim Skovgaard m. fl. Bonnat, der var født 1833, stod dengang som det officielle Frankrigs første Portraitmaler. Hans Malerier — ogsaa hans historiske — savnede Ynden og det indtagende, men udmærkede sig ved et kraftigt og bredt Foredrag, hvor han søgte bort fra Detailler og Konturerne — »dans la nature il n'y a pas de contours«; ved stærke Modsetninger mellem Lys og Skygge søgte han at fremkalde det virkningsfulde og Helhedsindtrykket. Caravaggio og Ribera var i saa Henseende hans Forbilleder. I at tegne efter Model var han en udmærket Lærer. Hans Farver derimod skæmmedes ofte af et vist Hang

til de mørke Toner. I Ydre og Optræden var han Verdensmanden, i sin Bedømmelse af den nyere franske Kunst, saaledes af Impressionismen, var han intolerant.

Om Bonnat med denne sin Ensidighed var den rette Lærer for de unge skandinaviske Kunstnere, der som Regel kun kunde ofre en kortere Tid paa deres Ophold i Udlandet, turde være et stort Spørgsmaal. Det er en kendt Sag, hvorledes Julius Lange tidlig advarede mod Parisersnobberiet »at spænde vor lille Slæde paa Frankrigs store Karet«. Han frygtede en Paavirkning paa Individualitetens og det hjemliges Bekostning. Og overfor den megen Tale om den fremmede Malerkunsts Teknik udtalte han frimodigt og kættersk: »Jeg tror fremdeles, at Tekniken, for saa vidt den skal have nogen sand kunstnerisk Værdi, maa udvikles af Kunstneren selv i Forhold til de Emner, han behandler, det Indhold, han vil udtale.« Nogen Beundring for Bonnat havde Julius Lange ej heller. I sit Brev af Maj 1878 til Krøyer udtaler han saaledes, at han vel ikke er blind for, at Bonnat paa sin Vis er en overmaadig dygtig Maler, der til Fuldkommenhed forstaar den Kunst at spille sine Kort ud med éclat; »men det forekommer mig ikke at være Trumfer«. Han savner i Bonnats Billeder Aand og Stemning, selv flere af hans Portrætter finder han kolde og maskeagtige, saa brillant som de end præsenterer sig i Rummet. »Hans Farve møder ikke altid mit Øje som Mønster paa Natursandhed.« Gamle Kyhn var endmere uforbeholden i sin Dom: »Bonnat er et Asen, et rigtigt Asen.«

Men fra de unge Kunstnere lød der andre Ord: Lovord over den store Mester, den eminente Lærer. Og da Hans Nikolaj Hansens Fader havde lovet ham den fornødne Støtte til en Studierejse, drog han til Paris sammen med Maleren P. A. Schou og boede med denne i nogen Tid i et Værelse ude i Batignolles. Begge to blev antaget paa Bonnats Atelier, hvor de traf Medelever fra alle Verdens Nationer: Danske, Amerikanere, Spaniere, Fransk mænd — ja selv en Japaner. Tonen mellem Kammeraterne behagede ham ikke, men han maatte selvfølgelig underkaste sig de sædvanlige Optagelsesceremonier: Daaben, Af-syngelsen af en dansk Sang og paafølgende Solderi i en nærliggende Knejspe. I Bonnats Atelier forblev han fra September 1878 til Juli 1879.

I sine Breve til Forældrene — Breve, der tilkendegiver hans Hengivenhed og Taknemlighed — beskriver han sine Oplevelser. Han havde foresat sig, saa vidt muligt, at holde sig borte fra de mange Danske, der i Anledning af Verdensudstillingen var i Paris, men han undgik ikke sin Skæbne — kunde ej heller selv undslaa de mange Indbydelser, som han modtog til Middage, Koncerter og Theatre. Særlig omtaler han som venlige overfor ham Familierne Apotheker Benzon og Billedhugger Bissen, og af Kunstnerne: Krøyer, Tuxen, Fr. Henningsen og Thaulow. Han omtaler med Begejstring al den udmærkede Musik, han hørte, og de Fester, han deltog i, saaledes hos Krøyer, og det Bakkanal, som Eleverne hos Bonnat havde foranstaltet sammen med Modellerne og deres Veninder. Men det, som interesserede hans Forældre mest, var naturligvis, om han havde noget Udbytte af sine Malerstudier, og om han havde præsteret noget. I saa Henseende har hans Breve sikkert været dem noget af en Skuffelse. Han var vel flittig og mødte hver Dag paa Atelieret Kl. 8 Morgen for — med passende Spisepauser — atter at tage fat om Eftermiddagen. Han var ogsaa blevet venligt modtaget af Bonnat, hvem han foreviste Fotografier efter nogle af sine Arbejder. Om et enkelt af disse havde Bonnat udtalt: »c'est bien fait«. En Studie, som han havde malet hos Roed, lod Bonnat ikke til at goutere: han rystede paa Hovedet og lagde den bort uden at sige noget. »I Danske ser for meget« »Fermes les yeux« var hans stadige Omkvæd. »Helheden først og fremmest.«

Men i Brevene var ingen Begejstring; atter og atter gentager han, at det gik »op og ned«. »Som sædvanlig har jeg haft særdeles vanskeligt ved at lære.« »Jeg har altid haft min egen Methode at male paa — saa det kniber, inden jeg kan forene den med den andens gode Egenskaber.« Han er ikke imponeret af Medelevernes Arbejder. Og allerede i sit Brev af 23. November skriver han: »Det kan nu være meget godt, dette Hængen i Atelieret fra Morgen til Aften, men jeg kommer dog mere og mere til den Erkendelse, at en Kunstners Udvikling sker langt bedre ved egen Hjælp end ved en fremmed Paavirkning; men, da det er meget billigere at studere i Fællesskab og paa et fælles Atelier, er det naturligvis min Hensigt at blive her foreløbig og hænge i. Har man ikke en særdeles udpræget individuel Maade at se Naturen paa, kan man i et stort Atelier let miste den Smule, man har, og gaa rabundus, det vil sige: blive en slet og bar Efterligner, som hverken vil gavne sig selv eller andre det ringeste. Det sidste haaber jeg da heller ikke vil blive Tilfældet med mig — i det mindste ligner det, jeg gør, ikke Spor af det andet af Bonnats Elever. De synes ikke om, hvad jeg gør, de kan, tror jeg, ikke rigtig forstaa det — enfin! Jeg maler jo heller ikke for dem.«

Betegnende for, hvor ufri han følte sig, er hans Ytringer i Brev af 30. April (79): »I denne Uge har jeg malet den bedste Studie, jeg nogensinde har gjort hos Bonnat (mellem os sagt); det samler hele Atelieret bag mig i Frikvartererne. Bare jeg nu kan gøre det færdigt — jeg gad vide, hvad Mester siger til det — *det er fuldstændig efter hans Recept, selv synes jeg ikke om det!*« Mon ikke det skulde være den lille Studie, som hænger ude i Fredensborg i Villa Solvang — den udmærkede Studie af en ung Mand — kraftig i Farven og Malermaaden, ret et Billede, der viser Bonnats Skole fra sin bedste Side.

Atter og atter skriver han om, at han agter at leje sig et Atelier i Paris, men det blev ikke til noget. Ej heller fik han udført noget større Arbejde eller de Studier til et stort Friluftsbillede, som han vilde fuldende, naar han var kommet hjem. Forgæves søgte han Undervisning hos Elie Delaunay, men denne vilde ikke have Elever.

Under hele sit Ophold i Paris følte Hans Nikolaj Hansen sig rettere sagt som værende under Tvang — som paa Skolebænken. Og fra dette Indtryk frigjorde han sig ikke ved al den Kunst, han fik at se paa Verdensudstillingen, i Louvre og Luxembourg. Han fortrød senere dybt, at han ikke rystede Atelierstøvet af sig for at rejse ud og hellige sig Friluftsmaleriet — saaledes som Krøyer og Tuxen, der i Bretagne og Spanien dyrkede dette. Som han skriver: »kom han hjem med stærke, sorte Skygger.«

Paa Charlottenborg Udstillingen i 1879 mødte Krøyer og Tuxen op med deres af Farve og Lys straalende Billeder: Krøyer med Ghitanaboligen og la Frescita, Tuxen med: Suzanna i Badet. Da Hans Nikolaj Hansen første Gang efter sin Pariserrejse (1880) udstillede, var det med det i Moll stemte Billede: »Fra en Kirkegaard« eller, som det mere sigende kaldes: »Den største Sorg i Verden her er dog at miste den, man har kær«. Billedet har umiskendeligt Præget af Bonnat, baade i Farvegivning og Malemaade; man kender saaledes dennes fede Farve og den stærke Benyttelse af Spartelen. Det, der imidlertid særlig udmærker Maleriet, er dets Inderlighed, dets Pathos. Uden at overdrive kan man sige, at ingensinde i dansk Malerkunst har »Sorgen«, »det trøstesløse«, fundet et mere gribende Udtryk. Inspirationen fik han gennem Blicher, dennes dejlige Fortælling: Hosekrammeren. Det blev malet i Løbet af Vinteren 1878—79; Modellen til Kvindeskikkelsen var Søsteren Johanne.

Det købtes af Brygger Carl Jacobsen og hænger nu paa Glyptotheket. En Gengivelse

blev optaget i Ude og Hjemme og ledsaget af et Digt af Holger Drachmann. Dette sidste opbragte Carl Jacobsen i den Grad — med Rette kaldte han det »forkasteligt« — at han øjeblikkelig opsagde sit Abonnement paa Ude og Hjemme.

1881 malede Hans Nikolaj Hansen de to Billeder: »Kvinder paa Heden« (udstillet 1883) og »Efter en Frokost« (udstillet 1881). I det første gengiver han aandfuldt Hedens Dysterhed — den Blicherske Stemning. Det kom i Alexander Kjellands Eje og erhvervedes senere af Statens Musæum for Kunst. I det andet søger Kunstneren tilbage til fransk Kunst. Sceneriet er ikke ukendt: saavel Courbet som Manet og Monet har beskæftiget sig med Motivet: Den hvide Dug paa Grønsværet og omkring denne Selskabet. Billedet vakte Opsigt, men med Rette tillagde H. Chr. Christensen det kun Karakteren »godt«. Det savner Lys og Luft, Farverne er mørke og udelikate, Handlingen tvungen: Damen i den tætslutende Ridekjole, som jaloux ser hen mod Rivalinden, der kurtiseres af Herrerne. Ulige fornøjeligere er det i 1882 udstillede »Troubadourer«, der danser hen over Heden.

I 1880 forlovede Hans Nikolaj Hansen sig med Ida Theodora Frederikke, Datter af den kendte og velhavende Bandagist Ant. R. Rasmussen, Ejer af Landstedet Gammel Mosehøj i Ordrup — og Hustru Sophie, f. Wald. De havde lært hinanden at kende i Grosserer W. Bahnsons Hus, der fra Hans Nikolaj Hansens Barndom havde været som et andet Hjem for ham. Sønnen Kristian (f. 1855, d. 1897), den senere Etnograf og Arkæolog, var hans nærmeste Ven. Frøken Ida Rasmussen var Veninde med dennes Søstre.

Det var et smukt Par — den spændstige, rødblonde Hans Nikolaj Hansen og hans slanke, mørkladne Forlovede. Begge havde de Appetit paa Livet, og fornøjelige, som de var, blev de vel modtaget og kom overordentlig meget ud i det københavnske Bourgeois.

I 1880 stiftedes — særlig paa Initiativ af Pietro Krohn og Zylograf Hendriksen — en Klub, der efter et af Zahrtmanns bizarre Paafund fik Navnet »Bogstaveligheden«. Den skulde kun bestaa af en mindre eksklusiv Kreds af Litterater og Kunstnere. Paa Erik Henningsens Tegning af et Møde i Klubben, hvor J. P. Jacobsen læser op, ser man blandt Medlemmerne: Georg og Edvard Brandes, Kr. Erslev, Høffding, Holger Drachmann, Schandorff, Borchsenius, Hoffory, Hermann Trier, Zahrtmann, Tuxen, Krøyer, Hans Nikolaj Hansen m. fl., kort sagt alt, »hvad der duede i Danmark«.

Hans Nikolaj Hansen var selvfølgelig ogsaa Medlem af Foreningen af 18. November, men forøvrigt deltog han kun lidt i de Kampe og Intriger, der kom til at herske blandt Kunstnerne — Kampene om Akademiet og om Udstillingerne. Han udtalte allerede da sin inderlige Lede ved de endeløse Discussioner om Kunst, som dengang var saa almindelige i Kunstnerkredse.

1883 udstillede han sit store Billede, »Bonedommen«, de Valby Bønder, der for Chr. II og Hoffet forkynder deres Dom over Torben Oxe »Vi dømmes ham ikke, men hans Gerninger dømmes ham«. Billedet udtrykker atter mere et Tidsbillede end en dramatisk Situation. Hovedvægten er lagt paa Fremstillingen af Bønderne, som er gengivne i yderst karakteristiske Skikkelser; for dem træder Kongen og Hoffet noget tilbage. Kunstkritikerne anerkendte hans Talent og Originalitet, omend de fandt, at hans Kolorit ikke stod Maal med hans Tegne- og Kompositionsevne. Maleriet blev forøvrigt meget omtalt og skænktes Hørup af hans politiske Venner. Punch skriver: »Ja, der staar 1517, men Meningen er naturligvis 1883. Saadan skal de have det disse stokreaktionære Provisorister. Hans Nikolaj har grebet sin store saftige Pensel og en, to, tre har han slaet op paa Muren et »Mene, Mene« til Ministeriet Estrup og alle de andre frihedsfjendske Godsejere.« Paa Punchs

noget senere Gengivelse i Farve af Billedet ser man de Valby Bønder erstattet med Venstrepolitikkerne: Bojsen, Høgsbro o. s. v., Kong Christian II med Christen Berg, Diderik Slagheck med Hørup.

I 1883 blev Hans Nikolaj Hansen og hans Forlovede gift. Til det store Bryllup, der fejredes paa Hotel d'Angleterre, havde Drachmann skrevet en af Sangene.

Bryllupsrejsen gik over Rothenburg, München og Venedig til Rom, hvor det unge Ægtepar nød Kunsten og Livet i brede Drag: den ene Dag i Peterskirken og Vatikanet i Rafaels og Michel Angelos Selskab, den næste i Trattorier med Drachmann og andre Venner for den tredie at høre god Musik hos Edvard og Nina Grieg.

De deltog i Karnevalslivet. En Dag, da de overværede de Indfødtes Dans paa en af de aabne Pladser, modstod de ikke Lysten til at være med. Deres livfulde Dans maa have været noget for Italienerne, thi da de saa sig om, opdagede de, at de dansede ganske Solo i en stor Kreds af Tilskuere, der sluttelig hyldede dem med et mægtigt Bifald.

Mange danske, Kunstnere og Turister, traf de dernede; blandt deres Romafærds interessanteste Minder var Samværet med den tyske Maler Franz v. Lenbach. Lenbach stod da paa Højden af sin Anseelse; som han malede sin Tids betydeligste Mænd og Kvinder — fra Bismarck til Paven — levede han selv, i München og Rom, under Forhold af nærmest fyrstelig Art. I hans Atelier traf Hans Nikolaj Hansen og Hustru en Række af Udlandets kendte Personligheder. Lenbach havde ønsket at male et større Billede af Fru Ida og havde til dette taget flere Studier, som imidlertid bortkom, man sagde, at en utro Tjener havde stjaalet og afhændet dem. I Fru Idas Hjem i Sundvænget hænger en større Pastel af hende, som Lenbach havde skænket Ægteparret.

De vendte hjem til København i Maj 1884. Da han nu skulde vise den gamle Fru Hansen — Hans Nikolaj Hansens Fader var død 1882 — og Tante Louise, hvad han bragte med hjem, — de vilde jo ikke nøjes med at høre om *Indtrykkene* — da blev de sikkert ikke imponerede, Skitsebøgerne indeholdt ikke meget, og af Studier var der kun nogle faa Stykker fra Rothenburg, Venedig og Roms Omegn. Et smukt malet »Kirkeinterieur fra Rothenburg« og et større Billede: »Fra Campagnen sønden for Rom« var alt, hvad Hans Nikolaj Hansen kunde udstille fra sin store Rejse. Det sidste Billede havde han malet i et gammelt forladt Nonnekloster, som han og nogle andre Kunstnere havde lejet til Atelier.

Forinden sit Ægteskab havde Hans Nikolaj Hansen boet i det fædrene Hjem, dog havde han haft Atelier i Kunstnerhjemmet i Gothersgade. Efter Hjemkomsten fra Rejsen flyttede Ægteparret ind i Ejendommen No. 15 i Tordenskjoldsgade, som Fru Ida havde indført i Ægteskabet, og hvor der blev indrettet Atelier.

Her kunde de vise Gæstfrihed, og deres Hjem blev kendt ikke blot for de mange fornøjelige Mennesker, som kom dér, men ogsaa for dets gode Mad og Vin. Hans Nikolaj Hansen var ikke saa lidt af en Feinschmecker, og han var en ypperlig Vært — levende, opmærksom og interesseret for sine Gæster. I 1888 døde den gamle Fru Hansen, og den Arv, som de erholdt gennem hende, satte dem i Stand til at føre Hus. Som Ægtefolk deltog de i ikke mindre Grad end som Forlovede i Selskabslivet, ligesom Theatrene og Concerterne optog dem meget. Vi ser dem paa Krøyers Maleri »Duetten« (1888), hvor Vilhelm Rosenstand og Beatrice Diedrichsen synger til Fru Bramsens Akkompagnement. Paa Krøyers »Musik i Atelieret« findes blandt de mange Tilhørere Hans Nikolaj Hansen og Tuxen ved hinandens Side.

I Atelieret i Tordenskjoldsgade malede Hans Nikolaj Hansen (1885) sit kendte Billede

af Hustruen. Det er stærkt fransk paavirket og holdt i mørke Toner: i sin sorte Dragt staar Fruen op mod et mørkegrønt Forhæng. Billedet — den Del af dette, som optages af Fruens Skikkelse — virker monumentalt og interessant. Navnlig Hovedet er godt i Farven, og Ansigtet viser et ejendommeligt og pikant Minespil. Emil Hannover kaldte Billedet: »En Apotheose til den unge Frues lidt sfinxagtige Skønhed«.

1886 malede han »Syge paa St. Helenæ Grav St. Hans Nat«. Han boede, medens han arbejdede paa dette, i Tisvilde sammen med Maleren Achen, der ogsaa malede samme Motiv. Men, medens Achen fik sit Billede solgt, lykkedes det ikke Hans Nikolaj Hansen at afhænde sit. Det var smukt; en velgørende Ro og Tilforladelighed, en zart og fin Stemning præger det. Men med sin Tilsidesættelse af al ydre Effekt var det afgjort intet Publikumsstykke ligesaalidt som hans »Kirsten Piil« (udstillet 1889), hvor han tilmed havde været formastelig nok til ikke at fremstille Kirsten Piil som en »dejlig« Pige, men som en gammel Jordemoder. Hos H. Chr. Christensen faar de to Billeder Karakteren: Ug med Kryds og Slange.

Kunstneren skulde nu prøve nogle Aar, hvor han afgjort havde Strømmen og det kunstnerske Omdømme imod sig.

Et stort Portrait, som var bestilt hos ham, mislykkedes helt, og flere af hans Billeder blev kasserede af Udstillingscensuren. Først i 1893 kom han udenfor Censur.

I 1888 deltog han sammen med Zahrtmann og Rosenstand i Konkurrencen om Vægbilledet til Universitetets Solennitetssal: »Studenternes Deltagelse i Byens Forsvar under Karl Gustavs Belejring«. Det blev Rosenstand, der sejrede, og det blev ogsaa denne overdraget at udføre det følgende Billede til Salen: »Holberg overværer en Prøve paa Erasmus Montanus.«

1890 malede han det ejendommelige »Hexeringen« (udst. 1891).

I Vinteren 1890—91 tog han til Paris, hvor han arbejdede i Puvis de Chavannes Atelier. I et Brev til Amalie Skram ytrer han sin Beundring for denne baade som Menneske og som Maler. Han fandt, at den gamle Mester med sine dekorative Billeder stod over alt andet. Puvis de Chavannes betragtede Hans Nikolaj Hansen nærmest som Impressionist og udtalte, at han saavel i Tegning som i Maling mindede ham om Poul Renouard, den kendte franske Illustrator.

Medens han var borte, boede Krøyer i hans Lejlighed i Tordenskjoldsgade.

Noget særligt Udbytte af sit Pariserophold ses han iøvrigt ikke at have haft; det i 1892 udstillede »Fra Tisvilde« med Fru Ida og dennes Søster Fru Engell gaende paa Stranden var dog stærkt paavirket af fransk Friluftsmaleri.

I de nærmest følgende Aar møder man ikke fra hans Haand Billeder af Betydning. Det vil sige: i flere af sine Studier naaede han højt, saaledes i Portraitet af Sønnen Enevold, men det var, som om han ikke kunde samle sig om nogen større Opgave. Illustrationerne tog forøvrigt meget af hans Tid — uforholdsmæssigt meget, som han selv sagde.

Hans Nikolaj Hansen var ikke nogen Kampens Mand; han kendte hverken Trods eller Bitterhed. Den trofaste og glimrende Kammerat, han selv var, stod han uforstaaende overfor den Miskendelse og Mangel paa Kollegialitet, som han til Tider var udsat for fra Kunstfællers Side. At demonstrere faldt ham ikke ind; han hørte saaledes ikke til dem, der udvandrede fra Charlottenborg. Naar han havde lidt en Skuffelse, indskrænkede han sig som Regel til at sige til sin Hustru og Venner: »Atter et tabt Slag.« Han satte en Stolthed i ikke at bære sine Sorger og Bekymringer til Skue, men i flere af hans Arbejder sporer man hans Prøvelser og vemodige Stemninger.

Hans store Glæde var de to Børn: Sønnerne Therkel Erik Ejnar, født 1884, og Enevold Waldt, født 1888, ligesom de tilbad ham. Han kunde, som ingen anden, lege med dem, tegne for dem og finde paa alt muligt for at underholde og beskæftige dem.

Men trods Forældrenes Kærlighed til Børnene blev Hans Nikolaj Hansens og Hustrus Hjem, som Aarene gik, ikke et lykkeligt Hjem. Mere og mere fjernede de sig fra hinanden. Og omsider besluttede de sig til at leve hver for sig.

Det kom alle som en Overraskelse. Ja! Selv deres gamle Pige udbrød, da hun hørte det: »det er ikke muligt,« thi aldrig havde hun hørt heftige Ord eller set oprivende Scener mellem Ægtefællerne.

Det skulde imidlertid være saa: Fru Ida forblev med Børnene i »Stormly« paa Frederiksberg, hvortil Familien var flyttet hen fra den mørke Tordenskjoldsgade, og Hans Nikolaj Hansen tog – det var i 1896 – til Italien, til Florents.

Foruden de huslige havde ogsaa økonomiske Sorger plaget ham i de sidste Aar. Den Arv, som han havde faaet fra sine Forældre, var for længst brugt op, og selv om han fik sine Illustrationer ret godt betalt, solgte han kun faa af sine Malerier. Hans Nikolaj Hansen var en elendig Forretningsmand, der ikke forstod Kunsten at reklamere for sig eller søge Købere, og han stod temmelig uforstaaende over for Økonomi og Regnskabsvæsen. »Lige til jeg var 30 Aar,« sagde han en Gang til en af Sønnerne, »vidste jeg ikke, hvad Renter var, endside, hvordan man skulde regne dem ud.«

Under disse Omstændigheder var det ham saare kærkomment, at han i 1895 erholdt det Ankerske Legat, der i de følgende Aar tildeltes Wentorff, la Cour, Viggo Johansen og Ring. I Legatbestyrelsen sad den Gang Vermehren og Otto Bache.

Opholdet i Florents blev af afgørende Betydning for ham. Her gjorde han Frøken Ella Ruben, sin tilkommende Hustrus Bekendtskab. Her traf han Drachmanns Søster, den skønhedssøgende og kundskabsrige Professorinde Martha Drachmann Bentzon, der havde valgt Florents som Udgangsstedet for sine Studier over Renaissanceen og Michel Angelo; hun blev ikke blot hans Cicerone i den mindeværdige By, men som ogsaa hendes Mand, Professor juris Viggo Bentzon, hans velvillige og forstaaende Ven.

Mismodig kom han derned, saaledes som han, med et Citat fra Folkevisen, udtrykker det i sin Radeering (Opus 11). »Herre Gud løse vel vor Angest og Sorrhigen af vort Bryst. I hvem, der haver en lønlig Sorrhig, hans Hjerte er ilde kryst.«

Dagene i Florents skulde blive for ham ikke blot en Husvalensens, men ogsaa en Genfødselsens Tid. Jo mere han fordybede sig i Renaissanceen – dens Kunst og dens rige Liv, dens Dante – følte han sig draget mod denne, der ogsaa laa hans Natur saa nær.

Allerede paa Foraarsudstillingen dette Aar 1896 mødte han frem med følgende Malerier fra Florents: »Ærkebiskoppen af Florents ved Epitafiumsmessen i Duomen«, »Novelle«, »Apenninerne ved Solnedgang« og »Florents«.

I det sidste Billede – en Vision i Max Klingersk Stil – ses Kunstneren ved Lampens Skær; frem for ham stiger Florents som en stiliseret Kvindeskikkelse fra den store Lorenzo's Tid. I sin Haand bærer hun Lilien, Byens Vaaben.

End mere forkynder han sin Tak og Beundring i den skønne Radering »Firenze« (Opus 26): »Ud af din Lilies Bæger, som smykker din murede Krone, hele dens Honnings Skat, Florentz, gavmildt du gav. Her har, udi Gestalt af en Ghirlandajos Matrone, ædelbaaren og stolt, til Tak jeg tegnet dig af.«

Med »Apenninerne ved Solnedgang« vakte Hans Nikolaj Hansen sine Venners oprigtige

Glæde. Ikke blot var det anlagt med et kraftigt og smukt Motiv, men i Farven adskilte det sig væsentlig fra hans tidligere Landskabsmalerier. Han syntes endelig at have faaet fat i den lyse Tone — det lyse Skær.

Og endelig overraskede han dem med, at han atter var begyndt at radeere, det, som skulde give ham Mesternavnet.

Efter at være vendt hjem ud paa Foraaret 1896 slog han sig ned i en Lejlighed paa Paaludan Müllersvej. Her beskæftigede han sig særlig med Radeerkunsten, og en Række af statelige Blade kom nu og i de følgende Aar frem i Handelen og udstilledes paa Charlottenborg.

Saa vel i Vinteren 1899 som 1900 foretog han Rejser til Rom. Paa Ud- og paa Hjemturen af sin første Rejse gjorde han Ophold i Berlin, hvor han satte sig nærmere ind i Trykningen af Radeeringer, og hvor han købte sin store Presse. Han fik samtidig Lejlighed til Samvær med Vennen, den fantasirige og ejendommelige tyske Maler Martin Brandenburg.

I Februar 1900 modtog han Meddelelse fra Bestyrelsen for den fri Udstilling, at han var valgt til Medlem af denne. Det var for saa vidt en Oprejsning, som det var en kendt Sag, at adskillige af dem, der hørte til den »fri«, tidligere havde stillet sig afvisende overfor hans Kunst. Hans Nikolaj Hansen vilde imidlertid ikke modtage Valget. »Jeg vil absolut ikke indordne mig nu i min Alder under en bestemt Kreds,« og han tilføjede, at han i de senere Aar havde søgt at holde sig fjærnt fra alle Sammenslutninger eller Foreninger paa det kunstneriske Omraade.

Efter opnaaet Skilsmisse giftede Hans Nikolaj Hansen sig i 1900 med Ella Ruben, Datter af Fabrikejer, Etatsraad Bernhard Ruben, † 1896, og Hustru Ida Coppel.

Han var da 47, hun 29 Aar.

I 1901 viedes Fru Ida til Skolebestyrer Emil Slomann.

Hans Nikolaj Hansens Ægteskab førte ham bort fra det Hovedstads-Milieu, han havde tilhørt; han var jo efterhaanden bleven en af de kendte Mænd, der bemærkedes ved enhver Lejlighed.

Straks efter Brylluppet søgte han og hans Hustru ud paa Landet — til Gaarden »Christinelund« under Baroniet Stampenborg, ca. $\frac{1}{4}$ Mils Vej fra Præstø. Kun deres nærmeste Venner kom derud for at besøge dem.

For dem begge blev Hjemmet det bærende, for Hans Nikolaj Hansen Arnestedet for hans Liv, Essen for hans Virke. »De voksede med hinanden,« er det saa ofte bleven sagt. Hun havde en sjælden Evne til at hygge et Hjem og han til at give det Liv.

Paa »Christinelund« førte han et Liv i og med Naturen i en Udstrækning, som han ikke havde prøvet før. Han elskede de lange Fodture. Fra den Tid stammer Maleriet: »I Østerskoven ved Nysø«, der ligesom det af ham i 1902 malede Billede »Kronborg« viste et frisk Farvesyn. Som Radeerer arbejdede han med stigende Energi.

1903 flyttede Ægteparret til Fredensborg, hvor de i den af dem købte Villa »Solvang« fandt deres fremtidige Bolig. Enhver, der har besøgt dette Hjem, vil mindes dets fornøjelige og smukke Indretning, dets Rigdom paa »gode Ting« — Spisestuen med de store af Hans Nikolaj Hansen malede Copier efter Rubens og Jordaens Billeder paa Statens Museum for Kunst, og Atelieret, hvor man fik Indtrykket af hans usvækkede Arbejdslyst og Arbejdsevne. Atelieret var imidlertid ikke blot Værkstedet, det var Familiens daglige Opholdssted. Billedet af Kunstneren ved sit Staffeli eller Tegnebræt maa suppleres med Børnene, der legede paa Gulvet, og med Hustruen, der var beskæftiget ved sit huslige

Arbejde. Et lykkeligt og intimt Samliv herskede mellem Forældre og Børn: Sønnen Bernt Ruben Hansen Hjejle, f. 1901, og Døtrene Hanne Judith Hjejle Hansen, f. 1903, Ida Susanne Hjejle Hansen, f. 1905, og Sophie Louise Charlotte Tulle Hjejle Hansen, f. 1912.

Bortset fra Rejsen til Florents i 1906, hvor Hans Nikolaj Hansen blandt andet malede Copier efter Velasquez og Melozzo da Forli, et Sommerophold i 1911 i Svinkløv, en Tur til Weimar i 1913 og en kortere Rejse til Venedig i 1914, veg han ikke fra Fredensborg, hvor han i Aarene til 1918 malede en Række Billeder med Motiver fra Parken, Esrom Sø og Omegnen, sine Chr. II og Sigbrit Skildringer, Potifar-Billeder og Malerier fra »Skærsommernatsdrømmen«. Foruden disse skal særlig fremhæves: »Et Mageskifte« — et Tidsbillede fra Fr. II.s Tid (malet 1904), »Marie Grubbe« og »Svend Vonved« (1907), »Kirkekonen« (1908), »Skøjtøløberne« (1909), »Fra Karolinernes Tid« (1910) og »Selvportræt« (1912).

I 1911 var Hans Nikolaj Hansen bleven Medlem af Akademiet, i 1912 af Akademiraadet.

Ved sine Radeeringer var han kendt over det hele Land, som Maler havde han ført en noget mere ubemærket Tilværelse, da han ikke var nogen stadig Udstiller. Efter sine Venners — og da navnlig efter H. Chr. Christensens — Tilskyndelse besluttede han sig saa i 1913 til i Udstillingsbygningen paa Charlottenborg at foranstalte en retrospektiv Udstilling af sine Malerier. Den fandt Sted i November og omfattede ikke mindre end 248 Malerier og Studier.

Udstillingen vakte Opsigt og aabnede Manges Øjne for den frodige og ejendommelige Kunstner, man havde for sig. *Ejendommelig*, som man forgæves søger efter faste Linier i hans Kunst ud over det, at han omkring Aarhundredskiftet gik over fra de mørke til de lysere Toner. *Ejendommelig*, saasom man ikke vil kunne indrullere ham under bestemte Retninger inden for Kunsternes Kreds. Ligesom Zahrtmann stod han ene. Han beundrede vel Malere som Krøyer og Thorvald Niss, han saa godt Naturalismens og Impressionismens Værdier; han forstod ogsaa de Indvendinger, som hans Kammerater og Kunstvenner til Tider fremkom med imod hans Farver og Malemaade, og ofte — og ikke altid til det Gode, rettede han paa sine Billeder. Men som N. V. Dorph, der altid har hørt til hans velvillige Kritikere, skrev i sin Nekrolog over ham: »*Det var ikke, fordi Hans Nikolaj Hansen ikke vilde*« — han vilde gerne tilegne sig den nye Kunsts Lys og Farvevirkninger, — *men han kunde ikke*. Dogmet »l'art pour l'art« kunde han ikke anerkende, det tilfredsstillende ikke hans Skabertrang, thi for ham var Kunsten fortrinsvis Udtryksmidlet for hans Inspirationer og Stemninger. Man hører ham sige: »Lige saa lidt som jeg af andre kan lære disse, lige saa lidt kan jeg — uden at blive maniereret — lære, hvordan jeg skal udtrykke dem. Man maa tage mig, som jeg er, med mine Mangler og Skrøbeligheder. Hvem naar det fuldkomne.« Overensstemmende hermed viste Udstillingen Studier af bedaarende Virkninger ved Siden af Arbejder af tvivlsom koloristisk Værdi.

Men Eet kunde alle samles om, nemlig dette, at Hans Nikolaj Hansen i Fantasi og Frodighed, i digterisk Vingeflugt, stod som et Særsyn i dansk Malerkunst. Han elskede Musik, og ligesom den beaandede Musiker spænder over de mange og vide Felter, havde han paa sit Omraade den store Bevægelsesfrihed: fra Alvor og Tungsind til det rent ud barokke Humør, — hvem glemmer saaledes hans Potifar-billeder? fra Folkevisen og fra Romantiken i Oehlenschlägers Digtning og Shakespeares Skærsommernatsdrøm til Skildringer af Hverdagslivet; fra Visioner og Pathos til realistiske Scener — som Bondedommen; fra Suzanne i Badet til Circe og Christian II, om hvem han stadig kredsede ligesom Zahrtmann om sin Leonora Christine.

Godmodighed og Velvære lyste ud af hans Familie-billeder. Det anstødelige og plumpe

laa hans Natur ganske imod; naar han undtagelsesvis slog ind paa Satiren, var denne af harmløs Art. Han var ikke blot den kultiverede, men ogsaa den underholdende Maler; saare sjældnen henfalder han i det intetsigende og kedelige.

Ogsaa fra sine Kunstfæller modtog Hans Nikolaj Hansen mange anerkendende Ord. Zahrtmann skriver:

»Kjære Ven! . . . Jeg har idag været paa Din Udstilling. Det var en af dem vi trængte til. De Kunstnere som med Smaaforandringer maler samme Billede hele deres Liv, ja de kan daarligt gøre Retrospektiven. Det har Du intet at frygte af. Du er absolut Kunstner, intelligent, hjertensgod og med fortræffeligt Humør, ogsaa med Humor . . . De store Billeder kendte jeg, var overordentlig glad for det med Regnen, der striler ned . . og saa alle Potifars Hustruer . . men ogsaa det med Din Familie i Regnvejrs i Fiesole eller hvor det er (malet 1907) — og et tredje lille »Svend Vonved«. Det hele er en Nydelse. Der er Noget, som ikke andre giver, man føler Venskab for den, der har malt . . . Jeg tror som Du gerne, at der ikke er sket Dit Talent og Din Elskværdighed Fyldest hidindtil — men der er da noget godt ved Tanken, at man har faaet Kløene, og har den bedre Del tilbage . . .«

Og i det følgende Brev:

»Du havde da Glæde af din Udstilling. Du har mange Venner blandt Publikum. Jeg tror, du erobrede en Del nye blandt Kunstnerne. Viggo Johansen fortalte mig, at han havde skrevet til dig. Jeg tror, at han er gladere for din Kunst, end du formoder. Jeg skal straks være enig med dig om, at man her hos os giver alt for lidt Lov til at male paa forskellige Maader. Det munder ud i, at man mere dømmer efter, hvad der mangler, end efter det, der er.«

Paa Udstillingen solgtes en hel Del Billeder. Statens Musæum for Kunst erhvervede »Pigerne paa Heden«. Overretssagfører Zeuthen skænkede det »Svend Vonved« (malet 1907), Karl Madsen »Slaget Kalv i et Køkken« (malet 1881).

Aalborg Musæum erhvervede som Gave fra H. Chr. Christensen den smukke Donatello's Statue af St. Georgio i Florents. I Forvejen ejede det hans Skovfoged (malet 1903).

En stor Glæde havde han i sine senere Aar af den lille Hedejendom Ørnebjerg ved Rebild, hvor Sønnen Arkitekt Therkel Hjejle i 1917 byggede ham et lille Hus. Paa Ejendommen var den videste Udsigt ud over Skov og Lyng. Her boede han i flere Aar fra Maj til Oktober, i Ferietiden sammen med Hustru og Børn, men ellers alene med sin Hund, naar ikke Arnold Krog tog ind til ham, optaget af at færdes ude og af at male og radeere. Han arbejdede ufortrødent videre, og hvert Aar, 1914 undtaget — bragte Udstillingen Malerier fra hans Haand særlig med Motiver fra Fredensborg og Ørnebjerg. Af større Billeder skal nævnes: hans »Harpens Kraft«, Komposition til en Kæmpevis (udstillet 1916), »Kong Volmer sad i Halle«, der var bestilt af Grosserer Holger Petersen, de to store Malerier »Dalen« og »Vestenvind«, begge med Motiver fra Ørnebjerg, som udstilledes 1918, og endelig Genforeningsbilledet (udstillet 1921), det store Triptychon, forestillende 1) Kongens Ridt i Sønderjylland, 2) Kongen modtager det gamle Flag, og 3) Bønderne fra de sydlige Sogne venter Kongen. Det var langt det største Arbejde, han havde haft. Ikke uden Betænelighed paa Grund af sin Alder havde han paataget sig Arbejdet, men ligesom Genforeningen for ham havde været den store Oplevelse, var det hans højeste Ønske at kunne sætte denne det kunstneriske Minde. Det blev udstillet paa Charlottenborg 1921 og hænger paa Frederiksborg.

Det blev den gamle Kunstners Svanesang.

1922 malede han sit Selvportræt til Udstillingsfondet.

1915 havde den trofaste Hans Chr. Christensen sat Hans Nikolaj Hansen et smukt Minde ved i det skønneste Udstyr at udgive: Halvtredsindstyve Billeder efter hans Malerier og Tegninger.

I Marts Maaned 1923 foranstaltede Kunstforeningen en Udstilling af hans Arbejder — Malerier, Tegninger og Radeeringer — i Anledning af hans 70 Aars Fødselsdag, men han kom ikke til at opleve den. Han døde den 14. Marts.

184—1897.

H.N. Hansen
61.

Opus 3. Justitia. 3. Tilstand. 1884—97
11,8×8,4

II.

HANS NIKOLAJ HANSEN har saa ofte og paa en saa levende Maade i Maleri, Radeering og Tegning gengivet sig selv, at den, der ikke har kendt ham personlig, til enhver Tid vil kunne have Indtrykket af ham, ikke blot hvordan han saa ud, men ogsaa, hvordan han var. Han indskrænkede sig ikke til det rene Portrait i Brystbillede eller hel Figur, men vi træffer ham i saa godt som alle de Situationer, som udfyldte hans Liv: som *Maleren* med Malerkassen paa Ryggen eller med Skitsebogen i Haand (Radeeringen Opus 39 c), som den flittige Læser, som *Jægeren* (Rad. Opus 39 b) og som *Familiefaderen* (Rad. Opus 86 og 106), lykkelig over Hustru og Børn, snart i Hjemmet, snart paa Udflugt med dem. Vi ser ham i *Kunstnerne* Flok (Rad. Opus 98) og som Skive for *Kritikerne* (Rad. Opus 118).

Ikke mindst karakteristisk for ham er de Billeder, i hvilke han figurerer som *Peintre-Graveuren*. Han sidder ved Radeerbrættet, men som Regel ikke alene: op af den ryggede Syre i Radeerskaalen — Ætse vandet — stiger Pegasus til Vejrs, og i sit hvide Gevandt giver Genius ham Inspirationerne. I en lille Radeering (Rad. Opus 68) er Hans Nikolaj Hansen beskæftiget i sit Værksted: han prøver et Aftryk, som han lige har taget. Den bærer Indskriften: »Grau teurer Freund ist alle Theori und grün des Lebens goldner Baum« — en Sætning, han saa ofte har anvendt, men som blandt andet udtrykker hans Glæde ved Radeeringen og Radeerkunsten: »Hér sætter jeg min Hat, som jeg vil, hér blæser jeg Theorier og Læresætninger et Stykke«.

Sikkert er det, at han i Radeeringen fandt sit Livs — sin Kunsts — gyldne Træ.

Allerede som Barn tegnede han med stor Lethed, og talløse er de Tegninger, som senere udgik fra hans Haand, dels i Blyant, dels i Pen.

Adskillige af dem har han skænket Venner og Bekendte, og en stor Del er vedvarende i hans Efterladtes Besiddelse.

Mangfoldige af hans Tegninger vil være Offentligheden bekendt gennem Reproduktioner. Tidlig havde Zylograf F. Hendriksen haft Øje for hans sjældne Evner som Tegner, og i det udmærkede Ude og Hjemme fandt han et rigt Virkefelt. Noget af det første, han leverede til dette, var Tegninger efter »Udenfor Sigbrits Port« og »Fra Kirkegaarden«, og disse efterfulgtes af en Række Tegninger, dels med originale Motiver, dels illustrerende Digte og Fortællinger, endelig gengivende aktuelle Scener.

Efterhaanden udfoldede han sig som Illustratoren i større Stil. Af særlig betydelige Arbejder skal nævnes hans Illustrationer til Peder Paars (1884), til St. Hans Aftenspil (1885), til Wessels Gaffelen, udgivet af Foreningen Fremtiden (1884), til Carsten Hauchs: Den

Elskede (1887), Boganis Jagtbreve (1887), til Aladdin (1890–93) og til En Skærsommer-
natsdrøm (1893). Endelig skal fremhæves hans udmærkede Børnebog med Billeder fra
Zoologisk Have (1893) og hans Illustrationer til Oversættelsen af Dumas: Greven af Monte
Christo. Højst naar han i sine i Vid og Lune overdaadige Tegninger til »Gaffelen« og i
Illustrationerne til St. Hans Aftenspil. Sjældent har som her Digtning og Kunst fundet
hinanden, den, der har set Tegningerne til »Døden skrider over Kirkegaardsmuren« eller
til »Jægeren ved den gamle Eg«, vil ikke tabe dem af Minde.

I 1896 lagde Hans Nikolaj Hansen Pen og Blyant — Illustrationerne — til Side for at
gribe Radeernaalen.

Allerede i 1884 havde han forsøgt sig som Radeerer med nogle Smaaarbejder (Opus 1–7):
En Satyr, Bonden gaar paa Marken ud, Justitia, Min Faders Portrait, Kaalunds Portrait,
Modellen Reimer og Rottfældedrengen. Bladene, der ikke var bestemt til Salg, viste gode
Anlæg. Modellen Reimer er interessant ved sit Lys og Skygge, Faderens og Kaalunds
Portrait viser god Karaktergivning. Begge er i Aarenes Løb underkastet Omarbejdelse,
Faderens ikke mindre end 4 Gange.

Naar Hans Nikolaj Hansen fra 1896–98 optog Radeeringen som en væsentlig Del af sit
kunstneriske Arbejde, skyldtes dette ikke Tilfældigheder eller et Lune.

Radeerkunsten havde hidtil kun haft trange Kaar her hjemme. Den eneste Kunstner, der
havde dyrket den i større Stil, Lorenz Frølich, havde vel i Kunstforeningen fundet Køber
til Suitsene »De tvende Kirketaarne« (1844) — Prisen herfor var 100 Rdl. — til Visen om
Dronning Dagmar (1863) og til »Gøgleriet i Utgaard« (1872), men hans Hovedværker
»Amor og Psyke« (1862) og »Fadervor« (1863), udgivne henholdsvis i Paris og London,
vandt ikke Indpas herhjemme. Og da Kunstneren endelig i 1873, efter en Menneskealders
Ophold i Udlandet, tog Bopæl her og paabegyndte sit store Radeerværk: »Nordens Guder«,
maatte han efter faa Aars Forløb opgive Fuldendelsen af dette paa Grund af manglende
Tilslutning.

Men, medens Frølich havde faaet sin Uddannelse i Udlandet og i høj Grad havde be-
nyttet fremmed teknisk Medvirkning, saavel ved Ættsningen, som ved selve Radeeringen og
Trykningen, var de Radeeringer, som i samme Tid udgik fra andre danske Malere, kommet
til Verden som Capricer, hvormed de havde syslet i deres Fritid uden Medhjælp eller for-
udgaaet Undervisning. Flere af disse var aldeles henrivende, saaledes Lundbyes og Købkes
Smaaradeeringer, men de kom saa godt som ikke ud blandt Folk, da Kunstnerne ikke havde
tænkt sig dem som Salgsobjekter og end ikke udstillede dem. Kyhn var den første, der i
1869 havde Mod til at udstille 2 af sine Radeeringer paa Charlottenborg. Paa Verdens-
udstillingen i Paris 1878 var dansk Grafik kun repræsenteret ved Joel Ballins Kobberstik.

Imidlertid var der dog nogle, der havde haft Øje for Radeerkunsten og dens Ynde,
og i 1853 dannedes Den danske Radeerforening af Høyen, Constantin Hansen, Kyhn,
Marstrand, Roed og Sonne m. fl. for, som det hedder i Indbydelsen, »at give vore Malere
og Tegnere Lejlighed til *selvstændig* Virksomhed igennem Radeering m. m.«. Man begyndte
med et Medlemstal af 75, der i 1857 steg til 158. Kontingentet var 3 Rdl.; og for disse
Penge kunde der kun gives Kunstnerne lidet opmuntrende Betaling for deres Arbejder.
Kyhn erholdt saaledes 1857 for sit ret store Blad »Roskilde Landevej« (i 150 Eksemplarer).
160 Kroner inclusive Tryk og Papir; Roed for »Ribe Nørreport« 200 Kroner. Ja, selv saa
sent som i 1880 fik Carl Bloch kun 450 Kroner (incl. Tryk m. m.) for 3 Radeeringer. Lund-
byes Radeeringer modtog Foreningen som Gave fra hans Efterladte.

Først med Carl Bloch tog Radeerkunsten sit Opsving her i Landet, og med Rette nævnes han saavel her som i Udlandet: Den danske Radeerkunsts Fader. Med sine 74 Blade, udkomne i Tiden 1880–89, og med ret store Oplag af indtil 400 Aftryk — »Konen med Spurvene« endog 1200 Aftryk — vakte han Interessen ude i Folket for Radeeringer, der nu blev søgt ikke blot til Samlernes Mapper, men som Vægprydelser i Hjemmene.

For Bloch var det at radeere vel kun en Sidebeskæftigelse, men det blev for ham som en Lidenskab; selv havde han eksperimenteret sig frem til sin enestaaende Teknik. »Var jeg rig, tror jeg næsten, at jeg helt holdt op med at male; det er dog meget morsommere at radeere«, skal han have sagt.

Priserne var kun smaa: fra 2–6 Kroner pr. Blad. Sigurd Müller udtalte en Dag til ham: »Mon det dog ikke er rent galt, at De lader Deres Radeering »Gravlæggelsen« sælge for 4 Kroner; jeg tror, at man paa den Maade svækker Publikums Respekt for udmærket Kunst«. Bloch svarede dertil: »Tog jeg mere for den, var der saamænd ikke 10 Mennesker, der vilde købe den; det siger ogsaa Lind (hans Forlægger), og han kender sine Pappenheimere«.

Uvilkaarlig mindes vi Samlere — vi var kun en 5–6 Stykker dengang —, da vi paa Auktionerne i Slutningen af Firserne for rene Bagateller kunde erhverve det bedste af, hvad dansk Radeerkunst havde frembragt, saaledes de smaa Landskabsradeeringer af Kyhn i dejlige, gamle Tryk for en Halvtredsøre.

Lidt efter lidt banede imidlertid Grafiken sig frem. 1889 udkom Pietro Krohns første Del af »Beskrivende Katalog over danske Kobberstik, Radeeringer, Illustrationer m. m.«.

I 1893 afholdt Radeerforeningen sin saa ofte omtalte Generalforsamling, hvor den gamle Bestyrelse blev styrtet, og en ny valgt. Det lykkedes denne at faa Medlemstallet i Løbet af Aarene indtil 1900 forhøjet fra 106 til 6–700, ligesom Kontingentet sattes op.

Ved de langt større Indtægter, der yderligere øgedes i nogle Aar ved Tilskud fra det Raben-Levetzauseke Fond, kunde nu Foreningen tilbyde Kunstnerne passende Honorarer, der maatte friste dem til at slaa sig paa Radeeringen. For at udbrede Kendskabet til Radeerkunsten afholdt Foreningen i 1893–95 Udstillinger i Kunstforeningerne i København, Randers, Kolding og Aarhus.

1892 blev dansk Radeerkunst bekendt i Udlandet, idet det toneangivende Gesellschaft für vervielfältigende Kunst udgav Pragtværket »Die Radierung der Gegenwart« indeholdende en Afhandling ogsaa om den danske Radeering og dens Historie. I Afhandlingen omtales Carl Bloch blandt andet for sit Kompositionstalent og for sit skønne Clair-Obscur »wie man es seit den glänzendsten Tagen der holländischen Kunst kaum gesehen hatte«. To Original-Radeeringer af Carl Bloch ledsagede disse Lovord.

1894 holdt Lærer ved teknisk Skole Heliographeur Julius Aagaard i Kunstnerforeningen af 1918 nogle Foredrag over Radeerkunstens Teknik, og kort efter udkom hans Værk: Radeerkunstens Teknik.

1896 overtog Boghandler Hans Frandsen den gamle Lindske Kunsthandel paa Graabrødretorv, og i 1897 udgav han sit første — illustrerede — Katalog, idet han skrev, at han fremtidig vilde føre danske Kunstneres Radeeringer som Specialitet i sin Virksomhed. Dette Katalog var ledsaget af en større Afhandling af Rektor Sigurd Müller: »Om Kunsten at radeere«, og fra da af begyndte denne utrættelige Ven af Radeerkunsten sine Artikler i Bladene, ligesom han stadig anmeldte, hvad der kom frem af nyt paa Radeeringens Omraade herhjemme.

Under disse Omstændigheder lagde flere af vore Malere sig efter at radeere. Foregangs-

manden var Carl Locher. Carl Bloch havde givet ham nogle Instruktioner, og fra 1885 stammer hans første Radeering: Vinterlandskab. 1887 studerede han under Lecouteux i Paris og — med Statsunderstøttelse — i 1892 under Hans Meyer i Berlin. Som Radeerer udfoldede han en meget stor Produktion, der ogsaa straks blev paaskønnet, saaledes: »Rejsefiskere i Bretagne«, der blev udgivet af Kunstforeningen; »Den 2. Decbr. 1863«, udgivet af Foreningen Fremtiden; »Solnedgang« (1893) og »Fiskekuttere gaa til Søs« (1897) begge udgivne af den danske Radeerforening. I 1895 og 1896 fremkom hans mægtige Blade »Fiskere paa Skagens Strand« og det i Berlin prisbelønnede »Præsten hentes over Aaen til en Syg« efter Sonnes kendte Maleri.

I Modsætning til Locher, der, med den ham egne Energi, agiterede for Radeeringen, ogsaa som Salgsobjekt, sad den — fra Livets Larm og Kamp tilbagetrukne Fr. Schwartz ude i sin Patriciervilla paa Frederiksberg og rugede over sine Radeeringer, og det var ikke saa faa: fra 1871—1897 ca. 40 Blade. I 1894 dristede jeg mig til at aflægge ham et Besøg for at formaa ham til at overlade Radeerforeningen nogle enkelte af disse. Det var han ikke meget tilbøjelig til, ja, han vilde endog kun vise mig et Par af Bladene. »Der er ikke noget ved dem«, sagde han. Radeeringen var for ham noget af hans vie intime, og han brød sig aldeles ikke om, at hans Opera kom ud blandt Publikum. At sælge dem var ham en hæsleg Tanke. Omsider lokkede jeg fra ham et Par Plader, som han fra først af ikke vilde have noget for. De 4 Radeeringer af ham, som Foreningen herefter udgav 1894—97, gjorde stor Lykke — og dette bidrog vel nok sit til, at Fr. Schwartz beskæftigede sig mere med Radeernaalen — ja, saa meget, at han ved sin Død i 1915 efterlod sig ikke mindre end 168 Blade, af hvilke dog kun et Mindretal var kommet i Handelen. Han vilde sikkert have rystet paa Hovedet, om han havde overværet Auktionen i 1917, hvor flere af hans Smaaradeeringer — Sjældenheder — blev betalt med 2—300, ja op til 460 Kroner.

Det skal endelig nævnes, at Foreningen i 1896 erhvervede Thorvald Niss' store og virkingsfulde Radeering: »Blæstvejr, Motiv fra Esrom Sø.«

Den grafiske Kunst var saaledes kommet til Ære her som i Udlandet. Ikke i Form af *Kobberstikket*, der forudsætter en lang og besværlig Skole og stiller de strængeste Krav til Udøveren med Hensyn til det rent haandværksmæssige, men som *Radeeringen* — den langt friere Kunststart, der, fremfor at reproducere andres Arbejder, giver Skildringerne fra første Haand. Den forudsætter ikke det store Apparat: En Radeernaal, noget Syre og en Kobberplade, og med disse simple Midler kan Kunstneren fremtrylle Billedet — det, han vil udtrykke — ved sin Leg med stærkere og svagere Streger. Til Opnaelse af den maleriske Virkning har han den hele Farveskala fra den dybt ætsede Stregs *Sorte* til Papirets *Hvide*.

En Radeering kan være Resultatet af et omhyggeligt Studium med Hensyn til det rent tekniske; i sin primære og ofte mest indtagende Skikkelse er den en Improvisationens Kunst — jævnfør Kyhns Smaablade —, hvor Kunstneren prøver sig frem med Naal og Syre for at naa de tilsigtede Virkninger. Det at radeere er ikke blot fristende, men spændende. Ligervis som Keramikeren jo ikke aner, om Brændingen lykkes, før Ovnens aabnes, ved Radeereren ikke, forinden Fernissen er fjærnet og det første Aftryk taget, om han har været heldig.

Det vil forstaaes, at Radeeringen var som skabt til Hans Nikolaj Hansen, eller rettere sagt, at han, den udmærkede og dristige Tegner, med sin Umiddelbarhed og Fantasi, var som udkaaret til at virke i Radeerkunstens Tjeneste.

I en Anmeldelse i Illustreret Tidende (Juni 1896) skrev ogsaa Francis Beckett om ham:

»Kunstneren, hvis Talent som Illustrator er ubestrideligt, vilde vistnok tjene sig selv vel ved at lægge sig efter at føre Radeernaalen«.

Efter de Forsøg, Hans Nikolaj Hansen havde anstillet i 1884—86, var der en Pavse, indtil han — som en Erindring om et Ophold paa Spodsbjerg sammen med Arnold Krog og Hans Tegner i Efteraaret 1895 radeerede »De to Fyrkarle« (Opus 8). Medens han var i Florents i Vinteren 1896, hvor han radeerede »Scirocco« (Opus 11), vakttes hans Lyst til for Alvor at tage Radeeringen op. Det siges, at han i Samlingerne dør havde været stærkt optaget af Rembrandts Radeeringer.

Hjemkommen og, som han sad i sin Ensomhed ude i sin Lejlighed paa Paludan-Müllers Vej, søgte han Trøst og Beskæftigelse i Radeerkunsten.

Efter de mangfoldige Tegninger, han i Aarenes Løb havde afgivet til Bøger, Tidsskrifter m. m. følte han sig træt af Illustrationerne. »Denne forbistrede Illustration«, som havde taget saa meget af hans Tid og Arbejdsevne, skriver han. Vel fandt man, at hans Tegninger til St. Hans Aftenspil og Aladdin »passede godt til Digtet«, men de var dog kun »et Akkompagnement«, en bunden Opgave, hvor han ikke »turde kaste en Streg hid og en Streg her«. Efter at nu saa mange havde faaet Øjet op for Radeeringen, vilde det ogsaa være ham ulige fornøjeligere direkte at henvende sig til Publikum gennem Grafiken fremfor stadig og stadig kun at se sig reproduceret gennem Træsnittene eller ad mekanisk Vej.

Det faldt ham ikke ind at ville søge Vejledning hos sine Kammerater eller andet Steds. Han anskaffede sig end ikke til Vejledning og Sammenligning Radeeringer af andre Kunstnere — det være sig af Samtidens eller Fortidens Kunst. »Man lærer ikke at radeere; enten har man Inspirationen og Haandelaget, eller ogsaa har man det ikke«. Og da Locher omkring 1900 vilde oprette en Radeerskole, der skulde have Statsunderstøttelse — noget, Locher forøvrigt fik gennemført — var han Modstander heraf. Som et Indlæg i denne Strid fremkom hans 3 Radeeringer »Grau teurer Freund« (Opus 66—68).

Ligesaa betegnende for ham er det, at, da han endelig sætter sig Radeeringen som Opgave, forsøger han sig ikke med det Mindre. Nej! Straks engagerer han sig med en Suite: »De tre Skalke«, 1) Raadslagningen, 2) Møllerens Datter og 3) Flugten om Morgenens, med Motiverne fra »Skøn Adelus«s Visen. »Der stode tre Skalke og tænkte paa Raad, hvorlunde de til Møllerens Datter skulde faa Bud — Skøn Adelus.«

En Masse Forsøgs- og Prøvetryk foreligger for disse Radeeringers Vedkommende. Man ser, hvorledes Hans Nikolaj Hansen eksperimenterer sig frem, saa at man kan sige, at den Tid, han arbejdede med disse, blev hans virkelige Læretid; det gælder med Hensyn til Førelsen af Stregen, Anordningen af Streglagene til Formgivningen og til Fremkaldelse af Lys og Skygge, endelig med Hensyn til Ætsningen. Atter og atter gør han ogsaa om paa Figurerne. I den hermed følgende beskrivende Fortegnelse vil man saaledes se, hvorledes Opus 13 — Raadslagningen — foreligger i ikke mindre end 12 États. Medens Carl Bloch i sine Radeeringer til de yderste Detailler følger den Tegning, han har anlagt til Brug for sit grafiske Arbejde, gør Hans Nikolaj Hansen under Arbejdet med sine Radeeringer meget ofte Ændringer i den oprindelige Tegning, forsaavidt han overhovedet benytter Forarbejde og ikke radeerer ned paa fri Haand.

For Radeerforeningen blev »De tre Skalke« en Succes, der skaffede den saavel Anerkendelse som Tilgang af Medlemmer. Disse var tilfreds med, at Foreningen havde taget en større Opgave op, ligesom de i Folkevisen fandt naturlige Emner for Radeereren.

Kaster man nu Blikket henover Hans Nikolaj Hansens Produktion, vil man, med al Be-

undring for den Fantasi og Energi hvormed han har ført Visen frem, dog i »De tre Skalke« se Begynderarbejdet med dets Mangler.

Overraskende virker herefter hans Blade fra de følgende Aar, hvor han træder frem som Peintre Graveuren par excellence, for hvem det at radeere synes ligesom en Leg.

Alle Radeerkunstens Midler tager han, ligesom Max Klinger, i sin Tjeneste — fra Ætningen og den kolde Naal til Aquatintaen.

Det frister ham ikke saa meget at gengive Landskabet i dets Detailler; det, han fortrinsvis stræber efter, er at give *Stemningen*. »Og om Alt vil jeg *sjunge*«, siger han med Strofen fra Christian Winther's »Vildt flyver Høg«.

I Opus 27 illustrerer han de lyse Nætters Poesi. I Opus 38 og 40 »Hedekroen« og »Postvognen« forherliger han den danske Sommernat; kun for et Øjeblik griber Postvognen ind i den store Stilhed.

I Opus 28 »Vildt flyver Høg«, hvor Motivet er taget fra Aldershvile ved Bagsværd, skildrer han med dramatisk Kraft Efteraaret med dets jagende Skyer, dets faldende Løv. I »Møllen« (Opus 22), som den tegner sig mod den nedgaende Sol, skaber han en imponerende Virkning.

Tegninger fra en Udflugt til Visby i 1892 inspirerer ham til den romantisk anlagte »Taarnet ved Stranden« (Opus 37).

Det vil forøvrigt ses, hvor fortræffeligt han anbringer Staffagen i sine Billeder, jævnfør saaledes »Skærsliberen« (Opus 29) og »Jægeren ved Stranden« (Opus 39 b).

Ogsaa til Italien vender han i disse Aar sine Tanker, og i Mindet om de for ham saa uforglemmelige Dage i Florents, Vinteren 1896, giver han Staden sin Hyldest i de to skønne Blade »Firenze« (Opus 26) og »Florentineren« (Opus 30). Godt tegnede, yndefuldt radeerede hører de til det bedste af, hvad Hans Nikolaj Hansen har gjort. I det smukke Blad »Den florentinske Sanger« (Opus 36) lader han denne »syngende saa vide«.

Sine Portrætter søger han at give et fortællende Indhold. Hans nærmeste Model — ham selv — gengiver han i Opus 25 med Bulehatten og opsmøget Frakkekrave; Landskabet i Baggrunden antyder yderligere, at han er ude i Blæstvej. I Opus 35 sidder han med sin Lup og gennemgaar Kobberpladen. En allegorisk Kvindefigur staar for ham, medens Poesiens Genius rider sin vingede Pegasus. Pianisten Ove Christensen ses i Opus 31 ved sit Flygel. Axel Henriques er i Opus 32 til en Afveksling i klassisk Klædebon sat op paa Hesten paa Kongens Nytorv i Stedet for Chr. V. Hesten optræder som Pegasus, der tramper paa den fornøjelige Satirikers Ofre.

Med god Portraitlighed og fortræffelig Karakteristik har han — efter en ældre Tegning — radeeret Kammersanger Schram som »Don Bartholo« (Opus 16) og i det fornøjelige Opus 24 Olaf Poulsen som »Ole Rass, spillende paa Harmonika«.

»Hartmann i Nærum« kalder han den store Radeering (Opus 21), hvor han har fremstillet Komponisten I. P. E. Hartmann i sit 93de Aar. I den milde Sommeraften sidder den gamle Tonekunstner skuende ud over det danske Landskab, som saa ofte har inspireret hans Musik. I dette Billede har Hans Nikolaj Hansen øjensynlig villet sætte Mesteren et Monument. Hvor vanskeligt det har været for ham at faa det rette Udtryk i Oldingens af Aarene stivnede Træk, ser man af de fire her i Bogen gengivne États.

Under sit Ophold i Rom i 1899 radeerede han »Marcus Aurelius« (Opus 42), i hvilken han udfolder hele sin tekniske Dygtighed. Han behersker Formgivningen og naar det fuldkomne i Gengivelsen af Stoffet: Bronzen i den berømte Rytterstatue.

Et imponerende Blad er det samtidige »Cestius Pyramiden«. Det saa ofte benyttede Motiv er her udmærket udnyttet: I Baggrunden de høje Pinier og mørke Cypresser, til venstre det gamle pyramideformede Oldtids-Gravmæle med Resterne af den Aurelianske Mur, i Forgrunden den protestantiske, i sin Forsømthed saa pittoreske Kirkegaard, der tjener som Hvilested for saa mangen Romafarer. Med Henblik paa Hauch, der er begravet der, bærer Radeeringen hans Ord: »Oh, Du som sørger, husk Din Sorg er kort.«

I Rom fuldførte han samme Aar Opus 46, »Titania«, fra Skærsommernatsdrømmen, sit »Selvportrait« i hel Figur (Opus 43), »Ærkebiskoppen i Firenze celebrerer Paaskemessen« (Opus 47) og endelig til sin Rejsefælle H. Chr. Christensen dennes morsomme Exlibris (Opus 41).

Hjemkommen til København radeerede han i 1899 — foruden en Del mindre Blade som »Pegasus« (Opus 49), »Bonden gaar i Marken ud« (Opus 50), det stemningsfulde »Hartmann spiller Orgel i Frue Kirke« (Opus 51) og Martha og Viggo Bentzons Exlibris — det højromantiske »Man har Sagn om Borgtapeter« (Opus 48), der skulde blive et af Hans Nikolaj Hansens mest søgte Blade. Scenen foregaar paa en Herregaard. Det er Nat, og Kogleriets Time er inde; Toner høres fra Spinettet — et Pust bringer Lysene i den svære Kandelaber til at blaffe; det zittrer i de gamle Gobeliner, og af disse træder frem i Rummet Borgherren med sin Hustru ved Haand.

Over Themaet »Forgangen Nat vor sultne Kat« radeerede han — under sit paafølgende Ophold i Rom — Suiten Opus 53—60 med dens livfulde Karnevalsscener: Rouéen, der slipper sin første Erobring for at forfølge en anden og mere fristende, »men faar en Næse nok saa lang. Og Rotten, Musen, begge to, slap lykkelig af Kattens Klo.« Af disse Blade bemærker man særlig »Andante scherzo« — det smukke Kvindehoved — og »Finalen« med dens Gengivelse af Fontana Trevi. I den til Suiten hørende »Tilegnelse« ser man Hans Nikolaj Hansen, harniskklædt paa sin Pegasus, tage Afsked med sin Udkaarne, inden han drager mod Rom. Udbyttet af Rejsen — de 8 Blade — tilegner han hende.

I »Kunst«s første Aargang 1899 og i en af mange Illustrationer ledsaget Artikel hylder Sophus Michaëlis Hans Nikolaj Hansen, »den farende Svend, den altid friske Sværmer, den inspirationsrige Fantasi«, som den betydelige Grafiker, og han slutter med »det skønne Antal af ovennævnte Radeeringer er det visse Sejersbytte, hvormed hans Kunst rider ind i Fremtiden.«

I December samme Aar udstillede han de af ham udgivne Radeeringer hos Winkel & Magnussen. De gjorde stor Lykke. Hans Ven Maleren Achen skriver til ham: »Morsomt er det nu at høre din Ros fra flere og flere Sider; der blæser en hel Storm af Begejstring om Dit Navn... Smid det ene Blad fra Dig efter det andet. Du maa ikke arbejde for meget paa det enkelte. Du har før dræbt saa mange af Dine Børn ved Omarbejdelser...«

Hans Nikolaj Hansen havde først vægret sig ved at udstille sine Radeeringer paa Verdensudstillingen i Paris 1900, men Krøyer fik ham dog overtalt til at møde med 19 af sine Opera. Locher udstillede 10, Niss 3, Kyhn 1, Niels Skovgaard sin herlige, af Radeerforeningen købte »Dalby Bjørn« og Krøyer 3: nemlig Portraiterne af Kyhn og Frølich, der var erhvervede af Radeerforeningen, og sit Selvportrait.

Til almindelig Overraskelse — tør man vel nok sige — erholdt Krøyer Guldmedaille for disse tre Blade; Hans Nikolaj Hansen maatte nøjes med Sølvmedaillen, Locher med Bronzemedaillen.

25. Oktober 1900 blev Lorenz Frølich 80 Aar, og flere af de danske Grafikere ønskede

paa denne Dag at fejre deres Nestor. I sin aandfulde og veltrufne Radeering (Opus 61) fremstillede Hans Nikolaj Hansen ham som Malernes Skytspatron: Evangelisten Lucas med Paletten i Haand og Tyren ved sin Side. Ja, sandelig var den gamle Etatsraad sine unge Kunstfæller en velvillig Dommer. Hvor mange Gange har jeg ikke hørt ham i Radeerforeningens Bestyrelse forsvare en indsendt Radeering til Antagelse. Og, naar vi andre havde fremsat vore Betænkeligheder, havde han — som ultimum refugium — altid et eller andet Moment i den paagældende Radeering, som han fremhævede som noget godt.

Ude paa Christinelund radeerede Hans Nikolaj Hansen i 1900 i stort Format »Pigen paa Kirkegaarden« (Opus 63), en Gengivelse af Maleriet paa Glyptotheket — Pladen blev købt af Foreningen Fremtiden —, og i 1901 Christiansborg Slots Brand (Opus 64). I dette Blad illustrerede han paa Grundlag af de Studier, han som Tilskuer i sin Tid havde optaget, yderst virkningsfuldt Brandens Vælde og Brandnattens Uhygge. Denne Radeering er ligesom flere andre af hans senere ogsaa trykt med Farver.

Oprindeligt havde han forhandlet sine Radeeringer gennem Winkel og Magnussen i Kommission, men, i de for ham saa økonomisk vanskelige Aar i Slutningen af Halvfemserne, havde han solgt en Del af sine Plader (ialt 14) til Kunstforlæggeren Alfred Jacobsen og et andet Kunstforlag, der saaledes fik Haands- og Halsret over Oplagens Størrelse, Priserne og Trykningen. Dette forvoldte Hans Nikolaj Hansen store Ærgrelser og fremkaldte kraftige Protester fra hans Side. Og, belært af disse Erfaringer, blev han fremtidig sin egen Forlægger og gav fra 1900 sine Tryk i Kommission — særlig hos Kunsthandler Frandsen.

Efter at have gennemgaaet et Kursus hos Kobbertrykkerfirmaet O. Felsing i Berlin, hvor flere danske Kunstnere, blandt disse Locher, havde ladet deres Radeeringer trykke, og efter i 1899 at have anskaffet sig sin egen Presse, var Hans Nikolaj Hansen meget optaget af at trykke sine Radeeringer selv. Og paa dette Omraade — i med Haand og Klud at præparere Pladen saaledes, at den i Trykkene gav de rette Toner — blev han Mesteren — den *uovertrufne*. »Han kælede for sine Tryk«, har man sagt; og sikkert er det, at han ofrede en utrolig Omhu og Tid for at opnaa den størst mulige maleriske Virkning i det enkelte Tryk: Kunstnertrykkene, som han signerede med sit H. N. H. Det var Hans Nikolaj Hansen en sand Fryd at kunne sende forstaaende Venner og Bekendte et saadant Blad, der var faldet særlig godt ud. Men Samlerne lærte dem ogsaa snart at kende og vurderede dem ofte med høje Priser.

Hvor Oplagene blev store, overlod han — under sit Tilsyn — Trykningen til Max Kleinsorgs Trykkeri, der ogsaa besørgede Trykningen af de Radeeringer, som Radeerforeningen (ialt 11) og Fremtiden (ialt 5) havde afkøbt ham.

I 1901—1902 arbejdede Hans Nikolaj Hansen paa Suiten (Opus 71—76): »Højt paa en Gren«, der i 1903 erhvervedes af Radeerforeningen i Anledning af dens 50 Aars Jubilæum, og som uddeltes til Medlemmerne sammen med en Oversigt over Foreningens Historie. Det skal erkendes, at Suiten, som den endelig kom til at foreligge, ikke helt fyldestgjorde de Forventninger, man oprindeligt havde stillet til den. Selve Mottoet: det gamle Børnerim om den stakkels Krage harmonerer ikke med de poesifulde Scener, som Kunstneren havde villet udmale: den af Ahner og Slægtstraditioner prægede Herregaard og den unge Adelsdame — kun i Antydninger gengivne — Kærligheds Tragedie. Som det imidlertid vil ses af den beskrivende Fortegnelse over de enkelte Blade, er det tragiske Motiv blevet banaliseret ved, at »den hæslelige Jæger« legemliggøres af en Husar i fuld Uniform, jfr. de sidste Tilstande af »Paa Terrassen« (Opus 72) og endmere ved det senere tilkomne Blad »Omfavnelsen« (Opus 75).

I sit første Anlæg var Suiten udmærket, navnlig dens to Blade »Paa Terrassen« og »Kirkegaarden«, der dog led betydeligt ved Kunstnerens gentagne Omarbejdelser. Som en Prøve paa de tidlige États er her gengivet første og anden État af »Paa Terrassen« med dens skønne gustavianske Motiv.

Men, som det saa ofte gik Hans Nikolaj Hansen i hans Kunst: Umiddelbart efter et tabt Slag sætter han ind med Arbejder, hvor Inspirationen virker med al sin Friskhed. Her tænkes paa de to store og dekorative Raderinger »Circe« (Opus 82) og »Den store Pompejade« (Opus 87).

Flere Gange havde han beskæftiget sig med Illustrationer af Odysseen, og allerede i 1882 havde han i Kunstforeningen udstillet en Suite af saadanne. Her ser man Circe »den haarfagre, bolde Gudinde med Menneskestemme«, efter at hun har svunget Staven over Odysseus »beenbepansrede Mandskab« og forvandlet dem til Svin. »Circe dem stængte i Sti, og til Æde Olden kun kastede for dem og Agern og røde Kærnelbær, som er de jordoprodende Svins sædvanlige Føde«.

»Circe« udstilledes 1903 og forskaffede Hans Nikolaj Hansen Aarsmedaillen. Pladen købtes af Radeerforeningen.

Fra Vasemalerier og Dionysos-Billeder har Hans Nikolaj Hansen taget Motiverne til sine to fornøjelige Raderinger »Den store og den lille Pompejade« (Opus 87 og 65). Med Liv og Lyst har han beskæftiget sig med disse Kvindefigurer: Symbolet paa Overgivenhed og Festrus. Hvor gøtter han sig, den lille maskerede Mandsling ved Pigernes Dans og Spill Pladen til den store Pompejade er desværre ødelagt — kun sjældent træffer man derfor dette udmærkede Blad.

»Circe« og »Pompejaden« danner Afslutningen paa Hans Nikolaj Hansens store Blade, men ikke paa hans Produktion, der fra 1903 til hans Død tæller over 70 Radeeringer med vidt forskellige Emner og Udførelser.

Hans Nikolaj Hansen var nu saaledes økonomisk stillet, at han — hvad ganske passede med hans Naturel — kunde arbejde con amore og ikke behøvede at »radeere for Brødet«. I Overensstemmelse hermed slog han ikke ind paa de mere gangbare topografiske Radeeringer, og overhovedet vil man blandt disse 70 Radeeringer finde paafaldende faa Salgsblade, saaledes hans skønne »Hist ude er koldt« (Opus 80), »Potiphar, en ægyptiske Mand« (Opus 90), hans Skildringer fra Fredensborg Park »Sommer« og »Vinter« med de to Statuer af Wiedewelt (Opus 99 og 100), »Kanonen« (Opus 110), der var bestemt til at udgives med Farver, »Skøjtøløberen« (Opus 121), hvis første État er ren Sortekunst, og »Professor Julius Lassen« (Opus 125), der var bestilt af Regensianere som Gave til deres elskede Regensprovst.

Hvad han iøvrigt radeerede var væsentligt bestemt for ham selv eller for hans og Hustruens nærmeste Venner, hvem han 1. Januar jævnlig sendte en radeeret Nytaarshilsen, gengivende Scener fra Familielivet, jfr. saaledes Opus 86 og 106. Hvor optaget han var af Børnene og deres Leg, ser man af de to yndefulde Smaablade Opus 88 og 104, »Gyngehesten« og »Quadriga«. »Gyngehesten« er saa betegnende for ham: Oprindeligt havde den kun Sønnen Bernt. »Her kører Bernt i Kane til By med Dukkepi'e og Snaplille.« I anden État kommer Datteren med. »Og Hanne hænger bag paa.« Men saa syntes han, at det var Synd for den lille Ida, at hun ikke nævntes paa Radeeringen, og han tilføjer derfor i Inskriptionen: »Men Ida er ikke med«.

Senere har han radeeret Sønnen Bernt i Opus 132, Datteren Ida i Sortekunstbladet Opus 122 og den yngste af Børnene Luise Charlotte i den smukke Radeering »Liselotte som Dionysos« (Opus 134).

Af Portraiter fra denne Periode skal nævnes Radeeringerne af hans Fredensborg-Bekendte, den gamle Admiral W. A. Carstensen (Opus 108), Olaf Poulsen spillende paa Fløjte for sin Datter (Opus 101), tituleret »Fredensborg Idyl«, og Gamle Schøtt med Hunden (Opus 123). I tredie État af »Fredensborg Idyl« er Kvindefiguren fjernet og Pladen formindsket; i denne Tilstand erhvervedes den af Radeerforeningen 1922. Til Minde om Hundredaarsdagen for sin Faders Fødsel radeerede han dennes Portrait (Opus 126). Pladen til denne Radeering saavel som til »Marcus Aurelius« har Fru Ella i Aar velvilligst skænket Radeerforeningen, der herved er bleven sat i Stand til at uddele til sine Medlemmer disse to for Hans Nikolaj Hansens Kunst saa karakteristiske Blade. Men foruden disse Portraiter gengav han i let henkastede Croquis: »Grevinden og Kammerherren« (Opus 116), Bondemanden »Kresten Max Gerstorff« (Opus 118), »Min Forpagter Jacob Andersen foran sin Lade« (Opus 129) og »Gamle Jørgen« (Opus 145). Til Carl Lochers 60 Aars Fødselsdag i 1910 fremstillede han denne lystelig som »Neptun« (Opus 117).

Hans Nikolaj Hansens Fædrelandssind kom flere Gange til Orde i hans Radeeringer. Allerede i 1898 udgav han som Udtryk for sin Harme over for Köller-Politiken de to Gendarmblade (Opus 33 og 34), der blev trykt under hans Ophold i Berlin, uden at man dér opdagede Tendensen. Og i 1903, da Kejser Wilhelm besøgte København, radeerede han »Ørnen og Løven« (Opus 78) og »Ørnen med Hundene« (Opus 79) med deres ganske utvetydige Adresse.

I Omtalen af Hans Nikolaj Hansens Radeeringer maa nødvendigvis fremhæves nogle af hans pudsige Indfald, Lejlighedsradeeringerne, hvor han paa Stedet ridsede ned en eller anden af ham oplevet Episode.

Man er saaledes ikke i Tvivl om, at »Mester Jakel« (Opus 109) med dens Masker, i hvilke man let genkender Ægteparrets Træk, er foranlediget ved en lille huslig Scene, som han skildrer paa lige saa harmløs som fornøjelig Vis.

En Dag, da han og Fru Ella passerede Synagogen i Krystalgade, blev de fikserede af to gamle Jøder. Hjemkommen radeerer han saa »Forargelsen« (Opus 95) — et af hans morsomste Blade.

Den 15. Juli 1906, 300 Aars Dagen for Rembrandts Fødsel, gaar han over Kongens Ny-torv og ser da, at Akademiet end ikke har fundet sig foranlediget til at hejse Flag. Øjeblikkelig er han der med sin »Rembrandt Apotheose« (Opus 98). I Baggrunden paa den høje Terrasse ser man Rembrandt med sit Følge. I Mellemgrunden trænger de danske Kunstnere sig frem for at hylde Mesteren og overrække ham Laurbærkransen. Blandt disse genkender man Frølich, Krøyer, Zahrtmann, Hans Nikolaj Hansen, den svagelige Sigurd Møller m. fl. I Forgrunden ser man tre dekorede og laurbærkransede Notabler i Kunstens Rige overvære Festen, kun optagne af sig selv. Hvorfor Hans Nikolaj Hansen har ødelagt Pladen, efter at der kun var taget nogle faa Aftryk, staar som ganske ubegribeligt. Thi ikke blot er den holdt i »Stilen«, men ved sin elegante Behandling og sin Komposition er den et lige saa fremragende som ejendommeligt Arbejde, der viser hvilke store Evner han sad inde med.

Aaret før han døde, radeerede han: »Paa Hellig Hedekilde« (Opus 147), »Vægteren i Fredensborg som Maane i Skærsommernatsdrøm« (Opus 149) og »Paludan-Müller og Charite« (Opus 150), der købtes af Foreningen »Fremtiden«.

Som flere andre af sine samtidige Kunstfæller — saaledes Krøyer, Michael Ancher, Fr. Henningsen, Carl Thomsen, Th. Niss o. s. v. — forsøgte Hans Nikolaj Hansen sig ogsaa med Kunstner-Litografien.

Fra hans Haand foreligger ialt 8 Litografier, iblandt hvilke særlig skal fremhæves hans to sidste Blade (fra 1914): »De store Ege i Skoven staa« og »Folen bærer Liget over Hede«, begge med Motiver fra Folkevisen. Hvor gode disse Blade end var, skulde Hans Nikolaj Hansen være den første til at erkende, at paa dette Felt var der dog een Kunstner, der ragede op over dem alle: Johan Rohde, hvis straalende litografiske Arbejder, hvad enten de reproducerer andre Kunstners Malerier — saaledes Millet's »Døden og Brændehuggeren« — eller fremtræder som egne Værker — saaledes hans Kanalbilleder og Portraiter — langt mere i Udlandet end herhjemme vandt den store og fortjente Paaskønnelse.

Paa Udstillingen i München 1905 hædredes Hans Nikolaj Hansen med Guldmedaillen. Aarsmedaillen tildeltes ham for anden Gang 1910, samme Aar valgtes han ind i Bestyrelsen for Foreningen Fremtiden. 1911 blev han, som ovenfor omtalt, Medlem af Akademiet, 1916 udnævntes han til Ridder af Dannebrog.

Hans Nikolaj Hansen var ualmindelig afholdt af sine Standsfæller indenfor den grafiske Kunst. Efter at der i 1910 var forløbet 25 Aar, siden han gjorde sin første Radeering, indbød Grafikerne ham til et Jubilæumsgilde i Studenterforeningen, hvor Zylograf Hendriksen holdt Festtalen for ham. Samtidig overrakte ham en Mappe indeholdende Radeeringer af hans Kunstfæller. Paa det livfulde af E. Krause radeerede Omslag var skrevet: »Til Mesteren Hans Nikolaj Hansen 1885—1910.«

Den $21/5$ 1909 stiftedes Foreningen »Grafisk Kunstnersamfund« med det Formaal: 1) Gennem Udstillinger at udvikle Sansen for grafisk Kunst hos Publikum, 2) at værne om grafiske Kunstners Interesser paa saavel hjemlige som udenlandske Udstillinger og 3) at højne Betingelserne for gode Salgsvilkaar for Medlemmernes Arbejder. Dens første Bestyrelse bestod af Grafikerne: Hans Nikolaj Hansen, Tom Petersen, E. Krause og Clod Svensson. Hans Nikolaj Hansen valgtes til Formand og bestred dette ingenlunde lette Hverv i Samfundets to første Aar.

Den første Udstilling — omfattende ikke mindre end 831 grafiske Arbejder, derunder ogsaa af svenske og norske Kunstnere som Zorn, Carl Larsson, Munch og Henrik Lund — afholdtes i December 1909 og efterfulgtes af en Række Udstillinger saavel herhjemme som i Udlandet.

Den nye Forening oprettede dernæst Serier for Udbredelse af danske grafiske Arbejder. Blandt Hans Nikolaj Hansens Radeeringer, der udkom i disse Serier, kan nævnes hans »Kresten Max Gersdorff«, som han skænkede Foreningen og hans »H. C. Andersen grafulerer« (Opus 118).

Men ikke mindre Betydning fik grafisk Kunstnersamfund som Fagforening.

Ved Udstillingerne paa Charlottenborg havde Grafikerne følt sig som Stedbørnene. I Katalogerne nævnedes de udstillede Radeeringer ikke med Betegnelser, men kun med Nummer: Hans Nikolaj Hansen 1, 2 eller 3 Radeeringer. Man ønskede med Rette en Ændring i Udstillingsregulativerne, der tog passende Hensyn til den grafiske Kunst. Saaledes fandt man det selvfølgelig, at Udstillingskomiteen i alt Fald talte en Grafiker i sin Midte, hvilket var Tilfældet i Udlandet. Endelig fandt man, at Tombolaen maatte moderniseres.

For disse Opgaver interesserede Hans Nikolaj Hansen sig varmt. Men, hvad der ikke mindre optog ham, var det brændende Spørgsmaal om Grafikernes Afleveringspligt til Bibliothekerne.

Ved Loven af 2. Maj 1902 om offentlige Bibliothekers Ret til Friexemplarer af Tryksager m. m. var det bestemt, at af *Alt*, som tryktes her i Landet af Bogtrykkere og andre Kunsttrykkere, med Undtagelse af foreløbige Udkast, Korrekturer, Prøvetryk eller lignende, skulde der afleveres 2 Friexemplarer til det store kgl. Bibliothek, 1 til Statsbibliotheket i Aarhus og 1 til Universitetsbibliotheket og Provinsarkiverne i Forening. Afleveringspligten paahvilede vedkommende Bog^s eller Kobbertrykker.

Resultatet af disse Bestemmelser blev det uheldige, at Bibliothekerne oversvømmedes med Pligtexemplarerne fra Trykkerierne — ofte i slette Aftryk —, medens Kunstnerne undlod at indsende Exemplarer af, hvad de selv havde trykt. Navnlig fandt de sig ikke foranledigede til at indsende Friexemplarer af deres Kunstnertryk, paa hvilke de havde ofret et særligt kunstnerisk Arbejde, og som ofte havde en høj Pengeværdi.

Bibliothekernes Samlinger blev saaledes kun Udtrykket for Masseproduktionen, men ikke for det ypperste af, hvad der fremkom paa Radeerkunstens Omraade.

Saavel fra Kunstnernes som fra Bibliothekernes Side følte man Situationen uholdbar, og efter Forhandlinger mellem Overbibliothekar Lange paa det store kgl. Bibliotheks Vegne og Grafisk Kunstnersamfunds Bestyrelse traf man herefter følgende Ordning:

1) Intet Blad er afleveringspligtigt, med mindre det er trykt i et Antal af 10 Exemplarer eller derover.

2) Almindeligt Tryk (ikke Kunstnertryk) afleveres i to Exemplarer.

3) Kunstnertryk er ikke afleveringspligtigt, med mindre et Blad *kun* foreligger i denne Form, og da blot i *et* Exemplar.

Ved Bestemmelsen af »Kunstnertryk« skulde følges de af Grafisk Kunstnersamfund i Marts 1912 vedtagne Regler. Samtlige ovennævnte Regler skulde have Gyldighed for Arbejder, der er udkomne siden 1. Januar 1911.

Grafisk Kunstnersamfunds Regler var følgende:

1) Ved Kunstnertryk forstaas saadanne Tryk, som enten er trykt af Kunstneren selv uden Medhjælp eller med en saadan Medhjælp, som kan fritage Kunstneren for det rent mekaniske Arbejde, der er forbundet med Trykningen, idet han selv foretager den afgørende Behandling af Pladen.

2) Saadanne Tryk paategnes: Eget Tryk og Kunstnersignatur med No. Endvidere stemples disse Tryk med Foreningens Mærke.

3) Signatur alene kan anerkendes paa saadanne Tryk, som ikke er tagne af Kunstneren, men er gennemset og godkendt af ham.

Disse Bestemmelser skulde træde i Kraft 1. Marts 1912.

Denne Ordning har vist sig meget lidet fyldestgørende. Kunstnerne har kun i ringe Grad fulgt Opfordringen til at aflevere deres Kunstnertryk, og Bibliothekerne har ikke kunnet paatage sig Arbejdet med at efterspore andre Radeeringer end dem, som udkom gennem Trykkerier. Det kunstsøgende Publikum har saaledes ikke vundet noget ved Ordningen, og Kobberstiksamlingen, der ikke har ofret noget af Betydning til Indkøb, staar saaledes vedvarende som mangelfuldt repræsenterende vor Tids danske grafiske Kunst, hvad ogsaa gælder Hans Nikolaj Hansens Radeeringer. Den, der vil studere disse, maa herefter søge til Privatsamlingerne.

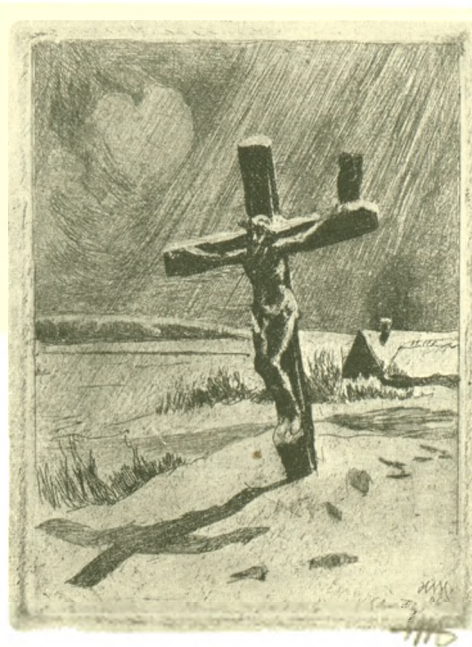
Hans Nikolaj Hansen havde gennem hele sit Liv haft et godt Helbred, men i 1923 fik han en Mavesygdom, der gjorde Ende paa hans Liv. Efter en Operation døde han den 14. Marts 1923 stille og roligt.

Ved hans Baalfærd i Krematoriet gav Professor Viggo Bentzon en Oversigt over hans Liv og Virke. Derefter fandt der en Højtidelighed Sted i Hjemmet »Villa Solvang«, hvor Barndomsvennen, Statsminister Niels Neergaard for den afdødes Slægt og Nærmeste – blandt disse Overretssagfører Zeuthen – talte om ham som Vennen, Kunstneren og Mennesket. Hans Nikolaj Hansen havde en Gang ytret Ønsket om, at man ved hans Grav skulde spille hans Yndlingsmelodi: Ouverturen til Rossinis »Barberen i Sevilla«. Dette lod sig imidlertid ikke gøre, men i en Trio gav Professorinde Karen Emma Bentzon, Maleren Georg Seligmann og Musikeren Ludvig Holm ham den sidste Hilsen fra Musikens Verden.

Urnen blev nedsat paa Asminderød Kirkegaard.

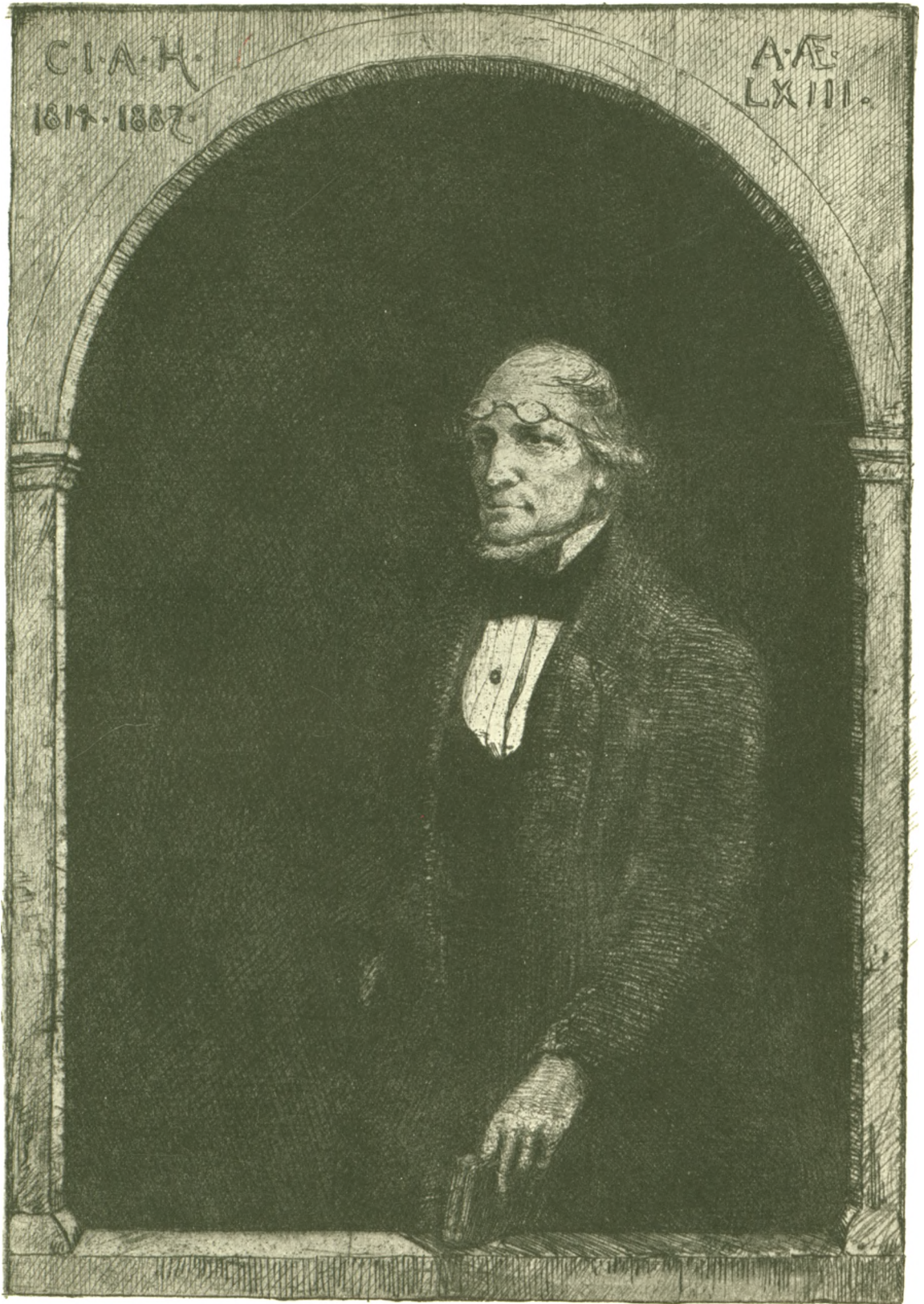
I Bladene erholdt han det skønneste Eftermæle: »Brave Kammerat, der i sit Liv som Kunstner og Menneske var anderledes og udover de fleste andre i denne graa Verden – en Berigelse for dem, der mødte ham.«

JOHANNES WERNER

Opus 93. Korset. 1906
16×12,5

48 REPRODUKTIONER EFTER RADERINGER
AF HANS NIKOLAJ HANSEN

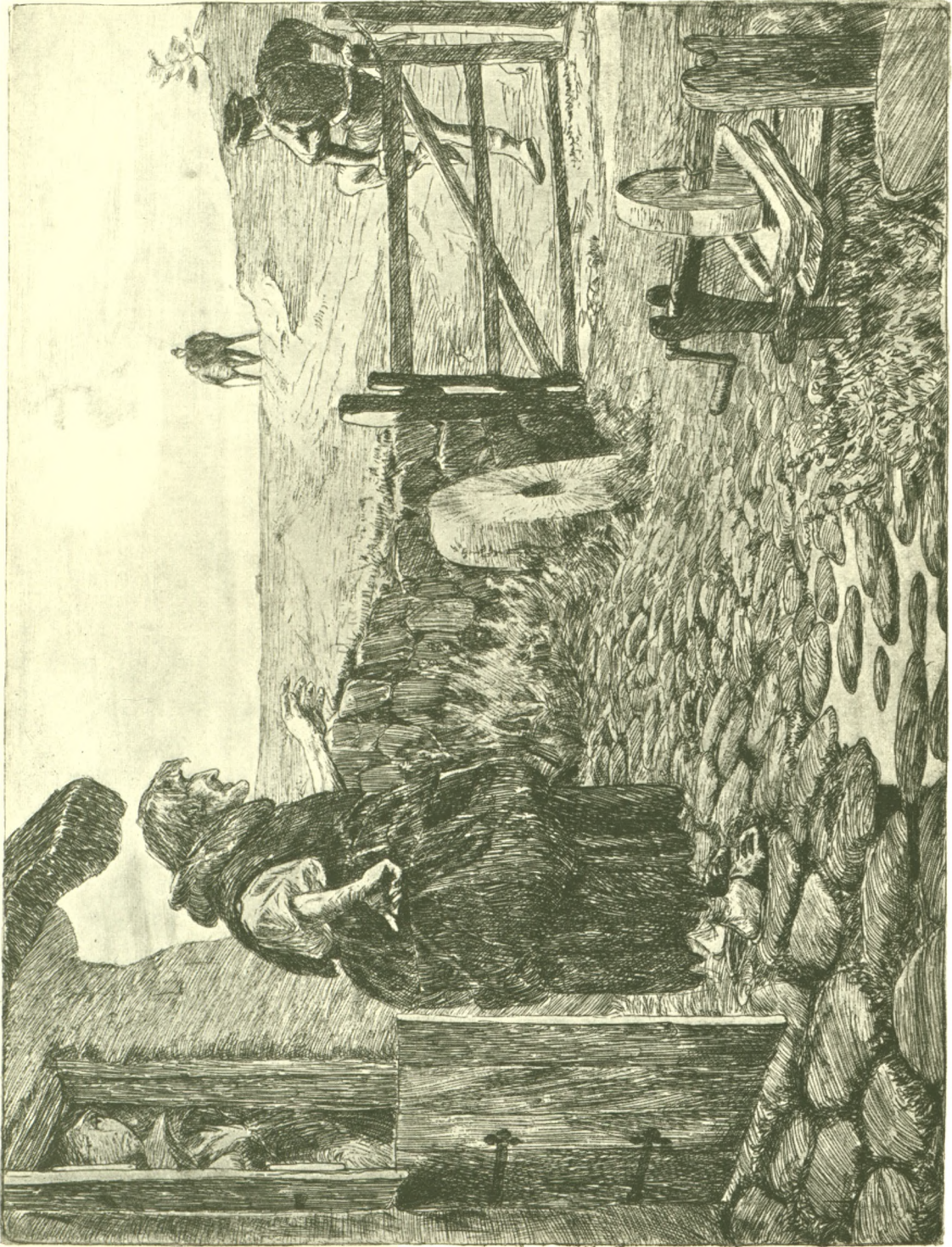

Opus 4. Min Faders Portræt. 10. Tilstand. 1884–1920
24,3×18,5

Opus 13. De 3 Skalke (I Raadslagningen). 3. Tilstand. 1897
22×27,3

Opus 15. De 3 Skalke (Flugten om Morgen). 1. Tilstand. 1897
22x27,4

1. A 1

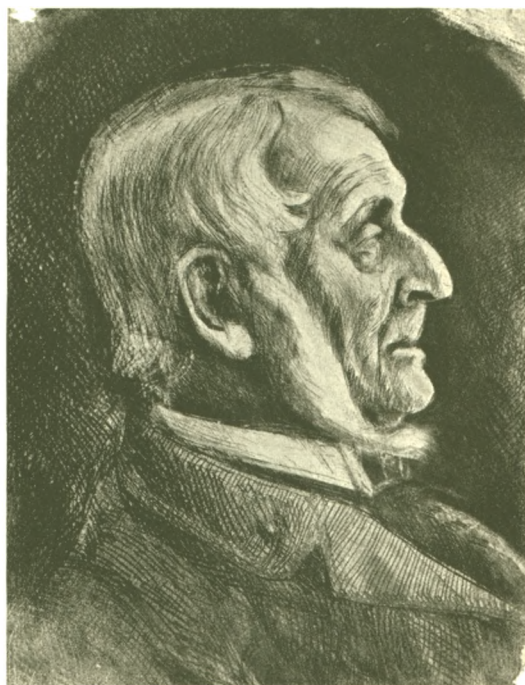
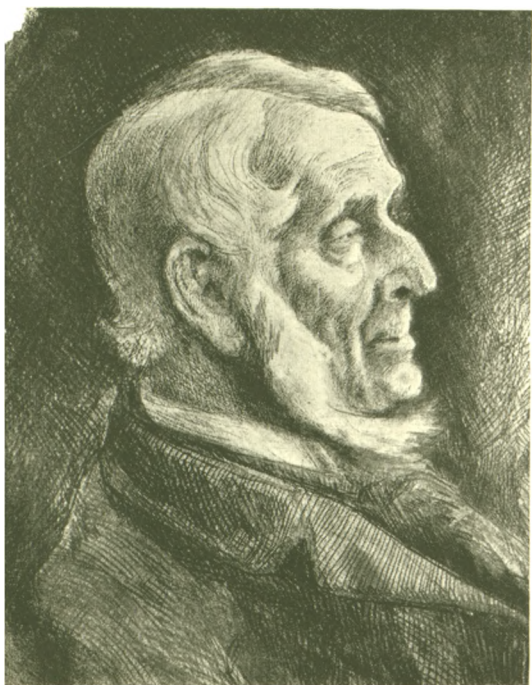
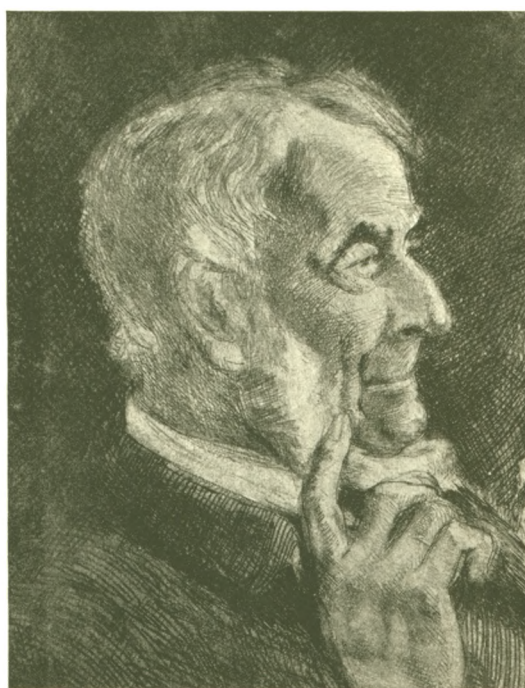
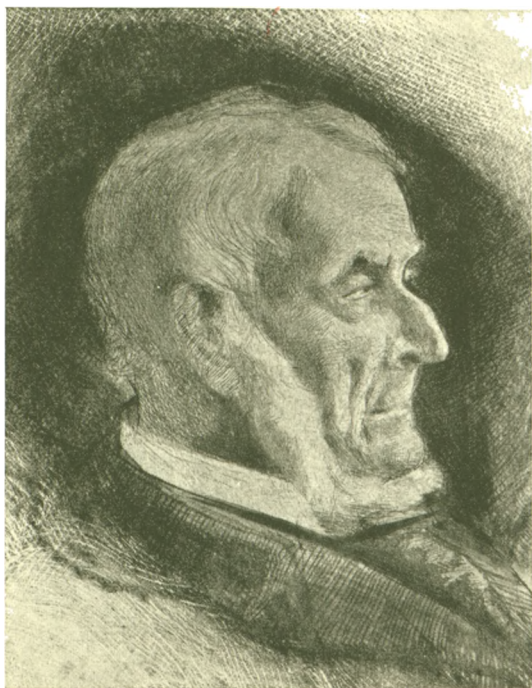
Opus 16. Don Bartholo. 5. Tilstand. 1897
39,5x28,5

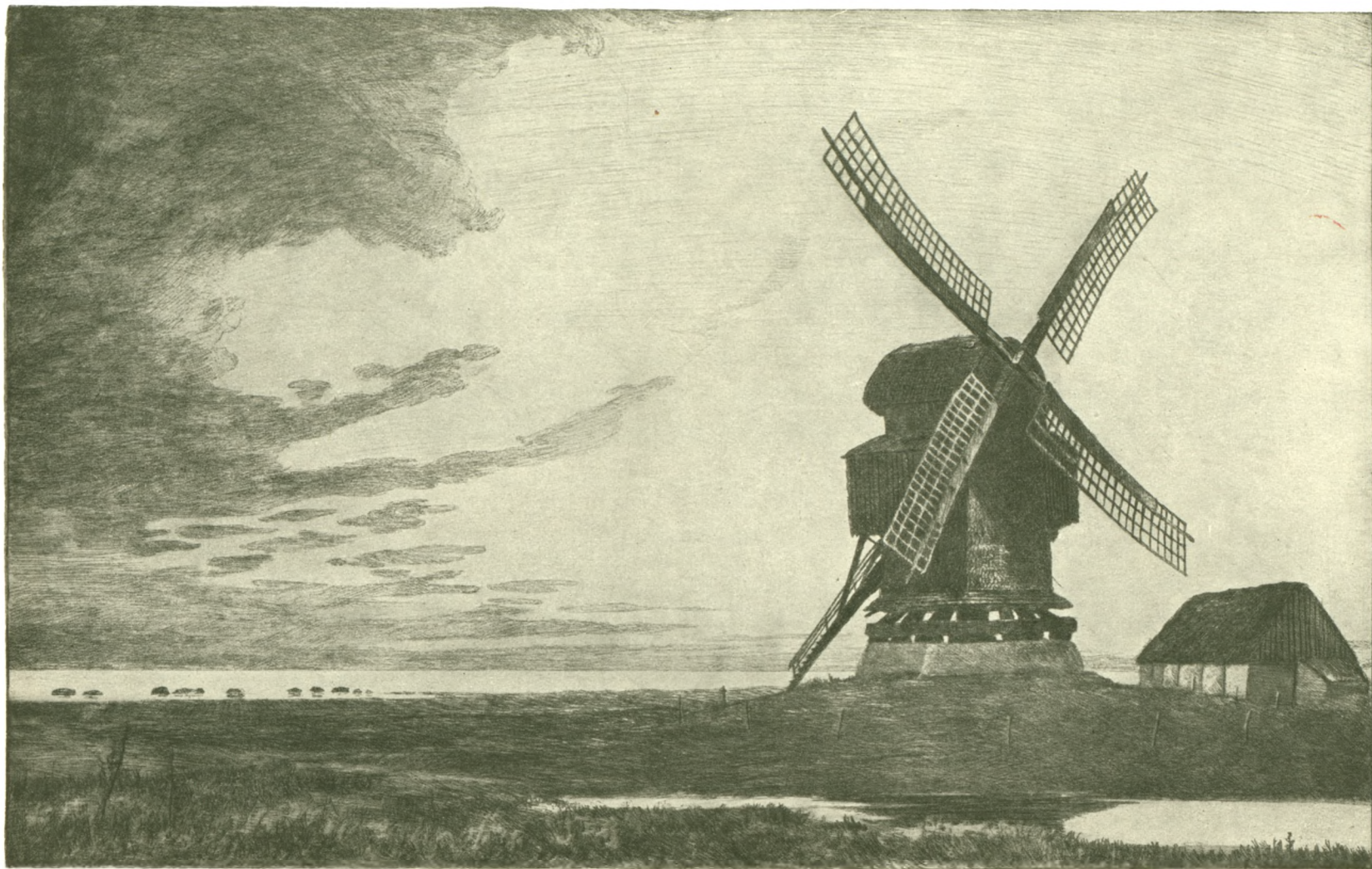
AAR 1897 TEGNET OG ÆTSET
EFT. DETTE BILLEDE EFTER MESTER I. P. E. HARTMANN I HANS ALDERS TRED OG HALVEEM
SINDS TYVENDE AAR.

Opus 21. Hartmann i Nærum. 9. Tilstand. 1897
36,2x51,3

Opus 21. Hartmann i Nærum. Hovedet i 1., 4., 5. og 9. Tilstand. 1897–98

Opus 22. Den gamle Mølle. 2. Tilstand. 1897
27,5×37,5

Handwritten signature and date: 1897

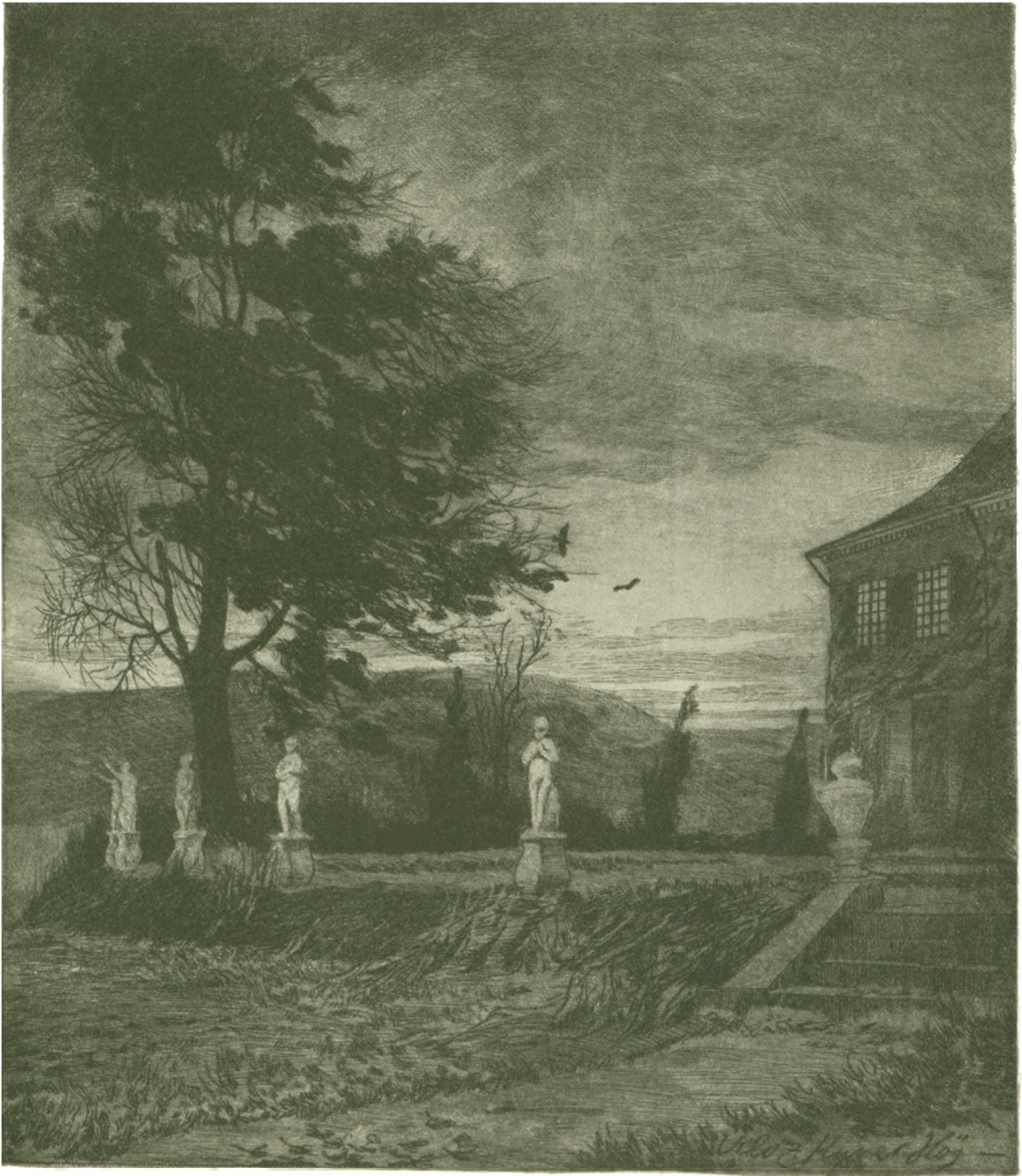
Opus 24. Ole Rass. 9. Tilstand. 1897
36X26

— Ud af den Liljes Bager, der smykker din omkrævede
 Hæle dens Hornings Skat — Florens' garmødet ^{Prænes?} Du gar!
 Her har i di Gestalt af en Ghirlardajas onabrone
 Adelbaarsu og Selt, til Tak jeg tegner Dig af! *Hansen*

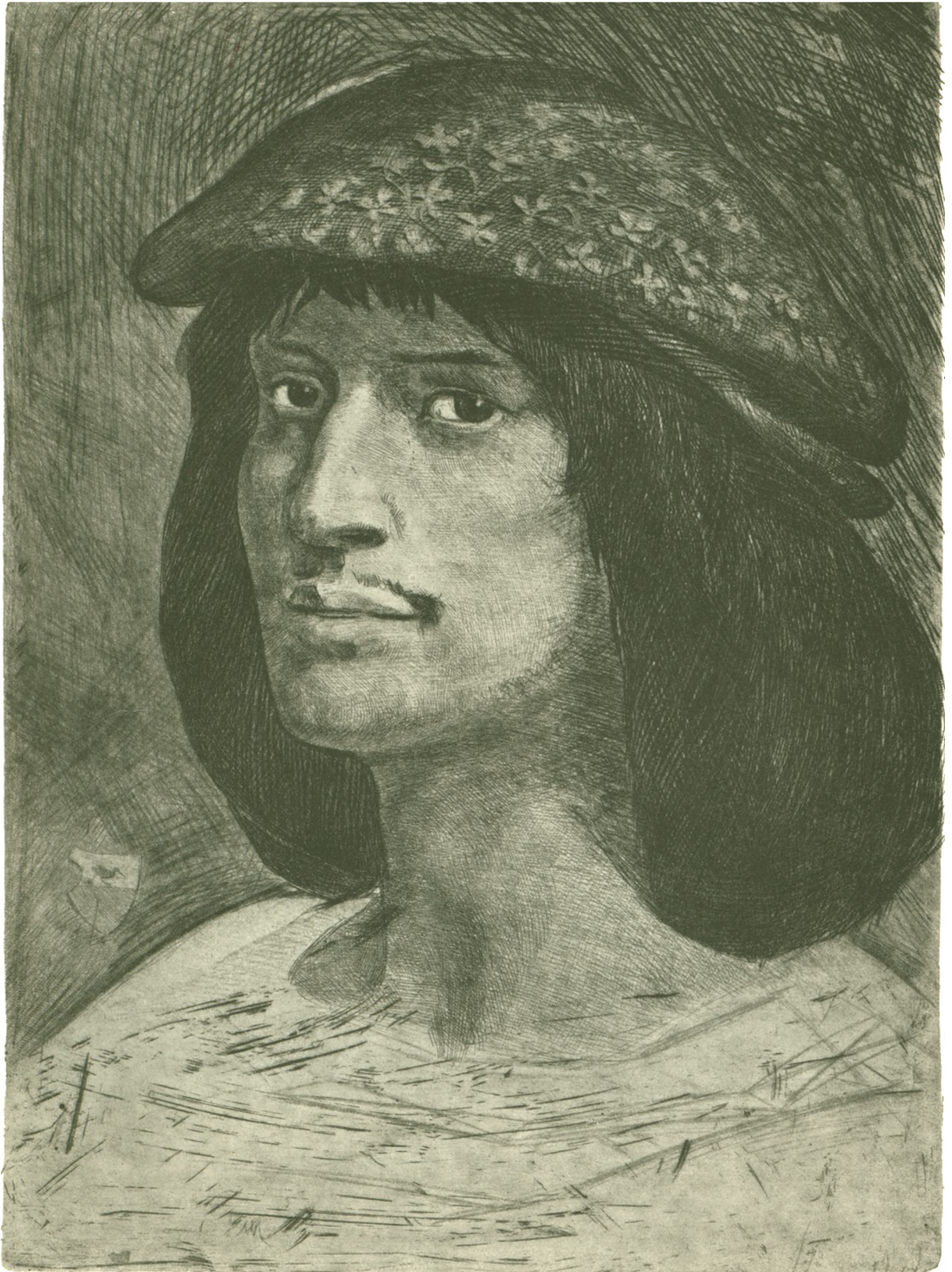
Opus 26. Firenze. 6. Tilstand. 1897
 (Indskriften med Blyant)
 27,8×22,6

Opus 28. Vildt flyver Høg — 4. Tilstand. 1897
27,8x22,6

Oluf Sigurdson
IX.

Opus 30. Florentineren. 4. Tilstand. 1898
35,3×26,5

EDVARD MUNCH 1863-1944

Opus 35. Allegorisk Selvportræt. 3. Tilstand. 1898
27,5x22,3

No 36 Florentinsanger 3. Tilstand 1898

Opus 36. Florentinsk Sanger. 3. Tilstand. 1898
27,3x22,5

[73]

Opus 38. Hedekroen. 5. Tilstand. 1898—1909
26x37

1898
Hedekroen
J. H. King

Opus 39 a. Jægerne ved Stranden. 5. Tilstand (b.)
26,6X36,5

200. 21. 5. 98.
W. A. H. Lund

2^m E.A.T.

Opus 39 b. Jægeren ved Stranden. 2. Tilstand. 1898
26,6x36,5

20.10.98.
Jægeren ved Stranden.
11.11.98.

Opus 42. Marcus Aurelius. 2. Tilstand. 1899
41x28,2

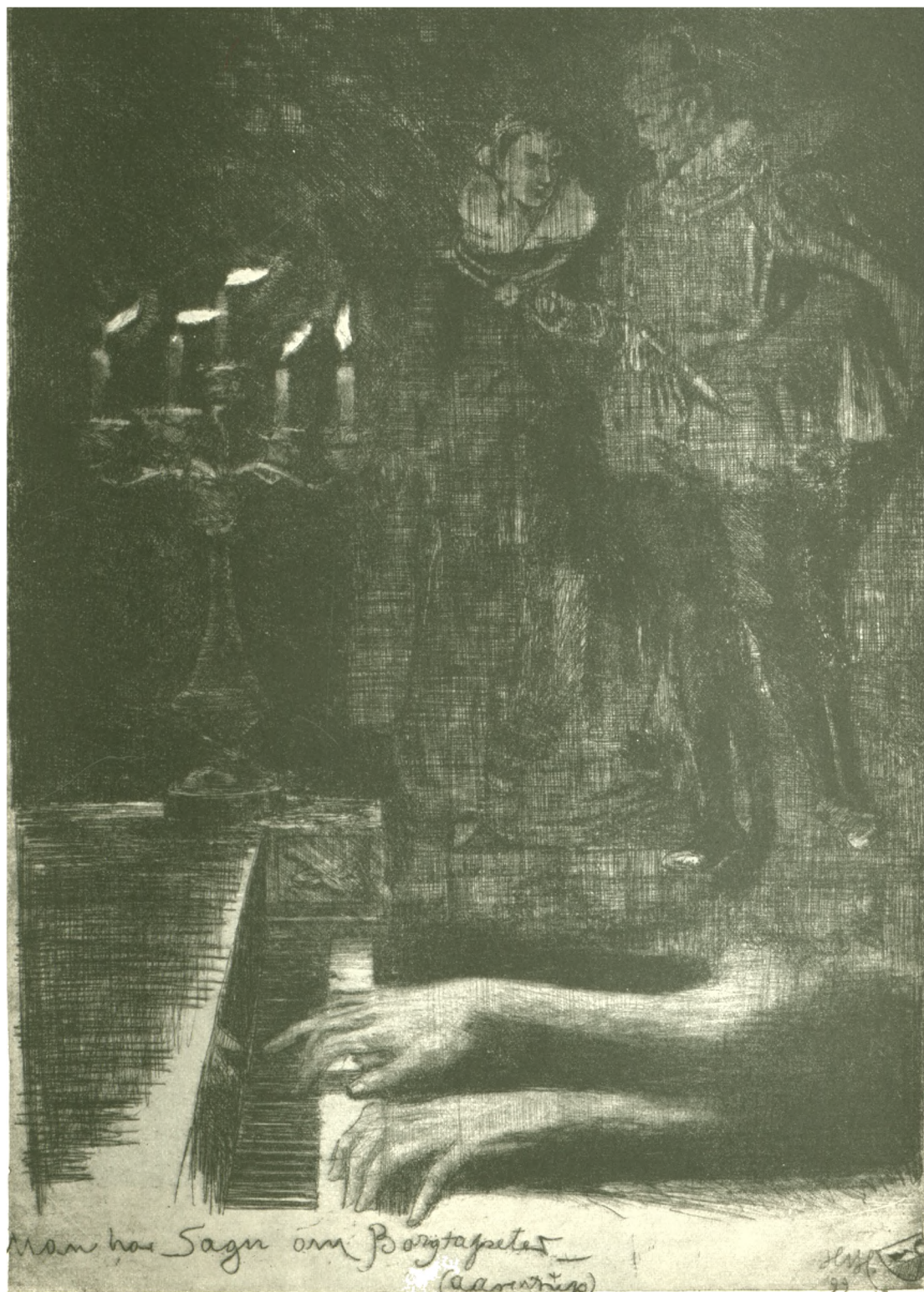
*OK, die Rom. Original. Bild. 1899
Sag. an. Kunst.
Kunst.*

PIRAMIDE DI CAIO SESTIO
E CEMETERO IN ROMA
M D C C C I C

W. H. H. H. H. H.

Rom 79.

Opus 45. Cestius Pyramiden i Rom. 2. Tilstand. 1899
36,2x49,3

Man har Sagn om Borgtapetes
(aarnings)

Opus 48. Man har Sagn —. 2. Tilstand. 1899
24x17,4

Turner
1899
24:16

Arnold Böcklin

Opus 51. Hartmann spiller Orgel. 1899
43,3×31,6

Marts 1900
Kjeller

Nº 42

- Man da den del samme, saa
En Rotte lod den Mission gaa
Ni Katten 'efter Rotten' sprang

Opus 56. Forgangen Nat. IV. 3. Tilstand. 1900
33,1x23

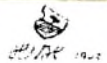

Opus 61. Lorenz Frølich. 4. Tilstand. 1900
18x14

Opus 63. Pigen paa Kirkegaarden. 5. Tilstand. 1900-1903

49×64,5

Opus 64. Christiansborg Slots Brand. 3. Tilstand. 1901
49,5×64,5

Opus 65. Lille Pompejade. 1. Tilstand. 1901
25,7×20,7

Opus 72. Højt paa en Gren. II. 1. Tilstand. 1901
30,5×25,6

Opus 72. Højt paa en Gren. II. 2. Tilstand. 1901
30,5x25,6

Opus 80. Hist ude er koldt. 2. Tilstand. 1903
15,3×24,5

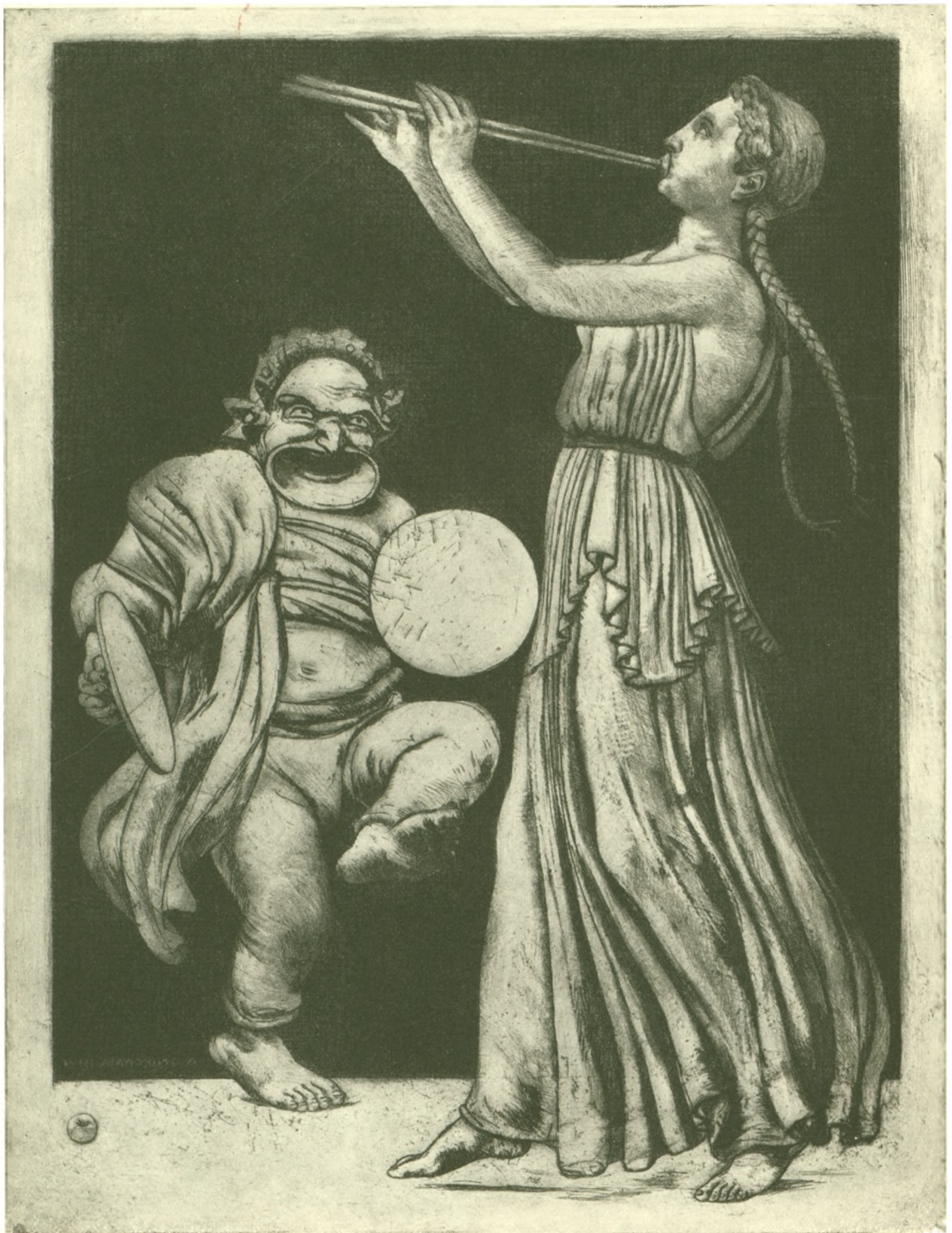

Opus 83. Pallas Athene. 1. Tilstand. 1903
24,7x16,3

Opus 86. Familieportræt. 2. Tilstand. 1903
14,7×21,9

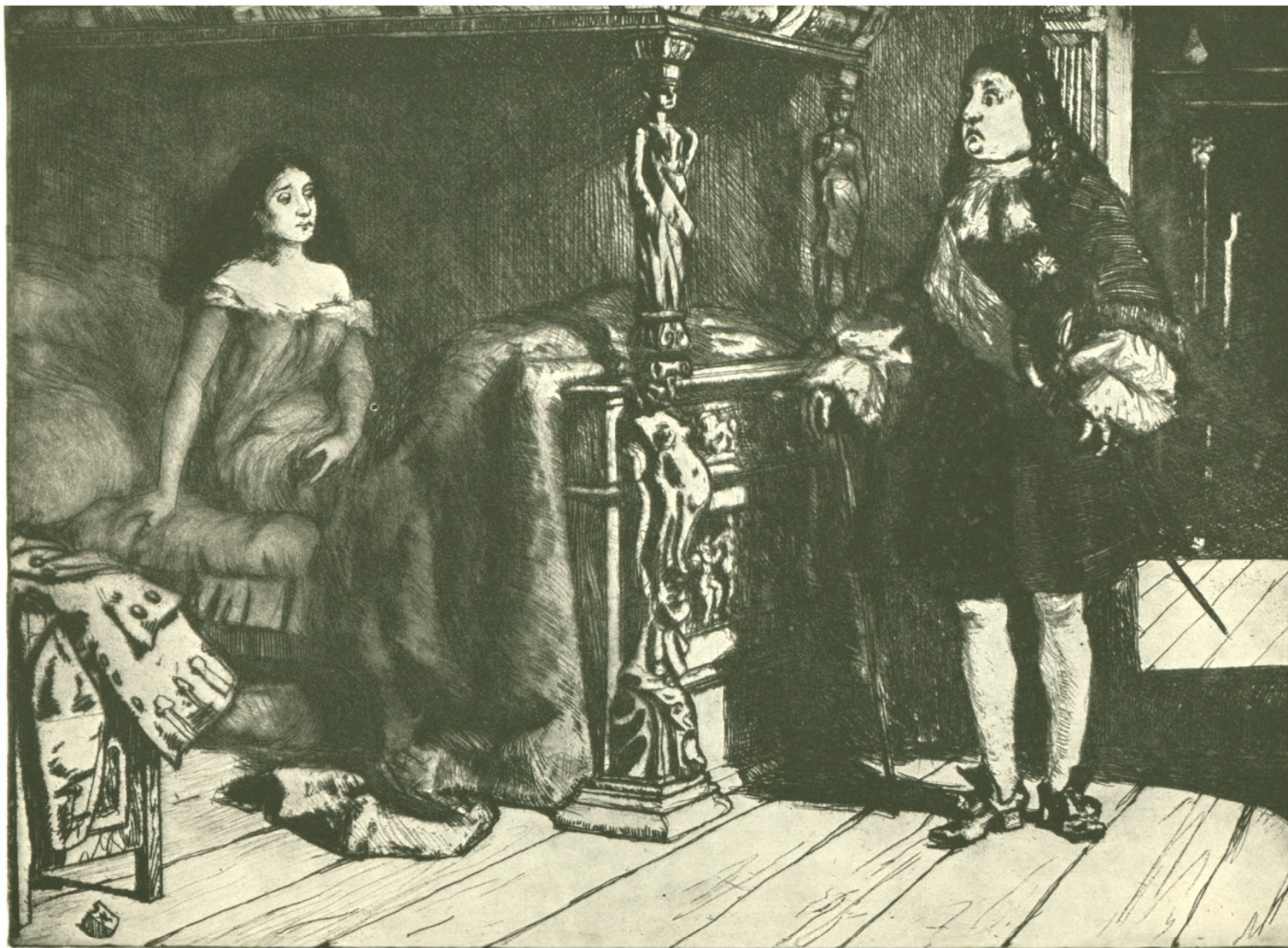
G.M.L. 1904

Opus 87. Store Pompejade. 1. Tilstand. 1904
64,1×49,6

Opus 88. Gyngehesten. 1. Tilstand. 1904
15,5×24,5

- potiphar en ægyptiske mand - I MOSE BXXXIX

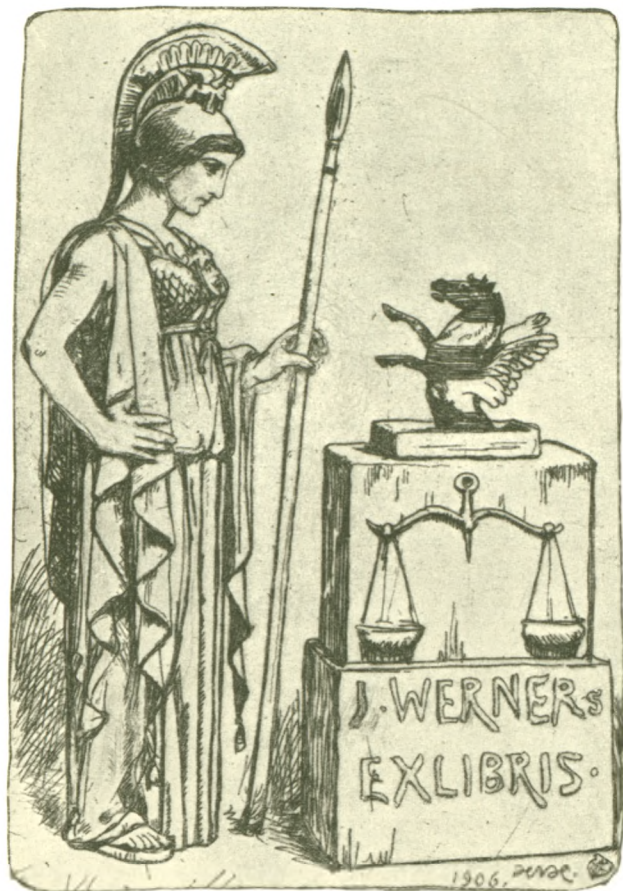
Opus 90. Potiphar. 1. Tilstand. 1905

24,5X31,4

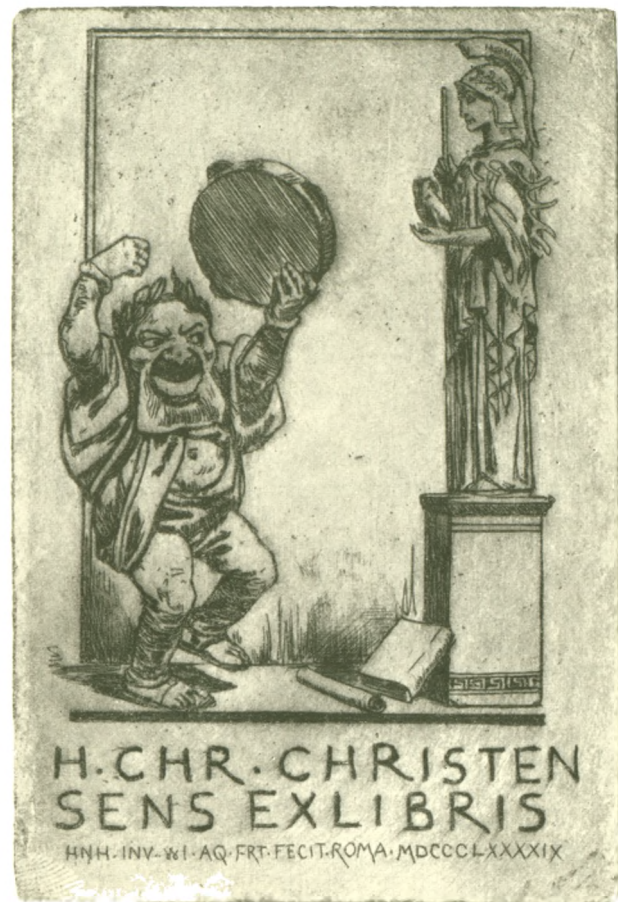

Opus 95. Forargelsen. 2. Tilstand. 1906
12,5x15,7

Opus 97. Exlibris. 1906
15,8x8,1

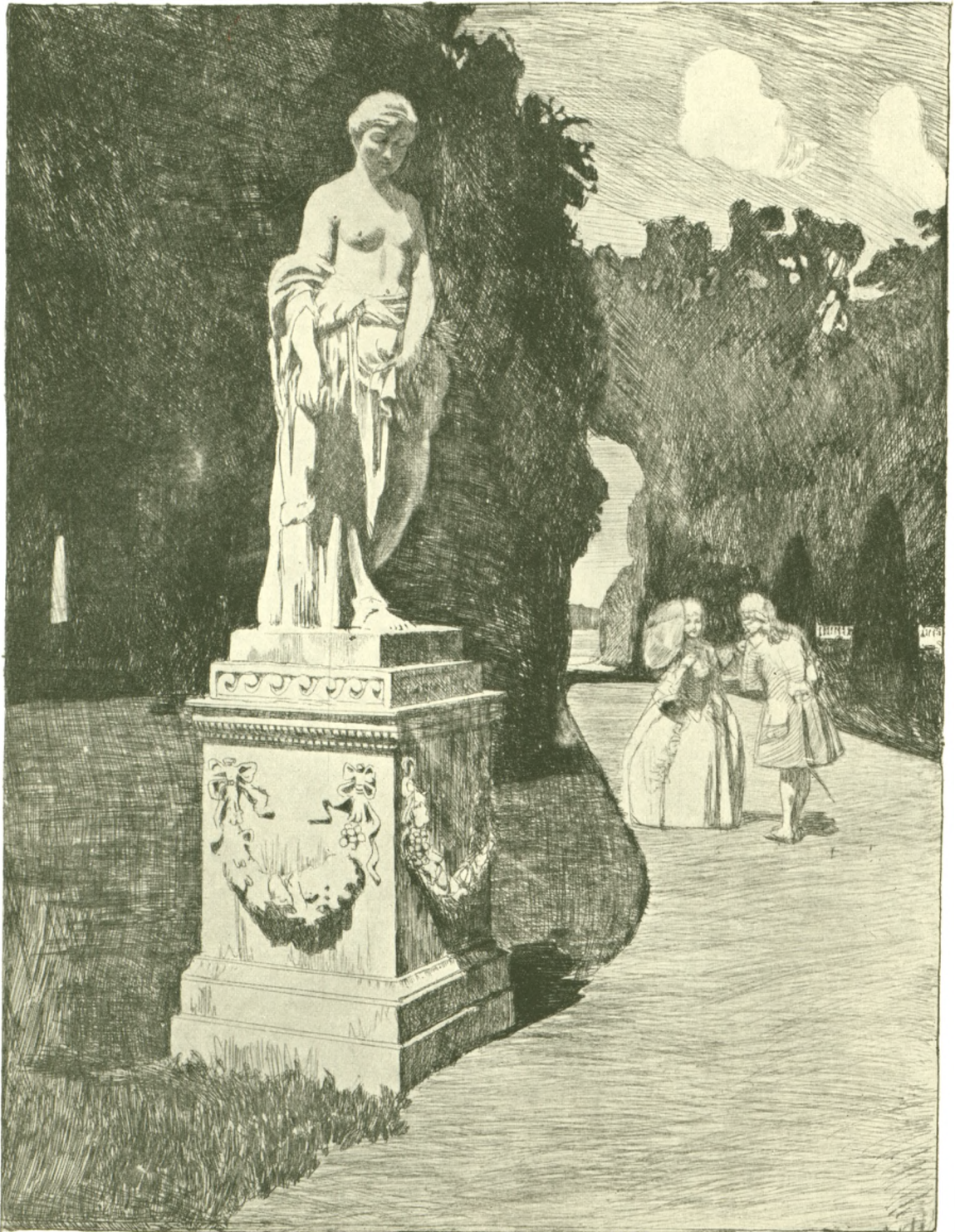

Opus 41
Exlibris. 2. Tilstand. 1899
15,3x8

15 July
1906 J.M.

Opus 98. Rembrandt Apotheose. 3. Tilstand. 1906
30,3x20,5

Ed.

Opus 99. Sommer. Fredensborg Slotspark. 3. Tilstand. 1906
34x26

Handwritten signature

Opus 100. Vinter. Fredensborg Slotspark. 1. Tilstand. 1906
33,2×25,3

Papirtryk 1923

Opus 101 A. Fredensborg Idyl. 2. Tilstand. 1906
28,5x44,2

H.M.S.G.

Opus 104. Quadriga. 2. Tilstand. 1907
16X24,5

Henri Matisse
1907

Opus 109. Mester Jakel. 2. Tilstand. 1909
11,5×15,7

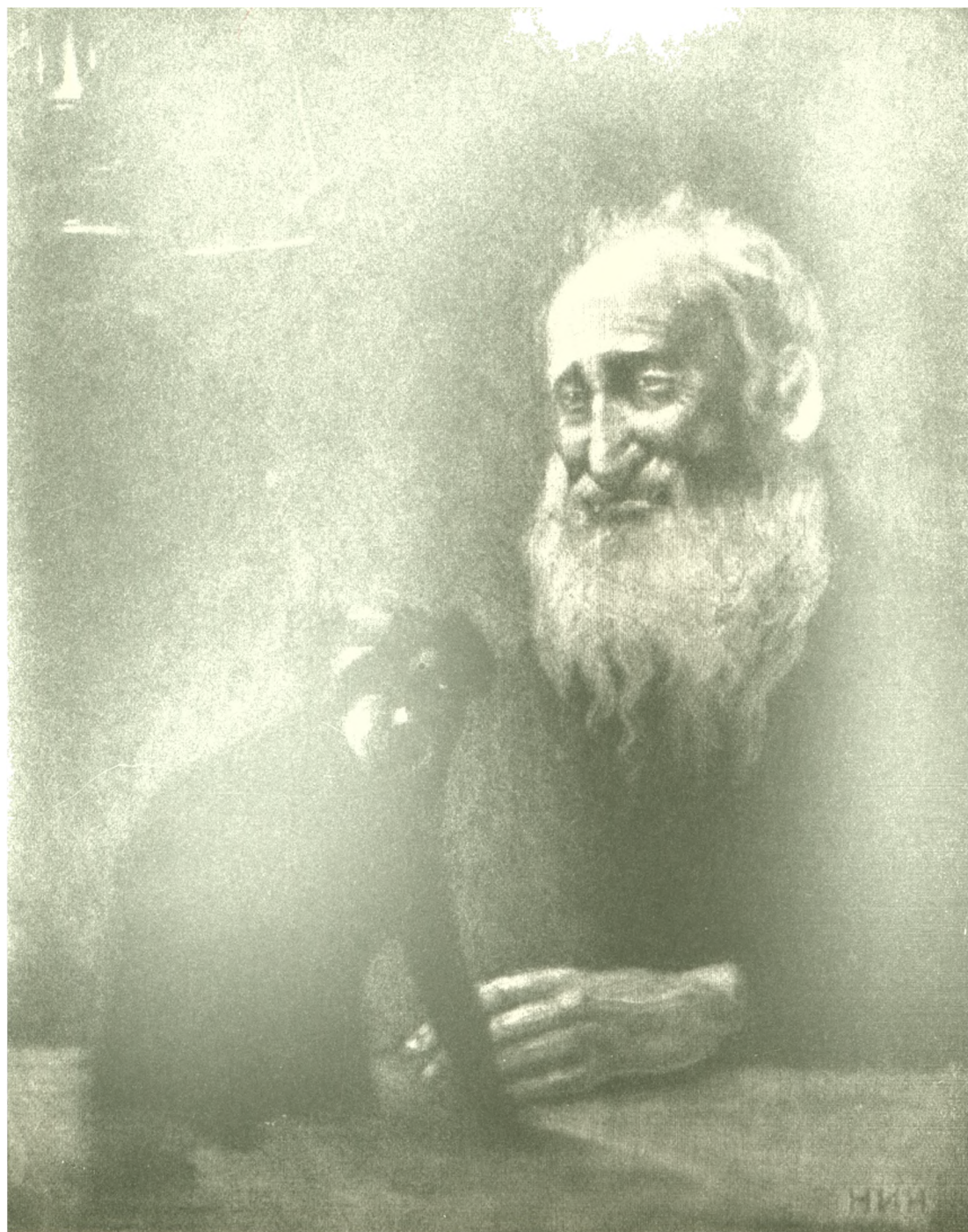
[Handwritten signature]
1 an.p.

Opus 121. Skøjteløberen. 2. Tilstand. 1911
24,6×19,5

Lea 121 1911

Opus 123. Gamle Schøtt med Hunden. 2. Tilstand. 1912
24,5×19,5

Opus 126. Portræt af min Fader. 2. Tilstand. 1913
29,5x19,5

[139]

Opus 150. Paludan-Müller og Charite. 5. Tilstand. 1922
27,5x38

*ELLA H. N. HANSEN
OG BERNT HANSEN HJEJLE:*

FORTEGNELSE
OVER HANS NIKOLAJ HANSENS RADERINGER
OG LITOGRAFIER

ORIENTERENDE BEMÆRKNINGER TIL FORTEGNElsen

DENNE Fortegnelse er udarbejdet paa *Grundlag* af Kunstnerens efterladte Samling, suppleret med en Gennemgang af forskellige større private Samlinger.*) At der af HNH skulde findes andre Raderinger end de i denne Fortegnelse anførte er formentlig udelukket. Hvad derimod angaar de enkelte Tilstande af en Radering, kan man naturligvis ikke bortse fra den Mulighed, at der kan opdukke en Tilstand, der ikke er medtaget i Fortegnelsen. Maatte nogen konstatere en saadan, vil Udarbejderne af Fortegnelsen være taknemmelige for at blive gjort opmærksomme herpaa. Formentlig vil dette dog praktisk talt være saa sjældent, at det ikke vil kunne gøre noget Skaar i det *Formaal*, man har haft for Øje ved Udarbejdelsen af Fortegnelsen: at udarbejde en praktisk anvendelig, let overskuelig Fortegnelse paa *Grundlag* af hvilken man hurtigt kan orientere sig med Hensyn til en given Radering.

Fortegnelsen omfatter 150 Opera. Man har ved Angivelsen af *Opusnummer* taget »Pladens til Udgangspunkt, saaledes at hver foreliggende bearbejdet Plade har faaet et selvstændigt Opusnummer. Hvor der til Fremstillingen af flere i og for sig selvstændige Raderinger kun er benyttet een Plade, idet en større eller mindre Del af denne er afskaaret eller udslebent og paa ny bearbejdet paa en Maade, der har givet Raderingen en hel ny Karakter, har man derfor givet disse Raderinger samme Opusnummer; for dog at angive deres Selvstændighed betegnes de med forskellige Bogstaver og sidestilles, hvad Opstilling og Beskrivelse angaar, med en selvstændig Radering, se f. Eks. Opus 39 a, b og c. Omvendt anvendes forskellige Numre til Betegnelse af to Raderinger, der ikke afviger mere fra hinanden, end to Tilstande af samme Radering jævnligt gør, naar der dog til Fremstillingen er benyttet to Plader, se Opus 80—81. Opusnumrene er ordnet i kronologisk *Rækkefølge*. Da de fleste Raderinger er forsynet med Aarstal, har Ordningen for saa vidt ingen Vanskelighed voldt. Hvad angaar de enkelte Raderinger uden Aarstal, samt hvad angaar Placeringer inden for det enkelte Aar, er man — ogsaa af traditionsmæssige Grunde — gaaet ud fra HNH's egne Optegnelser, selv om disse undertiden kunne synes noget tvivlsomme.

*) Bl. a. Samlingerne tilhørende Etatsraad Poul Bentzon, Professor Viggo Bentzon, Fabrikant Kay Becker, Akademiet og Overretssagfører J. Werner.

Det bør i denne Forbindelse bemærkes, at Kunstneren selv ikke nærrede synderlig Interesse for »Katalogiseringer« af sine Værker; fra Tid til anden udarbejdede han dog paa Opfordring Opstillinger af disse med Angivelse af Opusnumre, som man altsaa saavidt muligt har fulgt i denne Fortegnelse.*)

Ved Raderingernes *Benævnelser* har man naturligvis i første Række holdt sig til Kunstnerens egne Benævnelser; i det hele har man saa vidt muligt forsøgt igennem Benævnelsen at give Raderingen et konkret Tilknytningspunkt, idet man har anset det for en Værdi, at Raderingen gennem sin Benævnelse fremtræder som et Udtryk for en bestemt Begivenhed eller Person, fremfor at den blot karakteriseres ved en ganske almindelig holdt Benævnelse. F. Eks. vil »Tankeindholdet« i en Radering som Opus 130 være lettere tilgængeligt og Vurderingen af den derfor blive en anden, naar den med Tilknytning i den konkrete Situation kaldes »Den gale Pige i Ræbild«, end naar den blot kaldes f. Eks. »Bondepige med Hjul«.**)

Størrelsesangivelsen er Pladens *Størrelse* i Højde og Bredde maalt i Centimeter. Hvor Billedets Størrelse varierer, er dette særligt angivet. Det bemærkes, at Pladerne ikke altid har været ganske retvinklede, saaledes at en Plades Bredde (resp. Højde) ikke altid er ganske den samme foroven som forneden (resp. tilhøjre som tilvenstre).

Som »*Betegnelse*« har Kunstneren anvendt sine Initialer »HNH« enten alene eller i Forbindelse med sit »Bomærke« (evtl. endvidere Aarstal e. a.). Bomærket er et Skjold, der ved en horisontal Linje er delt i to Felter; i det øverste af disse er fremstillet en løbende Højle i lys Grund, medens det nederste er skraveret med skraa Streger.***)

Som det fremgaar af det ovennævnte Formaal med Udarbejdelsen af Fortegnelsen, har man mindre lagt Vægt paa en raderteknisk aldeles udtømmende *Beskrivelse* af den enkelte Tilstand, hvor enhver nok saa fin Nuance er taget med, end paa Fremhævelsen af det eller de Karakteristica, der afgørende adskiller en Tilstand fra den foregaaende (og den efterfølgende), og som berettiger den særlige Tilstandsbetegnelse. Saasart et Tryk paa et væsentligt Punkt adskiller sig fra et andet, har det faaet en særlig Tilstandsbetegnelse. Hvor to Tryk i det væsentlige er ens, men paa et uvæsentligt Punkt adskiller sig fra hinanden, har man undertiden for Oversigtens Skyld ikke villet give dem forskellig Tilstandsbetegnelse, men mærket Tilstandene med forskellige Bogstaver — se f. Eks. Opus 54, Tilstand la og lb. I en enkelt Radering er Bogstaver endvidere medtaget ved Tilstandsbetegnelsen for at skaffe Overensstemmelse med Kunstnerens Tilstandsbetegnelser (Opus 63).

Selv om en Tilstand i og for sig vilde være tydelig tilkendegivet ved *Beskrivelse* af et enkelt Punkt, har man dog forsøgt at give en saavidt mulig fuldstændig *Beskrivelse* af alle de væsentlige Punkter, paa hvilke den paagældende Tilstand er særegen.****)

Man har saavidt muligt i *Beskrivelsen* af den enkelte Tilstand undgaaet komparative Sammenstillinger, da disse jo ikke giver nogen absolut Vejledning og altsaa har yderst ringe Værdi, naar man alene har den paagældende Tilstand foran sig; hvor imidlertid en

*) Enkelte Steder er den kronologiske Orden fraveget. Saaledes m. H. t. Opus 75, jfr. Bemærkningerne til Opus 71 i. f. — Endvidere er Opus 138 sat foran Opus 139 for at holde Serien »Barndoms minder« samlet. Endelig er ogsaa Opus 141 sat foran Opus 142 for at holde den af HNH angivne Rækkefølge i »Barndoms minder«.

**) Man kan her som Kuriosum nævne, at denne Radering er blevet forhandlet under Betegnelsen »Ung Pige, der reparerer Cykle«.

***) I en enkelt Radering Opus 10 er der som Bomærke anvendt et Skjold med en Lilje og en Rose.

****) Dog bør det maaske for Fuldstændighedens Skyld bemærkes, at Hoveder og Ansigtstudtryk inden for samme Tilstand meget ofte gennemgaar en saa lang Række Ændringer med saa fint nuancerede Overgange, at en *Beskrivelse* af disse dels ofte maatte blive ufyldstgørende, dels i saa høj Grad vilde forflygtige Fortegnelsens Overskuelighed, at man har undgaaet saadanne detaillerede *Beskrivelser* og har nøjedes med en mere summarisk Bemærkning om, at »Ansigtet« eller »Ansigtstudtrykket ændres noget inden for denne Tilstand«, se til Eksempel Opus 120 Tilst. 10—11.

Tilstand ved et eller flere Karakteristica er beskrevet tilstrækkelig klart til at adskille den fra andre Tilstande, har man undertiden ment at kunne lade sig nøje med en blot komparativ Sammenstilling.*)

I hvert enkelt Tilfælde er angivet, hvorvidt *Pladen* eksisterer eller ikke; at *Pladen* er »i Arkiv« betyder, at den opbevares i det af Fru Ella H. N. Hansen oprettede Arkiv.

B. H. HJEJLE

Frise af Opus 118. Selvportræt med Frise. 1910.

*) Til Exempel er Opus 40, Tilstand 3, tilstrækkelig adskilt fra Tilstand 2 ved Karakteriseringen »Skov tilhøjre for Vejen, Milepælen fjernet«, saaledes at man kan skrive »Træerne tilvenstre fyldigere« uden at angive den absolutte Størrelse af disse.

RADERINGER

Opus 1. En Satyr.

Plade og Aftryk bortkommet.

Opus 2. »Bonden gaar paa Marken ud-«. 1884–86.

(Dansk Folkevis. Jfr. Opus 50).

Ætsning og kold Naal. 13,3×20. 2 Tilstande.

1. Sædemand tilvenstre. I Mellemgrunden een Person med Plovspand.
2. Sædemanden fjernet. Kæmpehøj tilvenstre. Tre Personer i Mellemgrunden.
Pladen ødelagt; faa Aftryk.

Opus 3. Justitia. 1884–97.

Ætsning og kold Naal. 11,8×8,4.

Betegnet (fra 3die Tilst.): Bomærke. 3 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Justitias venstre Haand drejet udad, holdende Vægten. Muren tilvenstre ikke udarbejdet.
2. Muren udarbejdet med Angivelse af Sten.
3. Revideret 1897. Med Betegnelsen. Venstre Haand drejet indad.
Pladen solgt til A. Jacobsens Kunstforlag, senere ødelagt.

Opus 4. Min Faders Portræt. 1884–1896–1903–1920.

Ætsning og kold Naal. 24,3×18,5.

Betegnet (fra 5te Tilst.): H N H 85–96. (Fra 9de Tilst.): Bomærke.

Indskrift (fra 4de Tilst.): C I A H 1814–1882 A°.Æ. LXIII. 10 Tilstande.

1. Før Betegnelse og Indskrift. Hovedet staar lyst og let ætset. Tilvenstre ud for Øjet ses en Lok af Haaret. Han holder en Lup i venstre Haand. Pegefingeren krum. Slobroken ufuldført.
2. Hoved med mørke Skygger. Slobroken med Mønster. I Baggrunden tilvenstre for ham Hjørnet af en Ramme. Buen, som indrammer Portrættet, med Streglag i inderste Runding.
3. De mørke Skygger i Hovedet slebet lysere. Pegefingeren strakt. Firkantet Indramning med lodret Streglag udenom Buen.
4. Indskriften tilføjet. Lupen erstattet af en Bog.
5. Betegnelsen tilføjet.
6. Slobroken ændret til Frakke (idet Mønstret i den er dækket af vandret Streglag). Haaret tilvenstre for Tindingen ses ikke mere. Baggrunden dækket af Krydsstreglag, saa Hjørnet af Rammen kun svagt skimtes.

7. Hjørnet af Rammen ses ikke mere, idet Baggrunden er dækket af stærkt skraat Streglag. Nederste Del af Dragten er dækket af næsten vandret Streglag tilvenstre for Haanden. Haaret atter let angivet tilvenstre for Tindingen.
8. Det lange skraa Streglag i Baggrunden og Streglaget paa nederste Del af Dragten igen borttaget. Hjørnet af Rammen, som nu er bredere, ses atter og naar nu til et Stykke under hans Skulder.
9. Bomærke tilføjet i Pladeranden.
10. Pladen revideret 1920. Hele Pladen gennemarbejdet med kraftigt frit Streglag og ætset. I Karmen omkring og tilvenstre for Bogen er tilføjet skraat Streglag, som dækker Betegnelsen. Rammen skimtes kun som en svag Lysning. En Del af Pladeranden har faaet tilføjet let Streglag. — Stregerne i Pladeranden er ligesom Bomærket i Pladeranden ofte udeladt i Tryk af denne Tilstand.

Farvetryk af de to sidste Tilstande. — Enkelte Prøvetryk af Hovedet alene. Hovedet varierer noget indenfor de forskellige Tilstande.

Pladen i Arkiv.

Opus 5. Kaalunds Portræt. 1886—97.

Ætsning, kold Naal og Roulet. 13,7×11.

Betegnet (fra 2den Tilst.): H N H og Bomærke. (Fra 3die Tilst.): 97.

En Frise i 2den Tilst. 3 Tilstande.

1. Portraitet alene.
2. Med førstnævnte Betegnelse. Portraitet i firkantet Indramning. Forneden Frise med et Hus, Ænder og Gæs.
3. Med sidstnævnte Betegnelse. Portraitet i Medaillon. Forneden Landskab med Parti af Østervold. Hovedet varierer noget inden for sidste Tilstand.

Pladen ødelagt.

Opus 6. Modellen Reimer. 1886.

Ætsning, kold Naal og Roulet. 12,8×8,6.

Betegnet (fra 2den Tilst.): H N H, Bomærke. 2 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Baggrund kun bag Modellens Hoved.
2. Med Betegnelse. Indfatningslinie tilføjet, Baggrund og Dragt udført til denne og dækker næsten Betegnelsen H N H. En Haarlok tilføjet Kinden ved Øret.

Paa et af 1ste Tilstands Tryk er skrevet: Reimer, Stue 11. — I en Fortegnelse har H N H kaldt Raderingen for »Modellen Reimer«.

Pladen i Arkiv.

Opus 7. Rottefældedrengen. 1886.

Ætsning og kold Naal. 10×7,8. Betegnet H N H.

Pladen i Arkiv.

Opus 8. De to Fyrkarle. 1896.

Ætsning, kold Naal og Roulet. 17,5×24,3.

Betegnet (fra 3die Tilst.): Spodsbjerg Fyr, H N H, Bomærke. 3 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Stregætsning uden Rouletbehandling.
2. Meget kraftig Rouletbehandling i Baggrunden i Billedets øverste Halvdel og henover Hattene. En smal lys Stribe mellem Hovederne. Skægget paa Fyrkarlen tilhøjre fyldigere (Bakkenbart).

3. Med Betegnelsen. Det stærke Rouletlag delvis udslebet. Den lyse Stribe mellem Hovederne bredere; den fortsætter nu ogsaa til højre og venstre for Hovederne ud til Pladeranden. Hattenes Konturer ses atter.
Pladen i Arkiv.

Opus 9. Portræt af Axel Henriques. 1896.

Ætsning og kold Naal. 23,2×18. — (Billedet 14,9×12,4).
Betegnet (fra 1ste Tilst.): H N H, Nytaarsaften 96. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Dragten ikke fuldført.
2. Indfatningslinie tilføjet. Dragten udført ned til denne.
Pladen ødelagt efter faa Tryk.

Opus 10. Nytaar. 1896.

(Allegorisk Kvindefigur, bærende et Horn).
Ætsning og kold Naal. 39×28,5.
Betegnet (fra 3die Tilst.): Skjold med Rose og Lilje. 4 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Kvindefiguren uden Baggrund. Hendes Klædning snæver.
2. Havet, Himlen og Ankeret i Forgrunden tilføjet. Klædningen fyldigere. Haaret naar tilvenstre ned til Hornet.
3. Betegnelsen tilføjet. Klædningen med Mønster.
4. Hendes venstre Haands Lillefinger er hævet over Hornets Rand.
Pladen i Arkiv.

Opus 11. Scirocco. 1896.

Ætsning, kold Naal og Roulet. 26,3×19,8.
Betegnet (fra 4de Tilst.): H N H 96. — Indskrift (fra 2den Tilst.):
»Herre Gud løse vel vor Angest og Sorrigen af vort Bryst —
I hvem der haver en lønlig Sorrig, hans Hjerte er ilde kryst.«
(Citat fra Dansk Folkeviser: »Hr. Peders Runer«.) 3 Tilstande.

1. Før Betegnelse og Indskrift. Før Fugle og Solstrejf i Luften. Tre Takker i Murtinden tilvenstre fra Cypressen.
2. Med Indskrift. Gennemarbejdet, tilføjet Roulet og ætset mørkere. Tre Fugle over den lange Sky ved Kapellets Kuppel. Solstrejf i Luften.
3. Fire Takker i Murtinden tilvenstre for Cypressen.
4. Med Betegnelsen. Fem Fugle i Luften.
Nogle Kunstnertryk med lidt Farve i Kapellet.
Pladen solgt til A. Jacobsens Kunstforlag, senere ødelagt.

Opus 12. De tre Skalke. 1896—97.

»Skøn Adeluds« Visen. I. Raadslagningen. (Figurerne staar tilvenstre).
Ætsning, kold Naal og Roulet. 22×27,4.

Betegnet i nederste højre Hjørne (fra 2den Tilst.): H N H 96. (Fra 4de Tilst. i Pladeranden): H N H, Bomærke.
Indskrift (langs de tre Pladerande fra 4de Tilst.): »Der stode tre Skalke og tænkte paa Raad, hvorlunde de til Møllerens Datter skulde faa Bud — Skøn Adeluds.« 4 Tilstande.

1. Før Betegnelse og Indskrift. Skalken, som ses bagfra, har venstre Arm løftet og Haanden nedadbøjet, saa Fingrene naar Skulderen. Den Lange med et mørkt og et lyst Ben.

2. Med Betegnelsen tilhøjre. Den Langes højre Ben har faaet Striber paa langs. To spinkle Træer tilhøjre for den Lange. Løvværket forøget og naar nu ned under den lange Gren i øverste højre Hjørne.
- 3 a. Skygger i Forgrunden tilføjet med Roulet. Skalken, som ses fra Ryggen, har faaet Ansydning af Støvler.
- 3 b. Hans Ansigt slebet lyst.
4. Med Betegnelsen i Pladeranden og Indskriften. Pladen stærkere ætset. Betegnelsen i højre Side dækket. Skalkens nedadbøjede Haand mere vandret. Den Langes Skulderslag har Takker i Kanten, og han har Lap paa det ene Knæ. Træer tilføjet bag Møllen. Mørke Skygger tilføjet i Landskabet.
Pladen solgt til A. Jacobsens Kunstforlag, senere ødelagt.

Opus 13. De tre Skalke. 1897.

I. Raadslagningen. (Figurerne staar tilhøjre).

Ætsning, kold Naal og Roulet, 22×27,3.

Betegnet (i Pladeranden i de to sidste Tilstande og kun medtaget i enkelte Kunstnertryk):
Tre siddende Katte. 11 Tilstande.

1. De tre Skalke uden Landskabet. Den Lange har Hovedet vendt lidt tilvenstre. Hat paa Hovedet med nedadbøjet Skygge over højre Øre. Spidst Hageskæg. Venstre Haand støttet bag Hoftens. Den Tykke holder en Stok vandret i højre Haand. Den Spekulative Benklæder mørke.
2. Den Langes Hoved vendt noget tilhøjre. Lille rund Hat paa Hovedet.
3. Den Lange lægger venstre Arm paa den Spekulative Skulder.
4. Landskab med et Træ tilhøjre for den Tykke; tilvenstre for ham nogle smaa Træer paa en Høj og helt tilvenstre en lille Vandmølle. Skov bag de to andre Figurer.
5. Landskabet mere udført med Streglag over Markerne, en lille Sky paa Himlen.
6. Den Langes venstre Haand igen støttet til Hoftens. Den Tykkes Stok ses ikke mere, hans højre Haand skjult bag Ryggen. En lille Busk tilføjet tilvenstre for den Tykke.
7. Den Tykkes højre Arm og Ben sribet paa langs.
8. En Pæl i Jorden nær venstre Indfatningslinie.
9. For- og Mellemgrunden udarbejdet med tæt Græs. Venstre Side af den Tykkes Vams sribet paa tværs. Han holder atter en Stok i Haanden. Lap paa den Spekulative Benklæder. Flere Rækker aflange Udskæringer fra den Langes Bælte til hans højre Knæ; fire Udskæringer paa hans venstre Ben under Tasken. Over Møllen nogle faldende Blade.
10. Den Lange har Klap for Øjet, men intet Skæg. Til venstre for den Tykke tilføjet et Træ, hvis Løvhang fylder øverste venstre Hjørne.
11. Klappen for den Langes Øje igen borttaget. En Gren tilføjet Træet tilvenstre med Løvhang omtrent en Centimeter over Vandmøllen.
12. Den Lange har Over- og Fipskæg. Let vandret Streglag over Luften i Horisonten.
Pladerne i denne Serie I—III solgt til Radeerforeningen.

Opus 14. De tre Skalke. 1897.

II. Møllerens Datter.

Ætsning, kold Naal og Roulet. 22×27,2.

Enkelte Kunstnertryk har i 7de Tilstand i Pladeranden
Betegnelsen: En springende Kat. 8 Tilstande.

1. Hendes Hoved lyst og let ætset. Haaret falder bagud. Venstre Barm helt blottet. Alkovens nederste Side bestaar af to Brædder. Før Maanestriben.

2. Mørkere ætset. Haaret falder ned over begge Skuldre. Den venstre Barm halvt dækket. Maaneskin i Stuen. Tværstriber fra Vinduessprosserne aftegnes paa Stoleryggen; paa Gulvet aftegnes en Længdestribe og to Tværstriber.
3. Paa Stoleryggen ses ogsaa Længdestriber; paa Gulvet to Længdestriber.
4. Paa Gulvet ses atter kun en Længdestribe.
5. Stolesædet har faaet Skygge af Længde- og Tværsprosserne. Den mørke Skygge i Alkoven dækker hendes Pande, Haar og øverste Del af hendes Pude.
6. Hendes venstre Arm, som hidtil har været dækket af Tæppet, er nu fri.
7. Betegnelsen (Katten) i Pladeranden. Alkovens Side dannet af tre Brædder. Vinduessprossernes Skygger paa Stolesædet er næsten udslebet. Hendes venstre Arm næsten dækket af Skyggen; Pande og Haar atter synlige.
8. Syv lodrette Streger tilføjet Alkovens Side paa midterste Bræt. Sprossernes Skygge paa Sædet atter synlige.

Personerne, hendes Hoved, samt Fordelingen af Lys og Skygge varierer noget inden for de forskellige Tilstande.

Opus 15. De tre Skalke. 1897.

III. Flugten om Morgenens.

Ætstning og kold Naal, 22×27,4.

Nogle Kunstnertryk af de to sidste Tilstande har i Pladeranden som Betegnelse en springende Kat med Støvler paa. 4 Tilstande.

1. Konen uden Hue; to Skalke i Horisonten.
2. Skalkene fjernet. Horisonten noget hævet, hvor de stod.
3. Konen har faaet Hue paa Hovedet.
4. Skalkene ses igen ganske smaa i Horisonten, som naar op til lidt under Konens Hage.
5. Baggrunden til venstre og Gravhøjene i Horisonten mere gennemarbejdet; Horisontlinien til venstre hævet. (Den naar nu op i Højde med midt paa Konens Hage).

Opus 16. Don Bartholo. 1897.

(Kammersanger Schram).

Ætstning, kold Naal og Roulet. 39,5×28,5.

Betegnet (fra 1ste Tilst.): Bomærke. (Fra 5te Tilst.): H N H 97. 5 Tilstande.

1. Med Bomærke. Før Baggrunden. Øverst tilvenstre en Lyre med Maske. Af hans højre Haand ses nærmest to Fingre. Han ser lige ud. Afstanden mellem højre og venstre Ben ca. 1 ctm.
2. Man ser 4 Fingre af højre Haand.
3. Han ser nedad. Mørk Baggrund i øverste Halvdel af Billedet. Kulisse tilvenstre angivet med Roulet. Benenes Afstand større — ca. 1½ ctm.
- 4 a. Han ser frem for sig. Mørk Baggrund bag Hovedet med kraftigt Krydsstreglag. Scenegulv med Blomsterbuketter tilføjet. Benenes Afstand ca. 2 ctm.
- 4 b. Blikket rettet nedad.
5. Betegnelsen »H N H 97« tilføjet. Blikket rettet mere mod Beskueren. Benene atter lidt mere samlet (Afst. ca. 1¾ ctm.) Baggrunden, særlig bag Hovedet, slebet lysere.

Der findes nogle Prøvetryk af Hovedet alene. Ansigtet varierer noget indenfor de forskellige Tilstande.

Pladen solgt til A. Jacobsens Forlag, senere ødelagt.

Opus 17. Julekort. 1897.

(Dame med Hund ved Hornbæk Strand).

Ætsning, kold Naal og Roulet. 9,1×12,8.

Betegnet (fra 1ste Tilst.): H N H 97. 4 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Mørk Krave. Begge Fødder strakt frem. Havet ikke udarbejdet.
2. Havet udarbejdet. Havbugten naar tilvenstre for hendes Hoved.
3. Højre Fod trukket tilbage.
4. Hovedet ændret. Haaret mørkt, lys Ruche om Halsen, Hatten med tre Læg fortil. Havbugten nu kun tilhøjre for hendes Hoved.
Pladen tilhører C. Jensens Kunstforlag.

Opus 18. Julekort. 1897.

(Pastorale, 18de Aarhundrede).

Ætsning og kold Naal. 9,1×12,8. Betegnet: H N H 97.

Pladen tilhører C. Jensens Kunstforlag.

Opus 19. Julekort. 1897.

(Afskeden).

Ætsning og kold Naal. 9,1×12,8. Betegnet: H N H 97.

Pladen tilhører C. Jensens Kunstforlag.

Opus 20. Julekort. 1897.

(Tre farende Svende).

Ætsning og kold Naal. 9×12,8. Betegnet: H N H 97.

Pladen tilhører C. Jensens Kunstforlag.

Opus 21. Hartmann i Nærum. 1897—98.

Ætsning og kold Naal. 36,2×51,3.

Betegnet (fra 7de Tilst. i nederste venstre Hjørne samt i 9. Tilst.

i Pladeranden nederst til højre): Bomærke.

Enkelte Kunstnertryk har i sidste Tilstand tre springende Tærninger som Betegnelse, samt »gennemarbejdet i Juni 98«.

Indskrift (i 6. Tilst.): »Aar 1897 tegned . . . i Kobber . . .

J. P. E. Hartmann i hans Alders . . . femsindstyvende Aar.«

(Fra 7. Tilst.): »Aar 1897 tegnet og ætset H N H dette Billede efter Mester J. P. Hartmann i hans Alders tre og halvfemsindstyvende Aar.« 9 Tilstande.

1. Før Betegnelse og Indskrift. Hartmann ses siddende i Profil (dog ikke ren Profil, idet lidt af venstre Øjelaag er synligt). Hænderne foldede i Skødet. I Landskabet bag ham ses en Bondegaard i Mellemgrunden. I Baggrunden en Sø. Inden for denne Tilstand varierer Baggrunden noget.
2. Et Træ med en gaffelformet Gren, der ikke er fuldført op til Indfatningslinien, tilføjet i Mellemgrunden tilvenstre for Bondegården.
3. Løvværk tilføjet den gaffelformede Gren, der nu naar op til øverste Indfatningslinie.
4. Hans højre Haands Pegefinger berører Hagen. Ryglænet af Bænken ses tilhøjre for ham. Bondegården som tidligere dominerede, formindsket; Søen i Baggrunden forstørret. Træet i Mellemgrunden tilvenstre for Bondegården atter borttaget.

5. Hænderne atter foldede i Skødet. Til højre for ham ses Bænkens Armlæn. En Hat tilføjet i Billedets nederste venstre Hjørne. En Sangfugl paa Busken i Mellemgrunden tilhøjre. Forgrunden fuldført ned til Indfatningslinien. Træerne bag Bondegaarden fyldigere. Landskabet i Baggrunden noget ændret; Søen smallere og endnu en Sø tilføjet som en smal Stribe i Baggrunden.
6. Med førstnævnte Indskrift. Bondegaarden borttaget. Bænkens Ryg og Armlæn skimtes kun svagt tilhøjre for ham. Træerne bag Bondegaarden endnu fyldigere.
7. Med den endelige Indskrift samt Bomærket i nederste venstre Hjørne. Bænkens Ryglæn ses ikke mere til højre for ham.
8. Lodrette Streger ned over Indskriften.
9. Med Bomærket tilhøjre i Pladeranden. Alle Skygger mørke, stærkt ætset. Hovedet i ren Profil (venstre Øjelaag ses ikke mere).

Enkelte Farvetryk af sidste Tilstand. En Del Prøvetryk af Hovedet og Landskabet alene. Hans Ansigt varierer noget i de forskellige Tilstande.

Pladen i Arkiv.

Opus 22. Den gamle Mølle. 1897.

(Ved Køge).

Ætstning og kold Naal. 27,5×37,5.

Betegnet (i 2den Tilst.): 97, Bomærke (i Pladeranden). 2 Tilstande.

1. Mørk Skybanke i Horisonten. En lys Møllevinge og tre mørke. Huset tilhøjre for Møllen med Krydsstreglag i Gavlen.
2. Med Betegnelsen. Skybanken slebet lysere. Den lyse Møllevinge mørkere. Solstrejfe paa Møllen, som har faaet en Trappe tilføjet tilvenstre. Huset tilhøjre med lodrette Bjælker i Gavlen.

Pladen tilhører Foreningen Fremtiden.

Opus 23. Dameportræt. 1897—1901.

(De første tre Tilstande er en Studie efter Fru Jenny Seligmann, de to sidste ændret og kaldet »Jessika«.)
Ætstning og kold Naal. 17,7×12,6. Betegnet (fra 1ste Tilst.): 18/1897 H N H. (Fra 2den Tilst.): Bomærke.

Indskrift (fra 5te Tilst.): Jessika. 5 Tilstande.

1. Med førstnævnte Betegnelse. Kvindeprofil, hovedsagelig kold Naals Arbejde. Skygge bag Nakke og Skulder.
2. Bomærke tilføjet.
3. En Blomst tilvenstre for Profilen, som er mørkere gennemarbejdet.
4. Revideret 1901. Profilen ændret. Uden om Blomsten et Vindue skitseret.
5. Indskriften »Jessika«. Hendes Haar mørkt, Skuldrene dækket af mønstret Tøj. Igennem Vinduet, som er ført højere op, ses en lille Del af et orientalsk Hus. Blomsten udslebet.

Enkelte Farvetryk af sidste Tilstand.

Pladen i Arkiv.

Opus 24. Ole Rass. 1897.

(Olaf Poulsen).

Ætstning, kold Naal og Roulet. 36×26. Betegnet (fra 5te Tilst.): 97, Bomærke.

Indskrift (fra 5. til 9. Tilst.): Olaf Poulsen som »Ole Ras«. (I 10. Tilst.): Olaf Poulsen som »Ole Rass«.
Frise (fra 5. Tilstand): Faun, som tegner en komisk Maske i Sandet. 10 Tilstande.

1. Før Betegnelse, Indskrift og Frise. Han spiller paa Harmonika holdende denne foran sig. Harmonikaen angivet i Kontur. Benene stærkt skrævende.

2. Dragten gennemarbejdet, mørk. Stillingen mindre skrævende; han synker let ned i Knæene.
3. Harmonikaen udarbejdet.
4. Landskabet og Himmelen i Baggrunden udarbejdet.
5. Med Betegnelse, førstnævnte Indskrift samt Frise. Han holder Harmonikaen under sin venstre Arm. Højre Arm og Haand løftet; tredje, fjerde og femte Finger bøjet. Knæene mere spredte.
6. Marehalm tilhøjre for ham; Streger tilføjet med Roulet henover Indskriften og i Forgrunden.
7. To Støttestykker til Baadhuset let angivet.
8. Mellemgrunden tilhøjre for ham udarbejdet med skraat Streglag. Noget Marehalm foran Baaden. Støttestykkerne udarbejdet.
9. Højre Haands Flade vendt mod Beskueren med alle Fingre strakt.
10. Med sidstnævnte Indskrift. Højre Arm og Haand igen sænket.
Der foreligger en Del Tryk af Personen og Hovedet alene. Ansigtstudtrykket varierer noget indenfor de forskellige Tilstande.
Pladen i Arkiv.

Opus 25. Selvportræt. 1897.

(Brystbillede med Hat.)

Ættsning og kold Naal, 17,7×12,8. (Billedet 11,4×9,7).

Betegnet (fra 1. Tilst.): H N H, Bomærke. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Før Baggrund og Indfatningslinie.
2. Med Baggrund og Indfatningslinie.
Findes baade i røde og sorte Tryk.
Pladen solgt til A. Jacobsens Kunstforlag, senere ødelagt.

Opus 26. Firenze. 1897.

Ættsning og kold Naal. 27,8×22,6. Betegnet (fra 2den Tilst.): 97, Bomærke.

Indskrift (i 8de Tilstand): »Ud af din Lilies Bæger, som smykker din murede Krone — hele dens Honnings Skat, Florents, gavmildt Du gav. — Her har, udi Gestalt af en Ghirlandajos Matrone, — ædelbaaren og stolt, til Tak jeg tegnet dig af.« 8 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Ren Profil. Blikket rettet lige ud. Løse Lokker i Tindingen og ud for Øret.
2. Med Betegnelsen. Lokken ud for Øret ændret til Fletning, som ligger om dette. Lokkerne i Tindingen naar ned til Halsen. To Blade af Kransen fra højre Tinding ses. Florents Taarne tilføjet i Baggrunden.
3. Lokkerne delvis udslebet, naar nu kun til midt paa Kinden.
4. Hovedet mørkere. Lokkerne atter forkortet; naar til Kinden udfor Øjet.
5. Hendes højre Øjenvipper skimtes som en Streg.
6. Hovedets Skygger slebet lysere. Noget af højre Øjelaag ses. Blikket skjules delvis af Øjenvipperne. (Hovedets Skygger slibes stadig lysere inden for denne Tilstand).
7. Lokkerne i Tindingen naar nu atter til midt paa Kinden.
8. Tilegnelsen tilføjet.
Enkelte røde Kunstnertryk foreligger.
Pladen solgt til A. Jacobsens Kunstforlag, senere ødelagt.

Opus 27. De lyse Nætter. 1897—1909.

(Tilgivelsen.)

Ætstning og kold Naal, 27×36. Betegnet (fra 2. Tilst.): H N H, Maj 97.

Bomærke. (Fra 8. Tilst.): Rev. 1909. 8 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Han ligger med Hovedet i hendes Skød, højre Ben strakt, det venstre ses ikke. Tilhøjre et Bord med Tæppe. Glasverandaens Sidevæg ses perspektivisk. Landskabet nærmest skitseret. I Mellemgrunden Have, Hus og en Sø.
2. Med førstnævnte Betegnelse. Mellemgrunden mere udarbejdet. Let Skylag med Ny-
maane tilføjet øverste Del af Himlen.
3. Hans højre Ben mindre strakt; en Del af venstre Ben er synligt. Af Verandaen ses nu kun eet stort Vindue delt i 6 Ruder. Verandaens Væg hævet op i Højde med hans Nakke. Bordet erstattet af Stolen, hun sidder i. Have og Hus fjernet. I Mellemgrunden Træer i mørk Silhouet mod Søen. Vinløv om Verandastolpen.
4. Hendes Kjole mønstret. Gennem Ruden tilhøjre ses enkelte Blade.
5. Hendes Krave bredere, naar ud til Skulderen. En lille løs Lok i hendes Nakke, hvor Haaret begynder. Hans Jakke forlænget. Verandaens Gulvbrædder delvis dækket af mønstret Tæppe. Løvværket, som ses gennem Verandaens højre Side, er fyldigere, og naar ned til hendes Krave.
6. Hans Stilling forandret, idet han har trukket det højre Ben op under sig. En Spændetamp tilføjet hans Jakke.
7. Hele Pladen gennearbejdet med kraftigt frit Streglag. Krydsstreglag over Gulvet tilvenstre. Vildvinen paa Verandastolpen fyldig. En Gren naar fra øverste Indfatningslinie, — tilvenstre for Stolpen — skraat ned tilvenstre og ender med et Blad. Nederste højre Rude mørkere med vandret Streglag. Himlen med Krydsstreglag.
8. Med Betegnelsen: rev. 1909. Vildvinsens Blade fyldigere. Grenen tilvenstre for Stolpen ender med en Dusk Blade. Nederste højre Rude slebet lys som de andre.
Hendes Ansigt varierer noget inden for de forskellige Tilstande.
Pladen ødelagt.

Opus 28. Vildt flyver Høg —. 1897.

(Chr. Winther).

I Redaktion. Parken tilvenstre for Huset. Jfr. Opus 113.

Ætstning og kold Naal. 27,8×22,6.

Betegnet (fra 2den Tilst.): 97, Bomærke. Indskrift (fra 1ste Tilst.): »Vildt flyver Høg«. 4 Tilstande.

1. Før Betegnelse, med Indskrift. De fire længst tilvenstre staaende Statuer angivet i Kon-
tur. En løsevet Sky over Huset. Før Fugle i Luften.
2. Med Betegnelsen. Een Fugl i Luften.
3. Statuerne mere udarbejdet. Den lille Sky over Huset hænger sammen med den store Sky. To Fugle i Luften.
4. Træet fyldigere. Grenene naar nu ud til Indfatningslinien tilvenstre og tilhøjre hen under den største Fugl.
Pladen tilhører Stenders Kunstforlag.

Opus 29. Skærsliberen. 1898.

Ætstning og kold Naal. 29×32.

Betegnet (fra 2den Tilst.): H N H, Bomærke.

Indskrift: Værløse, Okt. 98 (Indskriften er Spejlskrift, som er udeladt i »Fremtiden«s Tryk).
3 Tilstande.

1. Før Betegnelse og Indskrift. Personerne angivet. Før Landskabet. Mest kold Naal.

2. Med Betegnelse og Indskrift. Landskabet angivet i Horisonten. Personerne mere udført; Skyggerne ætset.
3. Et Gærde tilføjet tilvenstre; Ænder tilhøjre i Landskabet.
Pladen solgt til Foreningen Fremtiden.

Opus 30. Florentineren. 1898.

Ætsning, kold Naal og Roulet. 35,3×26,5.

Betegnet (fra 1ste Tilst.): 98. Bomærke. (Fra 2den Tilst. nede tilvenstre): imp. 15/2 H N H.
(Denne Betegnelse er dog sjældent taget med i de forskellige Tryk og er kun svagt ætset). 5 Tilstande.

1. Med førstnævnte Betegnelse. Han har Krans om Hovedet. Helt lys Baggrund.
2. Med sidstnævnte Betegnelse. Kransen borttaget. Han har Hue paa Hovedet.
3. Skyggen over Munden med kraftigere Streger, som angiver Skæghaar. I Baggrunden enkelte ligesom tilfældige Streger og Rids.
4. Pladen senere revideret. Baggrunden dækket med kraftigt Krydsstreglag og Roulet. Øverste Del af hans Hue gennemarbejdet med Roulet. Haaret naar nu helt ud til højre Indfatningslinie. I hans Dragt en Del Streger (ligesom tilfældige Rids).
Pladen i Arkiv.

Opus 31. Portræt af en Musiker. 1898.

(Ove Christensen).

Ætsning, kold Naal og Roulet. 18×13.

Betegnet (fra 2den Tilst.): H N H 98, Bomærke. 4 Tilstande.

1. Før Betegnelsen.
2. Med Betegnelsen. Gennemarbejdet og ætset.
3. Skraat Streglag med Roulet dækker over Klaverets Side. Hans venstre Haand næsten skjult af Noderne.
4. Skraa Streger paa Lysene over Lysmanchetterne ned paa Klaverets Laag.
Enkelte Farvetryk af de tre sidste Tilstande.
Pladen i Arkiv.

Opus 32. Axel Henriques. 1898.

Ætsning og kold Naal. 11,8×8,2.

Indskrift: »Pallet Aristofanes et altri ingeni æterni — Hic in pegase sedes in loco quinti Christiarni.« —
Paa Hestens Fodstykke: »Sganarel«. 2 Tilstande.

1. Før Indskriften.
2. Med Indskriften.

Opus 33. Gendarm I. 1898.

(Til Hest).

Ætsning, kold Naal og Roulet. 49,4×36,1.

Betegnet (fra 1ste Tilst.): H N H 98, Bomærke. 5 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Hestens Hoved trekvart en face. Mellem Stængerne paa Plovens Haandtag ses kun een Plovfure. Skybanke i Horisonten. Himlen mørk og urolig med skraat Streglag som Regn.
2. Pladen mere gennemarbejdet. Imellem Haandtagets Stænger ses nu to Plovfurer. De lange skraa Streger er tættere og dækker ikke alene over hele Himlen, men er ført ned over Grænsepælen.

2. Med Indskriften. Den lille Lysning tilhøjre for Porttaarnet dækket af Streglag. Fint skraat Streglag over den lyse Portbue og over Lyset paa Jorden tilvenstre for Portaabningen.
3. Paa Stenen, som ligger skraat op ad Husvæggen tilhøjre, er tilføjet en (ulæselig) Indskrift. Øverste Lysning dækket af Streglag, ligesom Lyset i Horisonten er delvis dækket. Taarnets højre Side dækket af skraat Streglag.
4. Revideret 1911. Alle Skygger dækket af bredt kraftigt Streglag. Foran Taarnet er Træets Løv ikke mere synligt, idet et skraat Streglag dækker over det, ligesom der nede paa Muren tilvenstre for den belyste Port er tilføjet skraat Streglag, som fortsættes op paa Muren. Taarnets højre Side dækket af Krydsstreglag.
Pladen i Arkiv.

Opus 38. Hedekroen. 1898—1909.

(De lyse Nætter).

Ætsning, kold Naal og Roulet. 26×37.

Betegnet (fra 1ste Tilst. i nederste højre Hjørne): H N H 98, Bomærke. (Fra 2den Tilst. i Pladeranden): H N H 98. (Fra 3. Tilst. i Pladeranden): Et Hjerte gennemboret af en Pil. (Fra 5. Tilst. i Pladeranden): Rev. 1909 H N H. 5 Tilstande.

1. Med førstnævnte Betegnelse. En By i Baggrunden. To Mænd paa Bukken.
2. Med Betegnelsen H N H 98 i Pladeranden (Bomærket tilhøjre i Billedet delvis dækket). Hedekroen i Mellemgrunden. Et lille Hus i Baggrunden tilvenstre.
3. Med Hjertet i Pladeranden. Byen i Baggrunden udslebet. Paa Bukken kun een Mand og en Kuffert. Hedekroen bestaar af to Huse.
4. Øverste Del af Luften gennemarbejdet med kraftigere Krydsstreglag. Vejen tilvenstre med uroligt Krydsstreglag.
5. Betegnelsen: »Rev. 1909 H N H« tilføjet i Pladeranden. Alle Skygger gennemarbejdet med kraftigt frit Streglag, som — særlig i Forgrunden — dækker alle Enkeltheder.
Pladen i Arkiv.

Opus 39a. Jægerne ved Stranden. 1898.

Ætsning, kold Naal og Roulet. 26,6×36,5.

Betegnet (fra 3die Tilst.): H N H, 1. Sept. 98, Bomærke. 5 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Vandet over venstre Halvdel af Færgen ikke udarbejdet. Indersiden af Færgen lys. Før Strandkant i Forgrunden. Kun eet Vindue i Huset i Baggrunden.
2. Vandet over Færgen udarbejdet. Indersiden af Færgen mørk. Huset har 3 Vinduer og en Dør.
- 3 a. Med Betegnelsen. I Husets Gavl tilhøjre tilføjet to Vinduer. To Fugle i Luften over Skyen tilvenstre.
- 3 b. De høje Træer foran Huset fyldigere. En Trillebør angivet foran dette. Et Par Træer skitseret noget tilhøjre for Huset. Siv angivet i nederste højre Hjørne. Fugletræk tilføjet bag Jægerne.
4. Strandbred i Forgrunden; tilvenstre for denne Siv.
- 5 a. De høje Træer tilvenstre for Huset er borttaget, saa Husets venstre Længe ses med Gavl og et Vindue i denne. Krattet tilhøjre for Huset forlænget langs Stranden.
- 5 b. Hendes Arme hævet noget. Vinkelen mellem hendes venstre Over- og Underarm tegner sig mod Luften. Venstre Haand griber om Stagens øverste Kant. Man ser et Stykke af Kystlinien under hendes højre Underarm. Kjolen lidt kortere fortil.

Himlen med de to hvide Skyer forbliver næsten uforandret i Opus 39 b og c.
Pladen ændret til Opus 39 b.

Opus 39 b. Jægeren ved Stranden. 1898.

Ætstning, kold Naal og Roulet. Størrelse og Betegnelse som Opus 39 a.
Færge og Færgepige borttaget; hvor Jægerne før stod, sidder en Jæger. Strandbred i Forgrunden.
I Baggrunden en Kvindeskikkelse tilføjet mellem Huset og Trillebøren. 2 Tilstande.

1. Bag Jægerens Ryg hænger Jagttaskens Rem i en Bue.
2. Remmen ses ikke. Høje Siv i Strandkanten, som ved hans Fod naar i Højde med den modsatte Strandbred.
Pladen ændret til Opus 39 c.

Opus 39 c. Jægeren paa Heden. 1898—1901.

Ætstning, kold Naal og Roulet. Størrelse som Opus 39 a og b.
I Betegnelsen tilføjet (fra 1ste Tilst.): „Og 1901“.
Hedelandskab. Jægeren sidder med en Skitsebog foran sig og Hat paa Hovedet. 3 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Bakkedraget til højre bag Jægerens Ryg ikke fuldført.
2. Hatten forstørret, dens Skygge foran nedadbøjet. Skygge under Hatten over Panden og Øjet.
3. Landskabet tilhøjre fuldført.
Pladen solgt til Radeerforeningen.

Opus 40. Postvognen ved Skoven. 1898—1909.

(De lyse Nætter).
Ætstning, kold Naal og Roulet. 26,5×38,5.
Betegnet (fra 1ste Tilst.): H N H 98, Bomærke. (Fra 5te Tilst.): Rev. 1909. 4 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Før Skoven tilhøjre. En Milepæl midt i Forgrunden. Vejen begynder noget tilvenstre for nederste højre Hjørne.
2. Vejen begynder noget ovenfor nederste højre Hjørne. De lyse Skyer i Luften dækket af let Streglag.
3. Træerne tilvenstre fyldigere; Løvet paa nederste Gren af Træet længst mod Midten strækker sig længere ud fra Stammen. Skov tilhøjre for Vejen. Milepælen fjernet. Skovbund dækker Forgrunden, som er kraftigt gennemarbejdet og ætset.
4. Uroligt Krydsstreglag over Vejen tilhøjre for Vognen. Himlen mere gennemarbejdet; Streglag om Træerne tilvenstre.
5. Med sidstnævnte Betegnelse. Skoven og Træerne tilvenstre gennemarbejdet med kraftig Streg og stærkt ætset. De lyse Striber paa Himlen atter tydeligere. Øverste Del af Himlen gennemarbejdet med Roulet.
Enkelte Farvetryk af 3die Tilst.
Pladen i Arkiv.

Opus 41. Exlibris. 1899.

Ætstning, 15,3×8. Betegnet: H N H, inv. Aq. frt. fecit Roma MDCCCLXXXIX.
Indskrift (i 2. Tilstand): H. Chr. Christensens Exlibris. 2 Tilstande.

1. Uden Indskrift.
2. Med Indskrift.
Pladen ødelagt efter c. 70 Tryk.

Opus 42. Marcus Aurelius. 1899.

Ætsning og kold Naal. 41×28,2. Betegnet (fra 2. Tilst. øverst tilhøjre): Bomærke.

Rundt om dette et Baand med Indskrift: Roma, H N H, aq. f. CLXXXIX. — (Fra 4. Tilst.): H N H 99.

Indskrift (fra 1. Tilst.): Marcus Aurelius Div. Aug. Imp. Rom. 3 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Med Indskriften. Monumentets Sokkel naar ikke helt til nederste Pladerand.
2. Med førstnævnte Betegnelse.
3. Sokkelen, samt Skyggerne bag denne, udarbejdet ned til Pladeranden.
4. Med sidstnævnte Betegnelse.

Nogle Kunstnertryk er trykt med Bronze, andre med Sepia iblandet Sværten.
Pladen ødelagt.

Opus 43. Selvportræt. 1899.

(Hel Figur).

Ætsning og kold Naal. 25,2×20,8. Betegnet (fra 1ste Tilst.): Bomærke.

Indskrift (fra 1ste Tilst.): Sidste Dag i Rom. — (I 2den Tilst.): Glædeligt Nytaar fra H N H og Ella.

2 Tilstande.

1. Med Betegnelsen og førstnævnte Indskrift. Kunstneren staar tilhøjre i Billedet, i Baggrunden tilvenstre et Parti af Rom. I Billedet ses 2 let skitserede Mandshoveder.
2. Med hele Indskriften. En Kvindeskikkelse og et Barn hængende i en Vægt samt Søjler og et Draperi tilføjet. Mandshovederne udslebet.

Pladen i Arkiv.

Opus 44. Dameportræt. 1899.

(Erk. Dinesen.)

Ætsning og kold Naal. 13,4×8,3. Betegnet: H N H, 99.

Pladen ødelagt.

Opus 45. Cestius Pyramiden i Rom. 1899.

Ætsning og kold Naal. 36,2×49,3. Betegnet (fra 2. Tilst.): H N H 99, Bomærke.

Indskrift (fra 2. Tilst.): »Oh, Du som sørger, husk Din Sorg er kort —. Hauch«.

Navneplade med Indskrift (i 2. Tilst.): »Piramide di Caio Cestio e Cemetero in Roma MDCCCIC«.

3 Tilstande.

1. Før Betegnelsen og Indskrift. Plads angivet til Navnepladen.
2. Med Betegnelse, Indskrift og Navneplade med Indskrift.
3. Navnepladen med Indskriften udslebet. Nederste Indfatningslinie ubrudt.
Pladen i Arkiv.

Opus 46. Titania i Skærsommernatsdrøm. 1899.

Ætsning og kold Naal. 38,5×55,5.

Betegnet (fra 1. Tilst.): H N H inv. 88 aq ff. Bomærke. (Fra 6. Tilst.): Roma April 99.

Indskrift (fra 1. Tilst.): »Seest thou this sweet sight«. 7 Tilstande.

1. Med Betegnelse og Indskrift. Titanias Haar naar til midt paa venstre Bryst; hun holder begge Arme bag Hovedet. Hendes Legeme dækket af Streglag med enkelte lyse Pletter. Det strakte venstre Ben skjuler nederste Del af højre Ben og Fod. Rendegarns venstre Arm strakt opad, Haanden nærmest lukket.

2. Hendes Haar længere, naar til under venstre Bryst. Streglaget over hendes Legeme delvis udslebet.
3. Rendegarns venstre Haands Fingre strakt.
4. Haaret forlænget til Hoften. I Mellegrundten tilhøjre tilføjct Buskads med Grene og Blade. Hendes Legeme mere gennemarbejdet og tilføjct fint skraat Streglag.
- 5 a. Hendes venstre Knæ trukket noget op; højre Ben strakt og skjuler noget af venstre Fod. Glorie tilføjct hendes Hoved. De fine skraa Streger over hendes Legeme atter fjernet.
- 5 b. (Mellemtilstand). Hendes venstre Haand hviler paa Hoften, Armen delvis skjult. Bag Hovedet skimtes stadig den tidligere venstre Arm.
6. Med sidstnævnte Betegnelse. Venstre Arm bag Hovedet ses ikke mere. Rendegarn holder venstre Haand bag Nakken, som om han kløede sig i Hovedet.
7. Hendes venstre Arm noget mere synlig. Haaret dækker kun delvis højre Skulder og Overarm. Græs og Blomster skjuler nederste Kontur af hendes Legeme.
Pladen ødelagt.

Opus 47. Ærkebispem i Firenze celebrerer Paaskemesse. 1899.

Ætsning og kold Naal. 9×13,7.

Betegnet (fra 1. Tilst.): Firenze H N H 99. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Profilen længst tilhøjre mørk.
2. Profilen lys mod Baggrunden.
Pladen solgt til A. Jacobsens Kunstforlag, senere ødelagt.

Opus 48. Man har Sagn —. 1899.

Ætsning og Roulet med Grat. 24×17,4.

Betegnet (fra 1. Tilst.): Bomærke. (Fra 2. Tilst.): H N H 99.

Indskrift: Man har Sagn om Borgtapeter — (Aarestrup). 3 Tilstande.

1. Med førstnævnte Betegnelse og Indskrift. Armene uden fast Kontur. Krydsstreglaget, som dækker Flygelets Laag, naar ikke ud til den mørke Kant ovenfor Tangenterne.
2. Med sidstnævnte Betegnelse. Stærk mørk Skygge med Grat omgiver de tynde Arme og tildels Hænderne. Forreste Arm forsvinder i Skyggen under den anden Arms Albue.
3. Den meget mørke Skygge bag Armene udsleben. Forreste Arm ses ved Siden af den anden. Vandret Streglag dækker den lyse Del af Flygelets Laag.
Pladen solgt til A. Jacobsens Kunstforlag, senere ødelagt.

Opus 49. Pegasus. 1899.

Ætsning og kold Naal. 8,4×13,6. Betegnet: 99, H N H.

Pladen solgt til A. Jacobsens Kunstforlag, senere ødelagt.

Opus 50. »Bonden gaar i Marken ud —«. 1899.

(Dansk Folkevisc, jfr. Opus 2.)

Ætsning 13×18. Betegnet: H N H, Bomærke.

Indskrift: Bonden gaar i Marken ud.

Pladen solgt til A. Jacobsens Kunstforlag, senere ødelagt.

Opus 51. Hartmann spiller Orgel. 1899.

(I Frue Kirke.)

Ætsning og kold Naal. 43,3×31,6.

Betegnet: 1899, Bomærke. Kunstnertryk har en Vignet med Søllerød Kirke under Billedet.

Pladen solgt til A. Jacobsens Kunstforlag, senere ødelagt.

Opus 52. Exlibris. 1900.

Ætsning og kold Naal. 13,7×8,4. Betegnet: H N H.

Indskrift: Martha og Viggo Bentzons Exlibris.

Pladen tilhører Professor V. Bentzon.

Opus 53. Forgangen Nat. 1900.

(Variationer over et Thema). I. Tilegnelse. Harniskklædt Rytter siddende paa Pegasus.

Ætsning og kold Naal. 13×19,5. Betegnet: H N H, Roma 19, Bomærke (paa Skjoldet).

Pladerne til Serien solgt til A. Jacobsens Kunstforlag, senere ødelagt.

Opus 54. Forgangen Nat. 1900.

II. Maestoso. Ætsning og kold Naal. 37×27,3.

Betegnet (fra 1. Tilst.): H N H, Febr. Roma 1900. Indskrift (fra 1ste Tilst.):

»Forgangen Nat, vor sulten Kat.« 3 Tilstande.

- 1 a. Med Betegnelsen i Billedets nederste venstre Hjørne. Indskrift tilhøjre. Forgrunden ikke udarbejdet til Pladeranden. Katten sidder paa en delvis græsklædt Murstenssokkel. Let skraat Streglag over Kvindefigures venstre Skulderflade.
- 1 b. Det skraa Streglag er udslebet paa øverste Del af Kvindefigures Skulderflade.
2. Betegnelse — dog ikke Bomærke — og Indskrift flyttet ned i Pladeranden under Billedet. Forgrund udarbejdet til nederste Indfatningslinie.
3. Murstenssokkelen, hvorpaa Katten sidder, er nu næsten helt overgroet af Græs. Forgrunden meget mørk.

De lysende Stjerner og Katteøjne varierer noget i de forskellige Tryk.

Opus 55. Forgangen Nat. 1900.

III. Allegretto piacevole. Ætsning og kold Naal. 13,6×19,3. Betegnet: H N H 1900, Bomærke, Roma.

Indskrift: »En ung og lækker Mus fik fat.«

Af denne Radering er taget ti Tryk af de to Personer alene i ovalt Format: 10,2×8,4.

Opus 56. Forgangen Nat. 1900.

IV. Andante scherzo. — Ætsning, kold Naal. 33,1×23.

Betegnet (fra 1ste Tilst.): Marts 1900, Roma. H N H. Bomærke.

Indskrift (fra 1ste Tilst.): »Men da den i det samme saa — en Rotte, lod den Musen gaa:

Nu Katten efter Rotten sprang —«. Under Billedet Frise i græsk Stil. 3 Tilstande.

1. Med Betegnelsen, Indskrift og Frise. Baggrunden lys udfor Hovedet. Til venstre et let skitseret dansende Par.
2. Baggrunden dækket af Streglag. Det dansende Par erstattet af Maskefigurer.
3. Nederst blandt Maskefigurerne ses to Kattehoveder. Hendes Hals afsluttes tilvenstre med en bladlignende takket Linie.

Opus 57. Forgangen Nat. 1900.

V. Intermezzo. Ætsning og kold Naal. 39,2×29,2.
Betegnet (fra 1ste Tilst.): Bomærke, H N H, 1900. Indskrift (fra 1ste Tilst.): Intermezzo.
2 Tilstande.

1. Med Betegnelse og Indskrift. Skyggen i Baggrunden tilvenstre fortsættes tilhøjre for det Ben, hun hviler paa.
2. Skyggen tilhøjre for Benet udslebet.

Opus 58. Forgangen Nat. 1900.

VI. Stretto. Ætsning og kold Naal. 15,4×10,6. Betegnet (fra 1ste Tilst.): Bomærke.
Indskrift: »Men fik en Næse nok saa lang«.
2 Tilstande:

1. Med Betegnelse og Indskrift. Maskens nederste Del lys.
2. Nederste Del af Masken afstribet paa langs.

Opus 59. Forgangen Nat. 1900.

VII. Contrapunte. Ætsning og kold Naal. 15,4×10,6. Betegnet: H N H 1900, Bomærke.
Indskrift: »Og Rotten — Musen«.

Opus 60. Forgangen Nat. 1900.

VIII. Finale.
Ætsning og kold Naal. 39,5×29,5. Betegnet (fra 1ste Tilst.): H N H, Roma, Marts 1900.
Indskrift: »Begge to, slap lykkelig af Kattens Klo«. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelse og Indskrift. Katten, som sidder i Forgrunden, ses tydeligt.
2. Forgrunden saa mørk, at Katten næsten er usynlig. Vandet, som udspringer mellem Forbenene paa den nederste Hest, ses nu ogsaa rindende over Stenen i Forgrunden.

Opus 61. Lorens Frølich. 1900.

Ætsning og kold Naal. 18×14. Betegnet (fra 2. Tilstand): H N H, Christinelund, Okt. 1900.
(I 4. Tilstand): Bomærke. Indskrift: St. Lucas il pittore. 4 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Med Indskriften.
2. Med Betegnelsen. Farve angivet paa Paletten.
3. Skraa Streger dækker hele hans Klædning. Skraat Streglag bag Oksens Hoved og Hals.
4. Bomærke tilføjet. Det skraa Streglag bag Oksens Hoved og Hals er ført ud til Pladeranden og dækker Billedets øverste venstre Halvdel.
Pladen i Arkiv.

Opus 62. Saa kører vi! 1900.

Ætsning og kold Naal. 14×17,2. Betegnet (fra 2. Tilst.): H N H, Bomærke.
Indskrift (fra 2. Tilst.): Saa kører vi! 3 Tilstande.

1. Før Betegnelse og Indskrift. Luften endnu ikke udarbejdet.
2. Med Betegnelse og Indskrift. Luften udarbejdet.
3. Til venstre foran Hesten tilføjet et Krydsstreglag.
Pladen i Arkiv.

Opus 63. Pigen paa Kirkegaarden. 1900–1903.

Ætsning og kold Naal. 49×64,5. Betegnet (fra 1ste Tilst. til venstre i Billedet):

HNH 80 (til højre i Pladeranden): Bomærke. (I 2den Tilst.): 2den Tilstand Januar 1900. (Fra 4de Tilst.):

HNH 1903. (I 5te Tilst.): Et Barnehoved i Pladeranden.

Indskrift (fra 1–3. Tilst.): »Den største Sorg i Verden her — er dog at miste den, man har kær«.

(Citat fra St. St. Blicher).

Betegnelserne i Pladeranden samt Indskriften kan være udeladt ved Trykningen. 5 Tilstande.

- 1 a. Med førstnævnte Betegnelse og Indskrift. Sandet i Mellemgrunden er ikke udarbejdet. Udfør Pigens venstre Øre en lille løs Lok. Lille trekantet Skygge tilhøjre for Graven med Korset og Kransen. Tre Lysninger i venstre Horisont.
- 1 b. Sandet udført med let Streg. Tre mørke Blade nedenfor hendes venstre Fod.
- 2 a. Med Betegnelsen: »2den Tilstand Januar 1900« (tilføjet ved Bomærket). Let skraat Streglag i Sandet udfør hendes Tinding og Nakke.
- 2 b. Den mørke Sky foroven flosser ud i lange Spidser. Ned mellem de 2 større Fugle længst tilvenstre strækker sig en »L«-formet Skyspids.
- 2 c. Den lille trekantede Skygge til højre for Graven med Korset er udslebet. Skyen har atter den oprindelige noget mindre flossede Kontur. Lokken ud for hendes venstre Øre er forlænget til midt paa Halsen og ender i en Bue.
3. I Pladeranden er Betegnelsen »2den Tilstand Januar 1900« udslebet. Lokken ved Øret mindre og ikke mere buet. Himlen lysere i Horisonten. Lille Busk tilføjet til højre for hendes Skulder. Yderst til venstre i Horisonten tilføjet nogle Træer, hvis Stammer ses imod Horisonten.
4. Betegnet »HNH 1903«. Citatet udslebet. Lokken ved Øret atter som i Tilst. 2 c.
5. Barnehoved i Pladeranden paa Citatets Plads. Indenfor alle Tilstande varierer Hovedets Udtryk og Lys og Skygge i samme. Farvetryk af 4de Tilstand.
Pladen tilhører Foreningen »Fremtiden«.

Opus 64. Christiansborg Slots Brand. 1901.

Ætsning og kold Naal. 49,5×64,5. Betegnet (fra 1ste Tilst.): HNH, Bomærke.

(Fra 4. Tilst. i Pladeranden): Et Brandmandshoved. 8 Tilstande.

- 1 a. Med Betegnelsen. Kun én Skorsten paa Slottet. Før Indfatning om Slottets Vinduer. Slottet mørkt. Ilden over dette strækker sig lige under øverste Vimpel paa de 2 høje Master op til øverste højre Hjørne, som det fylder til langt nedad højre Indfatningslinie. Til venstre over Slottet danner Røgen ligesom en Figur — et Fuglehoved med stort bøjet Næb.
- 1 b. Slottet slebet lysere. Ilden noget begrænset, idet Lysningen i øverste højre Hjørne er dækket af let Streglag.
2. To Skorstene paa Slottet. Ilden, der har Form af Tunger, er stærkt begrænset af Røgen, saaledes at den ikke naar ud til Indfatningslinien og kun til midt mellem de to Vimpler. Den fuglelignende Form til venstre er ophævet.
3. Slottets Vinduer og Gavle med Indfatning, Midterpartiet udarbejdet med Søjler og Gavlgroupe.
4. Brandmandshovedet tilføjet i Pladeranden. Røgskyen breder sig nu ind bag Slottets Gavl længst tilhøjre. Træerne mellem Børsen og Slottet gjort fyldigere og mørkere. En Lygte foran Børsen tæt ved venstre Indfatningslinie tilføjet.
- 5 a. Flammerne formindsket, saa de naar midt paa nederste Vimpel.
- 5 b. Flammerne betydeligt formindsket, saa de ikke naar nederste Vimpel.

6. Ildhavet noget større, naar til midt mellem Vimplerne. Enkelte lange buede Streger hen-
over Ilden og Røgen nær højre Indfatningslinie.
7. Ildhavet større, naar nu op over øverste Vimpel.
8. Slottets venstre Skorsten meget utydelig. Ildhavet stadig stort med en aflang lys Flamme
bag øverste Vimpel.
Farvetryk af 7. Tilstand.
Betegnelserne i Pladeranden ikke altid medtaget ved Trykningen.
Pladen i Arkiv.

Opus 65. Lille Pompejade. 1901—1913.

Ætstning, kold Naal, Roulet og Aquatinta. 25,7×20,7.

Betegnet (fra 3. Tilst.): H N H, Decbr. 1901. Indskrift (fra 1. Tilst.): Glædelig Jul fra Ella og H N H.
4 Tilstande.

1. Før Betegnelse; med Indskrift. Skraat Streglag paa Tamburinen.
2. Indfatningslinie tilvenstre for ham. Skraat Streglag mellem ham og Indfatningslinien,
bag Lyren samt mellem hendes Hoved, Hals, Arm og Tamburinen. Tamburinen med
Krydsstreglag.
3. Med Betegnelse. Billedet indfattet foroven af en Bue. Figurerne mere gennemarbejdet.
Mørkt Streglag mellem hende og højre Indfatningslinie. Skyggen af hans højre Arm
naar ud i Pladeranden.
4. Omarbejdet 1913. Med Aquatinta og Roulet, som dækker Baggrund, Betegnelse, Ind-
skrift og Bue. Figurerne Skygger gennemarbejdet.
Sidste Tilstand er omarbejdet for at tage Tryk i Farver. Der foreligger nogle enkelte
Farvetryk af denne Tilstand.
Pladen i Arkiv.

Opus 66. Grau teurer Freund. 1901.

I. To Professorer med to Studenter.

Ætstning og kold Naal. 15,3×11,5. Betegnet: H N H, Bomærke.

Pladen ødelagt efter ganske faa Tryk.

Opus 67. Grau teurer Freund. 1901.

II. Brystbillede af en Professor og en Student.

Ætstning og kold Naal. 8,2×15,2. Indskrift (fra 1. Tilst.): »Grau, teurer Freund, ist alle Theori —
und grün des Lebens goldner Baum«. 4 Tilstande.

1. Med Indskriften. Professoren har lang lige Næse; han er uden Briller og Laurbærkrans.
Ingen Baggrund bag Studentens Hoved; Baggrund til højre for Professorens.
2. Professoren har faaet Briller og Laurbærkrans, et let Krydsstreglag bag Studentens Hoved.
3. Professorens Hoved omarbejdet. Næsen tyk og bred.
4. Baggrund ogsaa tilvenstre for Professorens Hoved.
Pladen ødelagt.

Opus 68. Grau teurer Freund. 1901.

III. H N H i sit Værksted.

Ætstning og kold Naal. 11,9×10. Betegnet: H N H, 1901, Bomærke.

Indskrift: »Grau, teurer Freund, ist alle Theori — und grün des Lebens goldner Baum.« 2 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Med tæt Krydsstreglag bag Radeerpresen.

2. Krydsstreglaget bag Radeerpresen delvis udslebet og erstattet af uregelmæssigt skraat Streglag. Skraat (næsten lodret) Streglag over nederste Del af Jakken og over Benklæderne fra Vesten nedefter.
Pladen ødelagt.

Opus 69. Dameportræt. 1901.

(Fru Ingeniør Rump).

Ætsning og kold Naal. 13,9×10. Betegnet: H N H 1901, Bomærke. 4 Tilstande.

1. Med Betegnelse. Kun Medaillonen med Hovedet.
2. Med Indfatningen og Navnepladen. Mørkere ætset. Fra Tindingen gaar en lys Stribe som en Skilning ind over Haaret.
3. Hovedet mere gennemarbejdet. Næsefløjen tydeligere tegnet; Krydsstreglag paa Kinden udfor Øret. Den lyse Stribe over Haaret dækket.
4. Formende Koldnaalsstreger over nederste Del af Kinden. Enkelte Koldnaalsstreger i nederste Pladerand.

Pladen ødelagt efter nogle Prøvetryk og to Tryk af den færdige Plade.

Opus 70. Kirsten Piil. 1902.

Ætsning, kold Naal og Roulet. 36×28,3. Betegnet (fra 1ste Tilst.): H N H, Bomærke.

Indskrift (fra 1ste Tilst.): 1802 Mindeblad 1902. Indskrift (Citat) i Pladeranden (fra 1. Tilst.):

»St. Kirsten hviler sødt i Blund i Gravens Arme milde,
dog kommer hun hver Aftenstund og stirrer paa sin Kilde. —«

(Fra 2. Tilst.): En Guldsmed til højre for Indskriften. (Paa »Fremtiden« Tryk er Citatet kobberstukket og »Oehenschläger St. Hans Aften Spil« tilføjet). 4 Tilstande.

1. Med Betegnelse, Indskrift og Citat. Hun kommer gaende ned ad Trappen, venstre Fod glidende ned ad sidste Trin. Hun holder Rosenkransen i begge Hænder.
2. Guldsmeden i Pladeranden tilføjet.
3. Hun staar nu nede ved Kilden. Højre Taaspids ses under Kappen, Rosenkransen holdes kun af venstre Haand.
4. Højre Fod usynlig. Rosenkransen holdes atter af begge Hænder.
Indenfor de forskellige Tilstande varierer Fordelingen af Lys og Skygge samt hendes Hoved noget.

Pladen solgt til Foreningen »Fremtiden«.

Opus 71. Højt paa en Gren. 1901—1903.

I. Omslaget. En død Krage.

Ætsning og kold Naal. 25,5×19,3. Betegnet: H N H, 1903, Bomærke.

Indskrift: »Højt paa en Gren —
simsalabimbambasaladusaladim. —
Højt paa en Gren en Krage sad.
Da kom en hæsliig Jæger — hen,
Han skød den stakkels Krage — ned.
Nu er den stakkels Krage, —
Simsalabimbambasaladusaladim,
Nu er den stakkels Krage — død«.

Pladerne til denne Serie er solgt til Radeerforeningen, dog ikke Opus 74. Denne Plade blev ødelagt efter faa Prøvetryk og blev efter Radeerforeningens Ønske ombyttet med Opus 75.

Opus 72. Højt paa en Gren. 1901.

II. Paa Terrassen.

Ætsning og kold Naal. 30,5 × 25,6.

Betegnet (fra 2. Tilst.): Bomærke, H N H, 1901. 9 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Herregaardshave, Slottet i Baggrunden. En Dame sidder paa en Bænk, en Tjener staaende. Dianastatue. Himlen og Figurerne ikke udarbejdet.
2. Med Betegnelsen. Tjeneren fjernet. Dianastatuen mangler højre Underarm. Himlen udarbejdet. Stor lys Sky i øverste højre Hjørne.
3. Bænken med den siddende Dame fjernet. Dame i Forgrunden en face. Dianastatuen erstattet af Herkulesstatue paa firkantet Fodstykke.
4. Herkulesstatuen med barok Fodstykke. Den hvide Sky til højre delvis dækket af Streglag.
5. Damen i Forgrunden ses i Profil. Det øverste Trappetrin — under Herkulesstatuen — ført længere til højre til Fodstykkets Kant. En Brombærranke tilføjet foran Fodstykket. Den hvide Sky til højre helt dækket.
6. Damen i Forgrunden fjernet. Paa øverste Terrasse ses et Par. Herkulesstatuen overgroet af Vedbend.
7. Parret paa øverste Terrasse erstattet af en Mandsperson, som ses bagfra. Lysningen over Slottet dækket af Skyer.
8. Manden borttaget. Tre Personer — en Dame med en ældre Herre og en Officer — paa øverste Trappetrin. Himlen atter lys over højre Fløj.
9. Træerne tilhøjre erstattet af en Balustrade. Slottet, som i de tidligere Tilstande gik paa skraa ind i Billedet, ses nu fra Facaden, der i Midterpartiet har Pilastrer.
Der foreligger et enkelt Tryk med lidt Farve af 5. Tilstand.

Opus 73. Højt paa en Gren. 1901.

III. Dame med Hund ved Vinduet.

Ætsning og kold Naal. 34,5 × 30.

Betegnet (fra 1. Tilst.): H N H 1903, Bomærke. Indskrift (i 1ste og 2den Tilst. i venstre Pladerand):

»Souvent on voit la lune quand tout dors«. 5 Tilstande.

- 1 a. Med Betegnelse og Indskrift. Hendes venstre Arm hviler i Vindueskarmen. De belyste Vinduessprosser hvide uden Streg.
- 1 b. Let skraat Streglag over øverste Del af Vinduesposten.
- 1 c. Let skraat Streglag over Vindueskarmene. Dog er Karmen, hvorpaa hun hviler Armen, stadig lys.
2. De lyse Dele af Vinduerne dækket af let Streglag.
3. Haaret, som stod langt frem over hendes Pande, falder noget tættere ind til Hovedet. Øverste Ruder i det lukkede Vindue med lodret Streglag. Gennem det aabne Vindue ses et let Streglag øverst i Luften.
4. Hendes venstre Haand bøjet opad og holder i Vindueshaspen. Højre Haand mere udført.
5. Hun holder begge Hænder i Skødet.

Opus 74. Højt paa en Gren. 1901.

IV. Dame i Empireværelse.

Ætsning, kold Naal og Roulet. 25,8 × 20,6.

Billedets Størrelse i 1.—4. Tilstand: 23,2 × 18,8, i 5.—6. Tilstand: 23,8 × 19,9.

Betegnet (fra 1. Tilst.): H N H 1901, Bomærke. 6 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. En Kvindefigur ses siddende i en Sofa.
2. Hun staar foran Sofaen i Profil.

3. Hun har sort Haar, som dækker Øje og Øre.
4. Tegningen i Relieffet er skjult af et Streglag. Haaret lysere, Øje og Øre igen synlige.
5. Tegningen i Relieffet atter synlig. Hendes Nederdel fyldigere, saa kun den ene vingede Figur af Sofaens Indlægning nede til højre ses.
6. Hun holder en Vifte i venstre Haand. En lille Hund staar ved den aabne Dør. Skygge over øverste Parti af den aabne Dør.

Hendes Hoved varierer noget indenfor de forskellige Tilstande.

Pladen ødelagt efter faa Tryk.

Jfr. Bemærkningerne ad Opus 71 in fine.

Opus 75. Højt paa en Gren. 1902.

V. Omfavnelsen.

Ætsning, kold Naal og Roulet. 32×24,7.

Betegnet (fra 1. Tilstand til højre i Billedet): H N H 1902. Denne Betegnelse dækkes dog straks af Streglag i Forgrunden. — Fra 3. Tilst. (til venstre i Pladeranden): H N H 1902. 3 Tilstande.

1. Med førstnævnte Betegnelse. Før den mørke Skygge tværs over Gulvet. Kamingesimsen lys.
2. Slagskyggen over Gulvet tilføjet. Skraat Streglag (Roulet) over en Del af Kamingesimsen.
3. Med Betegnelsen i Pladeranden. Kamingesimsen udarbejdet helt ud til øverste venstre Hjørne.

Betegnelsen i Pladeranden kan være udeladt ved Trykningen.

Opus 76. Højt paa en Gren. 1901.

VI. Kirkegaarden.

Ætsning, kold Naal og Roulet. 30,5×25,7.

Betegnet (fra 2den Tilst. i nederste venstre Hjørne): H N H, 1901, Bomærke. (Fra 3die Tilst. i nederste højre Hjørne): H N H, 1901, Bomærke. 8 Tilstande.

1. Før Betegnelse og Indfatning. Monumentet firkantet, foroven en Kugle. Et lille Skib paa Fjorden.
- 2a. Med Betegnelse i nederste venstre Hjørne. Over Betegnelsen angivet en Sten i Kontur. Forgrunden behandlet med Roulet. Enkelte Mursten synlige i Kirketaarnet. Nogle Fugle tilføjet i Luften.
- 2b. Stenen over Betegnelsen udarbejdet og tilføjet Kæde.
3. Med Betegnelsen i nederste højre Hjørne. Pladen mere gennemarbejdet. Indfatning af Egeblade tilføjet. Om Monumentet tre Kvindefigurer. Skibet i Fjorden skjult.
4. Monumentet barok.
5. Øverste Del af Monumentet ændret til en rund Søjle med Hjelm foroven. Slagskygger over Sneen i Forgrunden.
6. Monumentet helt fjernet, lav Gravsten med to Medailloner. (Det af denne Tilstand foreliggende Tryk maa nærmest betegnes som et »Arbejdstryk«.)
7. Midt i Forgrunden, som er mere gennemarbejdet, tilføjet endnu en Sten med nedhængende Kæde. Gravstenen udarbejdet og omkring denne tilføjet Buske. En Busk ligeledes tilføjet foran Kirkegaardsmuren. Skibet paa Fjorden ses atter.
8. Himlen lige over Horisonten tilvenstre samt Kirkegaardsmurens Teglsten udarbejdet med Krydsstreglag. Forgrunden tilvenstre udarbejdet med Krydsstreglag og Roulet. I Sneen under den midterste forreste Sten er en Skygge tilføjet (Roulet). Paa Kirkens Gavl (ogsaa tilhøjre for Døren) er Skyggerne (grat) af Træets Grene tydeligt aftegnet.

Opus 77. Circe. 1902.

Ætsning og kold Naal. 64,1×49,6.

Betegnet (fra 2den Tilst.): H N H. (Fra 3die Tilst.): CMMII, Bomærke.

Paa nogle Kunstnertryk paa japansk Papir er Circes Dragt paatrykt med hvidt Papir. 3 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Skyggen af hendes højre Arm paa Karmen umiddelbart til venstre for Armen; Skyggen af Staven 1 Ctm. til venstre for denne.
2. Med førstnævnte Betegnelse. Skyggen af Armen ført længere ned; Afstanden mellem Staven og dens Skygge, som er ført længere ud til venstre, er nu ca. 5¹/₂ Ctm.
3. Med sidstnævnte Betegnelse. Grisene mere udarbejdet, hovedsagelig med kold Naals Streger. Den midterste Gris' Øre kaster en Skygge, der naar ud til Øjet.
Pladen solgt til Radeerforeningen, senere ødelagt.

Opus 78. Ørnen og Løven. 1903.

Den tyske Ørn og den danske Løve. Allegori i Anledning af Kejser Wilhelms Besøg i København.

Ætsning og kold Naal. 36×28. Billedets Størrelse 17×24.

Betegnet (fra 1ste Tilst.): H N H, Marts 1903, Bomærke. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Løvens Manke lys.
2. Løvens Manke i Skygge. Dobbelt Indfatningslinie paa Siderne og foroven. — Terrinen er paa nogle Kunstnertryk paatrykt hvidt Papir.
Pladen ødelagt.

Opus 79. Ørnen og Hundene. 1903.

Allegori. (Den tyske Ørn og de beundrende Mennesker, som omgav Kejseren under hans Besøg i Danmark.)

Ætsning og kold Naal. 27,4×35.

Betegnet (fra 2den Tilst.): H N H. 1903, Bomærke. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelse.
2. Skyggen i øverste højre Hjørne brudt af en Lysning, som fortsættes skraat nedad.
Pladen ødelagt.

Opus 80. Hist ude er koldt. 1903.

(Chr. Winther).

Ætsning og kold Naal, Roulet og Aquatinta. 15,3×24,5.

Betegnet (fra 1. Tilst.): H N H, Nov. 1903.

Indskrift: »Hist ude er koldt, og med Smerte ser Linden ned paa sit faldende Haar«. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelse og Indskrift. Forgrunden ikke udarbejdet længere ned end til Indskriften.
2. Tilføjet Aquatinta og Roulet i Forgrunden, som er udarbejdet til Indfatningslinien forneden.
Enkelte Farvetryk i tre Farver af begge Tilstande.
Pladen i Arkiv.

Opus 81. Diplom I. 1903.

(Prøveplade).

Ætsning og kold Naal. 41,5×28,5.

Ugle og Insignier i øverste højre Halvd. En Bølgebryder tilvenstre for Insignierne.

Personerne fylder næsten hele nederste venstre Halvd.

Der blev af Pladen taget 2 Prøvetryk, hvorpaa Pladen blev kasseret, og i Stedet traadte en ny Plade:

Opus 82. Diplom II. 1903.

Ætsning og kold Naal. 41,2×31,5.

Betegnet: H N H. 1903. Bomærke. Indskrift: »Til Fremme for dansk Skibsbygningskunst« samt i Medaillonens »Industriforeningen, København«. Uglen og Insignierne i nederste højre Halvdel af Billedet. Bølgebryderen borttaget og Personerne formindsket til ca. $\frac{1}{3}$ af Billedets Højde. Maagens Vinger naar ud over Indfatningslinien. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelse og Indskrifter. I Laurbærkransen en Medaillon med Billedet af en nøgen, arbejdende Mand, hvis venstre Arm ses under højre Albue.
2. Den arbejdende Mands venstre Arm ses over højre Albue.
Pladen ødelagt.

Opus 83. Pallas Athene. 1903.

(I Anledning af Radeerforeningens 50 Aars Jubilæum).

Ætsning og kold Naal. 24,7×16.

Betegnet (fra 1ste Tilst.): Bomærke, H N H, Christinelund, Dec. 1903. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Skaalen, som Pallas Athene holder, ses fra oven.
2. Skaalen ses fra neden.
Pladen tilhører Den danske Radeerforening.

Opus 84. General Koefoeds Hjelmtegn. 1903.

Ætsning. 15,4×12.

Betegnet: H N H 1903.

Indskrift: Disciplina ac humanitate. General Koefoeds Hjelmtegn som Formand for Radeerforeningen.

Pladen i Arkiv.

Opus 85. Menukort. 1903.

Foreningen 18. November. Nytaarsfest.

Ætsning og kold Naal. 23×18.

Betegnet (fra 1ste Tilst.): Bomærke, H N H, Christinelund, 1903. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Før Paaskriften: Menu.
2. Med Paaskriften.
Pladen i Arkiv.

Opus 86. Familieportræt. 1903—1910.

(Brugt som Nytaarskort).

Ætsning, kold Naal og Roulet. 14,7×21,9.

Betegnet: Christinelund, Juledag 1903. H N H. Bomærke. Indskrift: Glædeligt Nytaar! 3 Tilstande.

1. Med Betegnelse og Indskrift. H N H's Jakke ikke udført ned til Trompeten, som den lille Dreng blæser i.
2. Kunstnerens Hustrus Profil træder klarere frem, et lille vandret Streglag tilføjet bag hendes Nakke.
3. Revideret 1910. Jakken udført ned til Trompeten; dens øverste Del dækket af kraftigt skraat Streglag. Skraat Streglag bag hendes Nakke. Alle Konturer trukket kraftigere op.
Pladen i Arkiv.

Opus 87. Store Pompejade. 1904.

Ætsning og kold Naal. 64,1×49,6.

Betegnet (fra 1. Tilst.): Bomærke, Hans Nikolaj Hansen (med græske Bogstaver). 2 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Hendes venstre Haands Fingre holdes delvis strakt over Fløjten.
2. Venstre Haands Fingre hviler paa Fløjten.
Enkelte Farvetryk foruden de sorte og brune Tryk.
Pladen ødelagt.

Opus 88. Gyngehesten. 1904—05—20.

Ætsning og kold Naal. 15,5×24,5.

Betegnet (fra 1. Tilst.): H N H, 1904, Bomærke. Indskrift (fra 1. Tilst.): »Her kører Bernt i Kane til By med Dukkepi'e og Snaplille«. (Fra 2. Tilst. tilføjet): »Og Hanne hænger bag paa«. (Fra 3. Tilst. endvidere): »Men Ida er ikke med«. 4 Tilstande.

1. Med Betegnelsen og førstnævnte Indskrift. Før Baggrund bag Drengens Hoved.
2. Omarbejdet 1905. Med 1ste Tilføjelse til Indskriften. En lille Pige staar bag paa; hendes højre Haand naar Stoleryggen. Let Baggrund bag Drengens Hoved.
3. Med den endelige Tilføjelse i Indskriften. Mørk Baggrund i øverste venstre Hjørne.
4. Den lille Piges højre Arm forkortet; hendes Haand naar ikke hen til Stoleryggen. Pladen ødelagt. Kunstneren vilde rette paa den lille Piges Hoved og sleb det ud — lagde Pladen tilside og fik den aldrig omarbejdet.

Opus 89 A. Huset i Skipperalleen. 1905—1909.

I. (Kaldes i de senere Tilstande »November Aften«).

Ætsning, kold Naal og Aquatinta.

Betegnet (fra 1. Tilst.): Bomærke. HNH 1905. Fredensborg. — I 7. Tilst. er »5« Tallet i »1905« ændret til et »9« Tal. Pladens Størrelse 31,6×24,2. Billedets Størrelse i de fem første Tilst.: 27×19, derefter 30,5×23. 7 Tilstande.

1. Med Betegnelse. Før nederste Indfatningslinie. Muren lys til venstre for Træet, mørk til højre. Portstolpens Kant lige ved højre Indfatningslinie lys.
2. Indfatningslinie forneden. Stenene paa Jorden udført ud til denne. Den mørke Del af Muren slebet lysere. Muren tilvenstre for Træet dækket af et ganske let Streglag.
3. ca. 9 Mursten synlige i Muren tilvenstre for Laagen.
4. Muren tilhøjre for Træet atter mørk, Antallet af Mursten fordoblet.
5. Aquatinta tilføjet. Portstolpens Kant dækket af let Streglag.
6. Billedet forstørret. Muren fortsat til højre for Laagen. Træets Grene strækker sig mod højre under øverste Indfatningslinie.
7. Gennemarbejdet 1909. Med sidstnævnte Betegnelse. Træets Grene strækker sig helt ud til øverste højre Hjørne. Enkelte Blade tilføjet.

Af de sidste tre Tilstande foreligger ogsaa enkelte røde Tryk og Farvetryk.

Opus 89 B. Huset i Skipperalleen.

II. (Undertiden kaldet: »Den lukkede Dør« eller »Midnat«.) Omarbejdet fra Opus 89 A 1920 (dog er Betegnelsen »H N H, 1909« bevaret). 6 Tilstande.

1. En spøgelseagtig lys Kvindeskikkelse tilføjet i Forgrunden.
2. Skraat Streglag dækker det meste af Huset og Luften. (I denne Tilstand udslibes Kvindeskikkelsen stadig mere).
3. Klædningen dækket af skraat Streglag.
4. Det skraa Streglag delvis udslebet over nederste Del af Dragten. Vandret og skraat Streglag over Hals, Hoved og venstre Arm.
5. Hun er helt dækket af Streglag, virker som en Skygge.
6. Hun har mørkere Klædning. En Pudelhund tilføjet i Forgrunden. Pladen ødelagt.

Opus 90. Potiphar. 1905.

Ætsning og kold Naal. 24,5×31,4.

Betegnet (fra 1. Tilst.): Bomærke. Indskrift: Potiphar en ægyptiske Mand. — 1. Moseb. XXXIX. 3 Tilstande.

1. Med Bomærke og Indskrift. Potiphars Ben lyse med faa formende Streger. Faa Streger paa Gulvbrædderne.

2. Næsten vandret Streglag paa Potiphars Ben og over hendes højre Arm; skraa Streglag over hendes venstre Arm. (I et enkelt Tryk af denne Tilstand er der tilføjet et skraat Streglag over Madrassen under hende, som derefter atter er udslebet).
3. Mange Streger paa Gulvbrædderne, tæt Stregelag paa Gulvet i Forgrunden tilvenstre. Enkelte Farvetryk af 1. og 2. Tilstand.
Pladen i Arkiv.

Opus 91. Verna Klosterets Port. 1906.

Ætsning og kold Naal. 16,2×12,5.

Betegnet (fra 1ste Tilst.): Verna, Febr. 1896, H N H, 1906. Bomærke. 3 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Muren over Portbuen angivet.
2. Muren over Portbuen udarbejdet. I Porten tilvenstre tilføjet Sten. Indfatningslinie foroven og paa Siderne tilføjet.
3. Sten synlige i selve Portbuen foroven.
Pladen i Arkiv.

Opus 92. Torvet i Bibiena. 1906.

Ætsning og kold Naal. 14,6×18.

Betegnet: Bibiena, Febr. 96. (Betegnelsen »96« paa Opus 91 og Opus 92, betyder, at Raderingen er lavet efter et Skitsebogsblad fra en Rejse i Italien nævnte Aar).

Pladen i Arkiv.

Opus 93. Korset. 1906.

(Chr. Winther: Annette).

Ætsning og kold Naal. 16×12,5. Betegnet: H N H, 06, Annette.

Pladen i Arkiv.

Opus 94. Kanefarten. 1906.

(Chr. Winther: Annette).

Ætsning og kold Naal. 25×32,2. Betegnet: Annette, H N H, 06. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Før Stenten tilhøjre. Tilvenstre i Horisonten ses en Bondegaard.
2. Stenten tilføjet og fra denne en mørk Slagskygge i en Bue langs nederste Indfatningslinie. Horisontlinien ophævet, Mørket er ført ned foran Hesten og under Kirkemuren tilvenstre.
Pladen i Arkiv.

Opus 95. Forargelsen. 1906.

(To gamle Jøder).

Ætsning. 12,5×15,7. Betegnet: H N H, Febr. 06. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelsen.
2. Skygge tilføjet ved Krydsstreglag over Foden længst tilhøjre.
Pladen i Arkiv.

Opus 96. Christian IX.s Bisættelse i Roskilde Domkirke. 1906.

Ætsning. 49×39,7.

Betegnet: H N H, 1906, Bomærke.

Enkelte Kunstnertryk har en Medaillon med Chr. IX.s Hoved i Profil i Pladeranden.
Et enkelt Farvetryk foreligger.
Pladen ødelagt.

Opus 97. Exlibris. 1906.

Ætsning 15,8×8,1.

Betegnet (fra 2den Tilst.): H N H 1906, Bomærke. Indskrift (fra 2den Tilst.): J. Werners Exlibris.
2 Tilstande.

1. Før Betegnelse og Indskrift.
2. Med Betegnelse og Indskrift.
Pladen tilhører Hr. Overretssagfører J. Werner.

Opus 98. Rembrandt Apotheose. 1906.

(I Anledning af 300 Aars Dagen for Rembrandts Fødsel).

Ætsning og kold Naal. 30,3×20,5. Betegnet: 15. Juli 1906, H N H. 3 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Før Laurbærkransen, som rækkes Rembrandt.
2. Med Kransen. Skraat Streglag i øverste venstre Hjørne tilføjet.
3. Skygge dækker de tre Forgrundsfigurers Ansigter tilvenstre.
Pladen ødelagt efter faa Tryk.

Opus 99. Sommer. Fredensborg Slotspark. 1906 og 1920.

Ætsning, kold Naal, Aquatinta og Vuggestaal.

Pladens Størrelse 34×26, Billedets Størrelse (fra 1.—5. Tilstand): 27,3×20,9; (i 6. Tilstand): 32,2×24,5.
Betegnet (i 3. Tilstand med Spejlskrift i Pladeranden): Fredensborg 1906. (Fra 4. Tilst. tilhøjre i Billedet):
H N H, Fredensborg 1906. 6 Tilstande.

1. Før Betegnelse. Havegang og Himmel ikke udarbejdet. Det spadserende Par angivet i Kontur.
2. Havegangen og det spadserende Par udarbejdet med let Streg.
3. Med Betegnelse i Pladeranden. Havegang med tæt Streglag. Det spadserende Par gennemarbejdet; Himlen udarbejdet med Skyer.
4. Med Betegnelsen. En Cirkel angivet i Obeliskens tilvenstre. Enkelte ligesom tilfældige Rids om Figurens højre Arm og Bryst. Streglaget i Forgrunden tilvenstre tættere og mørkere ætset.
5. Pladen behandlet med Aquatinta. Den spadserende Dames Krinoline med Mønster og flere Folder. En Skygge paa Havegangen fra Græskanten til hendes Kjole.
6. Gennemarbejdet 1920, ikke fuldført. Billedfladen forstørret. Hendes Parasol udslebet.
Farvetryk af 5te Tilstand.
Pladen ødelagt.

Opus 100. Vinter. Fredensborg Slotspark. 1906.

Ætsning, kold Naal, Roulet og Aquatinta. 33,2×25,3.

Betegnet (fra 1ste Tilst.): H N H, Fredensborg 1906, Bomærke. 3 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Skoven tæt og mørk tilvenstre for Jægerens Hoved. Stammen til højre for ham naar til udfor hans Kjoles nederste Kant. Statuen lys. Lysning i øverste venstre Hjørne.
2. Lysning i Skovens Dyb tilvenstre for Jægerens Hoved. Skoven lysere som af Sne paa Grenene. Roden paa Træet tilhøjre for ham er ført ned til under hans Fødder. Statuen mørkere.
3. Skoven gennemarbejdet stærkere med Streglag. Lysningen i øverste venstre Hjørne er dækket med Aquatintatone. Træstammen mellem Statuen og Jægeren noget bredere;

Roden under Jægerens Fødder delvis udslebet; en anden Rod tilføjet udfor hans Knæ.
Enkelte Farvetryk af 2den Tilst.
Pladen i Arkiv.

Opus 101 A. Fredensborg Idyl. 1906—09—10.

(Olaf Poulsen spiller paa Fløjte for sin Datter).

Ætsning, kold Naal og Roulet. 28,5×44,2. Betegnet (fra 1ste Tilst. nede tilhøjre): 1906—09 Fredensborg.
(Fra 3. Tilst. tilvenstre): H N H 1906—10, Bomærke. 4 Tilstande.

1. Med Betegnelsen tilhøjre. Hendes Dragt endnu ikke angivet.
2. Hendes Dragt angivet foroven med en bølget Linie, som ender i Betegnelsen. To Svaner i den lille Sø tilhøjre for hans Halskrave.
3. Betegnelsen tilføjet i venstre Side, den tilhøjre delvis dækket af hendes Dragt. Hendes Næse er konkav, og hendes Øje er vidt aabent. Raderingen er fuldført ned til Pladeranden.
4. Næsen ændret; nu mere konveks. Øjet noget sammenknebet. Den lille Sø tilhøjre dækket af Streglag.

Opus 101 B. 1922.

Pladen omarbejdet, Kvindefiguren fjernet. En Sten med Indskriften: In memoriam.
I Baggrunden Fredensborg Slots Kuppel, Trækroner, Fuldmaane.

Opus 101 C. 1922.

Pladen formindsket: 28,8×28,1. Stenen, Slottet og øvrige Baggrund afskaaret.
Den formindskede Plade solgt til Radeerforeningen.

Opus 102. Messe i Duomo. 1907.

Ætsning. 22,8×19.

Betegnet: H N H, Firenze, Duomo, Febr. 1907.

Pladen i Arkiv.

Opus 103. Der Kong David blev gammel. 1907.

Ætsning, kold Naal og Roulet. 25,6×32,2.

Betegnet (fra 1. Tilst.): Bomærke (samt umiddelbart herunder) H N H, Fiesole 1907. Fra 2. Tilstand endvidere (i nederste venstre Hjørne): H N H, Fiesole, 1907. 2 Tilstande.

1. Med førstnævnte Betegnelse. Forgrunden ikke udarbejdet til Pladeranden.
2. Førstnævnte Betegnelse dækket af Streglag. Med sidstnævnte Betegnelse. Forgrunden udarbejdet til Pladeranden. Et Træ tilføjet i Landskabet tilvenstre, en Drabant foran Træet.
Enkelte Farvetryk af 2den Tilstand.
Pladen i Arkiv.

Opus 104. Quadriga. 1907—1911.

Ætsning, kold Naal og Vuggestaal. 16×24,5.

Betegnet (fra 1ste Tilst.): Hans Nikolaj Hansen (med græske Bogstaver). 3 Tilstande.

1. Med Betegnelse. Før de fine Streger, som angiver Rundingen paa Vognen og paa Kæppene.

2. Med de førømtalte Streger. Den inderste Cirkel i Hjulets Nav tilføjet.
3. Omarbejdet 1911. Tilføjet Vuggestaal i Baggrunden. Drengens Udtryk, som før har været nærmest alvorligt, er nu smilende.
4. Pladen overarbejdet med Vuggestaal (ødelagt).
Enkelte Farvetryk af 2. og 3. Tilstand.
Pladen ødelagt.

Opus 105. Kirkegaarden ved Rapallo. 1907.

Ættsning og kold Naal. 23,5×26.

Billedets Størrelse 1. Tilstand: 28,5×22,4, fra 2. Tilstand: 30×24,5.

Betegnet (fra 1. Tilst.): H N H 1907, Bomærke. (Fra 2. Tilst. i Pladeranden): En Lilje.

Indskrift under Billedet (fra 2. Tilst.): St. Michele de Pagana presso Rapallo. 4 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. En Munk siddende paa en Gravsten tilhøjre. Trappetrin i Forgrunden tilvenstre. Hjørnet paa venstre øverste Murkant af Taarnet ikke i Højde med den øvrige Murkant. Havet lyst, Himlen med drivende, hvide Skyer.
2. Med Indskriften. Billedet forstørret. Munken sidder i Forgrunden tilvenstre. Trappetrinene fjernet. Taarnet bredere; den venstre øverste Murkants Hjørne tilføjet. Bag Gravmonumentet tilvenstre et spinkelt Træ.
3. Relief tilføjet Frisen paa Søjlemonumentet.
4. Det spinkle Træ bag Gravmonumentet har faaet flere Grene, de ses nu ogsaa tilhøjre for Urnen. Stenen, hvorpaa Munken sidder, forlænget, den naar ud for Bomærket. Himlen gennemarbejdet, mere jævn mørk. Skraat Streglag fra øverste højre Hjørne ned over Taarnet. Havet tilvenstre mørkt.
Af 4. Tilstand foreligger enkelte røde Tryk og et enkelt Farvetryk.
Betegnelsen i Pladeranden kan være udeladt paa enkelte Tryk.
Pladen i Arkiv.

Opus 106. Nytaarskort. 1907—1908.

(Familien ved Kaminen).

Ættsning, kold Naal og Roulet. 18,1×12,8.

Betegnet (fra 1. Tilst. tilhøjre): H N H, 1907 (samt tilvenstre): Bomærke. (Fra 2. Tilst. tilvenstre): 1907.
(Fra 7. Tilst.): Aarstallet tilhøjre ændret til »1908«. Indskrift (fra 7. Tilst.): Glædeligt Nytaar fra Ella og —.
8 Tilstande.

1. Med førstnævnte Betegnelse. Kunstnerens Hoved i Profil. Den lille Pige i Forgrunden en face.
2. Aarstallet »1907« tilføjet tilvenstre.
3. Billedet paa Væggen øverst tilvenstre gennemarbejdet med Streglag.
4. Stolen, Kunstneren sidder paa, er dækket af Streglag ud til Indfatningslinien. Koldnaalsstregerne paa Kamintæppet gaar ud over Tæppets Kant.
5. Gulvet og Drengens Dragt gennemarbejdet med Streglag. Billederne og Væggen mørke.
6. Kunstnerens Hoved vendt mere mod Kaminen. Pladen udarbejdet til nederste Indfatningslinie.
7. Med Indskrift. Aarstallet tilhøjre ændret til 1908.
8. Den lille Pige i Forgrunden ses staaende i Profil.
Pladen i Arkiv.

Opus 107. Vinteren. 1908—1910.

Ættsning og kold Naal. 14,5×25,4. Betegnet: H N H 1908, Bomærke.

Indskrift: »Naar Gaas gaar til Havs og Grævling i Grav, kommer Vinteren — ikke i Skridt, men i Trav«. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelse og Indskrift.
2. Pladen mørkere ætset. Næsten vandret Streglag over Hestens forreste Ben. Skraat Streglag over Grævlingens Hoved.
Enkelte Farvetryk.
Pladen i Arkiv.

Opus 108. Den gamle Admiral. 1908—1909.

Ættsning, kold Naal og Roulet. 27×38,5. Betegnet (fra 1. Tilst.): H N H, Dec. 1908. Bomærke. 4 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Foroven er Pladeranden 1,8 cm bred. Admirals højre Haands Fingre udfuldte. Hundens Hoved angivet i Kontur. Forgrunden udfuldte.
- 2 a. Billedet noget forstørret. Pladeranden 1 cm. To Fingre paa hans højre Haand fuldført. Hundens Hoved fuldført. Cigarrøgen danner Ringe; Ringen tilhøre for hans Cigar utydelig.
- 2 b. Mørkere ætset. Ringen til højre for Cigaren tydelig.
- 3 a. Det lyse Stykke Himmel helt tilhøre brudt af en Skystribe.
- 3 b. Udfør hans Knæ er Streglaget (Roulet) forlænget til ca. 1 cm fra Pladeranden.
4. Forgrunden fuldført med kraftig Streg og ætset ned til Pladeranden. Fantasibilledet af Skibet har faaet firkantet Indfatning.
Hovedet varierer noget i de forskellige Tilstande.
Der foreligger en Del Aftryk af Hovedet alene og enkelte Tryk med Farve.
Pladen ødelagt.

Opus 109. Mester Jakel. 1909.

Ættsning. 11,5×15,7. Betegnet (fra 1. Tilst.): 09, Bomærke. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Hans Uniform angivet i Kontur.
2. Uniformen gennemarbejdet med Streglag — dog er Striberne paa Benklæder, Bælte og Opslag forblevet hvide. — Der er taget enkelte Farvetryk af sidste Tilstand.
Pladen i Arkiv.

Opus 110. Kanonen. 1909.

Streg- og Aquatintaætsning. 60×40. Betegnet: H N H, 1909, Bomærke.

Indskrift: Fortissima Consilia Tutissima.

Den første store Plade, som H N H har lavet til Farvetryk. Der er taget enkelte Prøvetryk i sort og faa Tryk i Farve.
Pladen i Arkiv.

Opus 111. Maaneskin i Mosen. 1909.

Streg- og Aquatintaætsning. 37,6×57. Betegnet: H N H. 1909.

Pladen ødelagt efter faa Aftryk; alle med Farve.

Opus 112. Zinkpladestudie. 1910.

Kold Naal. 31×24,8.

Indskrift: Løs mig den Gaade, Sfinx, jeg for Dig synger,
Hvorfor blev jeg begavet som kun faa?
Et Bjerg af Kød min Ryg maa bære paa,
Et Bjerg af Elskovskval mit Hjerte tynger.

Pladen ødelagt efter et eneste Tryk.

Opus 113. Vildt flyver Høg —. 1910.

(Chr. Winther). II. Redaktion. (Parken ligger til højre for Huset). (I. Redaktion se Opus 28).
Ætsning, kold Naal og Aquatinta. 32×24,7. Betegnet (fra 1. Tilst.): 1910, H N H, Bomærke.
Indskrift: »Vildt flyver Høg«. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelse, Bomærke og Indskrift. Før Aquatintabehandlingen. Træets Grene med sparsomt Løv.
2. Med Aquatinta. Træet med fyldigt, stærkt mørkt Løv.
Et enkelt Farvetryk af sidste Tilst.
Pladen ødelagt.

Opus 114. Reconvalescent. 1910.

Sortekunst. 12,2×16. Uden Betegnelse.

Pladen ødelagt efter faa Tryk, enkelte med Farve.

Opus 115. Studiehoved. 1910.

(Kvindehoved med løst Haar.)

Streg- og Aquatintaetsning. 16,1×12. Betegnet: H N H 1910. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelsen.
2. Enkelte skraa Streger tilføjet hendes venstre Skulder. Hovedet mere gennearbejdet.
Pladen bortkommen efter et Tryk af hver Tilstand.

Opus 116. Grevinden og Kammerherren. 1910—1920.

(Grevinde Danner).

Ætsning, kold Naal, Roulet og Aquatinta. 16×12.

Betegnet (fra 1. Tilst.): H N H. 1910, Bomærke. Indskrift: Ao. MDCCCLVIII. 3 Tilstande.

1. Med Betegnelse og Indskrift. Grevinden har en Turban paa Hovedet. Baggrunden tilhøjre for hende delvis lys.
2. Hovedet ændret. Baggrunden tilhøjre for hende dækket med Streg — dog ikke helt ud til Indfatningslinien.
3. Pladen revideret 1920. Hendes Haarpynt er nu en skraat opstaaende Fjer. Turbanen fjernet. Baggrunden mørk helt ud til Indfatningslinien og behandlet med Aquatinta. Betegnelsen dækket.
Hendes Ansigtstræk og Udtryk veksler i de forskellige Tilstande.
Enkelte Farvetryk af sidste Tilstand.
Pladen ødelagt.

Opus 117. Carl Locher som Neptun. 1910.

Til Carl Lochers 60 Aars Fødselsdag.

Ætsning og kold Naal. 12×16.

Betegnet (fra 1. Tilst.): H N H Decbr. 1910. Indskrift (fra 1. Tilst.): »Oh, slip en kraftig Vind og Havet for mig rø«. (Citat af Holbergs »Peder Paars«). 2 Tilstande.

1. Med Betegnelse og Indskriften. En lille lys Sky over Neptuns Hoved.
2. Skyen dækket af Streglag. Nogle Streger tilføjet hans venstre Ærme. Pladen ødelagt.

Opus 118. Selvportræt med Frise. 1910.

(Frisen forestiller Kunstneren ridende paa et bevinget Æsel, medens Kunstnere og Kritikere peger paa ham).

Ætsning og kold Naal. 22,5×17.

Betegnet (fra 1. Tilstand i nederste venstre Hjørne): H N H. A^oÆ LVII, samt (i nederste højre Hjørne) H N H 1910, Bomærke. 12 Tilstande.

- 1 a. Med Betegnelse og Bomærke. I Baggrunden tilvenstre en Lysskærm. Hvid Vest. Haanden ikke udført.
- 1 b. Tre Fingre paa Haanden angivet.
2. Den hvide Vest og Lysskærmen med Streglag. Til højre for Hovedet et Billed paa Staffeli.
3. Pladen kraftigere gennemarbejdet. Staffeliet næsten skjult. Forgrunden tilvenstre saa mørk, at Navnebetegnelsen i nederste venstre Hjørne ikke mere ses.
4. Lysskærmen omarbejdet og gjort større; man ser et Hjørne af den. Jakken dækker den hvide Vest. Ærmet brættet op. Haanden lukket.
5. Dyreskikkelsen erstatter Lysskærmen i Baggrunden tilvenstre.
6. Kunstneren bærer Kasket. Dyret i Baggrunden erstattet af en Torso.
- 7 a. Ærmet atter brættet ned. Manchet tilføjet. Haanden mindre lukket. Skraa Streger over Torsoen tilføjet med Roulet. Næsten vandret let Streglag henover Figurerne og i Luften i Frisens venstre Halvdel.
- 7 b. Let Krydsstreglag tilføjet nederste Del af Armen og Haandleddet.
- 7 c. Tæt Streglag tilføjet Manchetten og nederste Del af Armen.
8. Manchetten dækket af Ærmet.
9. Manchetten erstattet af en Skjortelinning.
10. Kasketen fjernet. (Behandlingen af Hovedet, særlig Pande og Kindparti varierer noget indenfor denne Tilstand).
11. Ansigtet og Jakken ændret; Ærmet langt. Fuldskægget kort og spidst. Haaret krøllet ved Ørerne.
12. Krøllerne fjernet. Udtrykket ældet.
Indenfor 10. og 11. Tilst. skifter Ansigtet ofte Karakter (enkelte med Smil). En Del Farvetryk.
Pladen ødelagt.

Opus 119. Kresten Max Gersdorff paa den jydsk Hede. 1911.

(Ridende Bonde).

Ætsning, kold Naal og Aquatinta. 24,5×32.

Betegnet (fra 1. Tilst.): H N H, Bomærke, 1911. Indskrift (fra 1. Tilst.): Kresten Max Gersdorff, Svinkløv, Juli 1911. 3 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Med Aquatintabehandling. En lys Sky over Hestens Hoved og enkelte Partier i Forgrunden helt lyse.

2. Den lyse Sky og Forgrundspartiet dækket af Aquatinta.
3. Forgrunden mere udarbejdet. Hele Himlen gennemarbejdet med Streglag tilligemed Forgrunden og hans Dragt. Fra Luften tilvenstre for Hesten et skraat Streglag ned over Forgrunden.
Enkelte Farvetryk af sidste Tilstand.
Pladen i Arkiv.

Opus 120. Susanne. 1911.

Sortekunst. 8×12,4. Uden Betegnelse. 3 Tilstande.

1. Susannes Skikkelse ses næsten i Profil, Hovedet en face, hendes højre Haand nedad-
bøjet, venstre Arm skjult. Øverst tilvenstre for Søjlen et let skitseret Mandshoved i
Profil, lidt længere nede tilvenstre ses Profilen af en Farisæer.
2. Hendes højre Haand opadvendt, venstre Arm ses bag den anden. Det let skitserede
Mandshoved omarbejdet til Forhæng. Farisæeren har faaet lys Krave om Halsen,
Dragten fuldført, hans venstre Haand ligger paa Brystet.
3. Hun har drejet Overkroppen, saa den ses næsten en face. Farisæerens Haand griber
om Forhænget, og længst til venstre tilføjet endnu en Farisæer.
Der foreligger enkelte Farvetryk af de to sidste Tilstande.
Pladen i Arkiv.

Opus 121. Skøjteløberen. 1911.

Sortekunst og Ætsning. 24,6×19,5.
Uden Betegnelse. 2 Tilstande.

1. Udelukkende Sortekunst.
2. Med Streger i Træerne og Grene.
Farvetryk af 1ste Tilstand.
Pladen i Arkiv.

Opus 122. Ida. 1912.

Sortekunst. 12,5×8.
Betegnet: H N H 1912 — Ida. 2 Tilstande.

1. Før Betegnelse og Navn.
2. Med Betegnelse og Navn.
(Betegnelse og Navn kan være delvis dækkede ved Trykningen).
Foruden nogle Farvetryk er der taget et enkelt sort Tryk.
Pladen i Arkiv.

Opus 123. Gamle Schøtt med Hunden. 1912.

Sortekunst. 24,5×19,5.
Betegnet: »H N H« i nederste højre Hjørne af Billedet. (Betegnelsen kan være dækket i enkelte Tryk).
2 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Før Lyset i øverste venstre Hjørne.
2. Med Lyset.
Nogle faa Farvetryk.
Pladen i Arkiv.

Opus 124. Hellige Nat. 1912.

Sortekunst og Ætsning. 29,8×40.

Betegnet (fra 2den Tilst.): H N H 1912. 3 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Udelukkende Sortekunst. Barnets Glorie dækker en Del af Moderens Kind. Før Vingerne paa Møllen i Baggrunden.
2. Med Betegnelse. Gennemarbejdet med kraftigt Streglag. Glorien begrænset, saa Kon-
turen af Moderens Kind ses. Møllen med to Vinger.
3. Glorien træder mindre stærkt frem. Møllen med tre Vinger.
Enkelte Farvetryk foruden en Del sorte Tryk.
Pladen i Arkiv.

Opus 125. Portræt af Professor Julius Lassen. 1913.

(Gave fra Studenterne paa Regensen til Prof. J. L. ved hans Fratræden som Regensprovst).

Ætsning, kold Naal og Roulet. 29,5×19,7 og 20×19,5.

(Betegnet i 1.—2. Tilst.): H N H 1913. Bomærke. — Vignet med Regensgaarden (i 1.—2. Tilstand).
3 Tilstande.

1. Før Betegnelse og Vignet. Hans Dragt ufuldført.
2. Med Vignetten. Dragten fuldført.
3. Pladen formindsket, uden Vignet og Betegnelse.
Pladen solgt til Studenterne gennem Hr. Boghandler Arnold Busck og senere ødelagt.

Opus 126. Portræt af min Fader. 1913.

Et Mindeblad.

Ætsning og kold Naal. 29,5×19,5.

Betegnet: H N H, 1913. Bomærke. Indskrift: Til Minde om Carl Jørgen Hansen, min Fader. 1814—1914.
2 Tilstande.

1. Før Betegnelse og Indskrift. Enkelt lodret Streglag paa Møblerne og Væggen. Sedde-
len tilvenstre for Staapulten uden Skrift.
2. Med Betegnelse og Indskrift. Pladen mere gennemarbejdet. Krydsstreglag paa Møb-
lerne og Væggen. Seddelen med (ulæselig) Skrift.
Pladen ødelagt.

Opus 127. Nytaarskort. 1913.

Ætsning. 7,7×12,3.

Betegnet H N H, A^o MCMXIII. Indskrift: Glædeligt Nytaar fra Ida Ruben.

I nogle senere Tryk er »Ida Ruben« udeladt i Trykningen.

Pladen i Arkiv.

Opus 128. Circe. 1913.

(Studiehoved i Farve).

Streg- og Aquatintaetsning. 16,5×12.

Betegnet: Bomærke.

Kun faa Tryk (ca. fem udelukkende Farvetryk).
Pladen ødelagt.

Opus 129. Min Forpagter Jacob Andersen foran sin Lade. 1917.

Ætsning og kold Naal. 14,7×20,7.

Betegnet (fra 1. Tilst.): H N H, Ørnebjerg. 1917. 4 Tilstande.

1. Manden, som fletter Kurve, sidder et Stykke foran sit Værksted. Opad Laden to Bræd-
der. Af Hjulet yderst tilvenstre ses 8 Eger. Luften med to Solstraaler tilvenstre for Laden.

2. En Eger tilføjet Hjulet. Tagene mere gennemarbejdet. Ladens Mur dækket af Streglag. Skraat Streglag i Landskabet bag Kirketaarnet. Fine Streger i øverste højre Hjørne.
3. Græsset i Forgrunden tilvenstre udarbejdet. Luften med uroligt Streglag. Fire Solstraaler.
4. Kurvefletteren sidder i Aabningen til Værkstedet. Det ene Bræt foran Laden er ændret til en Stige. Luften lysere og rolig. Solstraalerne ses mindre tydeligt.
Pladen i Arkiv.

Opus 130. Den gale Pige i Ræbild. 1917.

Ætsning og kold Naal. 10×13,7.

Betegnet (fra 1ste Tilstand): H N H 1917. (Fra 2. Tilst. tilføjet): »Ørnebjerg«. 2 Tilstande.

1. Med førstnævnte Betegnelse. Hendes Forklæde naar kun til lidt under Hofterne. Hun holder venstre Haands Fingre samlet og lidt krumme.
2. Med sidstnævnte Betegnelse. Forklædet forlænget til Knæene. Hun berører med venstre Haands Pegefinger en af Cyklens Eger, som om hun spillede paa den. Hunden tilføjet Streglag mellem øverste sorte Plet og Forbenene.
Pladen ødelagt.

Opus 131. Ved Kaminen. 1917—18.

Ætsning og kold Naal. 27,2×19.

Betegnet (fra 2. Tilst.): H N H, Ørnebjerg, St. Hans Nat. 4 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Hans Hoved ses i Profil, støttende sig til Haanden.
2. Armen og Haanden hviler paa Stolens Armlæn. Fantasifigurer, en Genius samt Bytaarne ses svævende i Luften som dannede af Røgen fra Kaminen.
3. Hans Hoved ses lidt mere bagfra. Mange Fantasifigurer.
4. Hovedet atter i Profil, noget udvisket. (Det varierer en Del indenfor denne Tilstand). Fantasifigurerne delvis dækket af skraat Streglag.
Pladen ødelagt; kun faa og daarlige Tryk foreligger af sidste Tilstand.

Opus 132. Bernt. 1918.

Ætsning, kold Naal og Roulet. 26,6×20,6.

Betegnet (fra 2. Tilst.): H N H, Bomærke, 1918. Indskrift: Bernt R H H, A° Æ. XVI. 4 Tilstande.

1. Før Betegnelse og Indskrift. Dragten lys.
2. Med Betegnelse og Indskrift. Hovedet mere udført. Dragt og Forgrund gennemarbejdet med Streg og Roulet.
3. Skulder og Opslag dækket af Roulet.
4. Hele Dragten mørk. Forgrunden kraftigere gennemarbejdet.
Hovedet varierer noget indenfor de forskellige Tilstande.
Pladen i Arkiv.

Opus 133. Buderupholm Vandmølle. 1918—19.

Ætsning, kold Naal, Roulet og Aquatinta. 24,5×19,7.

Betegnet (fra 1ste Tilst.): H N H, 1918. (I 4de Tilst.): 19 H N H 19. 4 Tilstande.

1. Med førstnævnte Betegnelse. Med Indfatningslinie foroven og tilvenstre. Hele højre Side af Forgrunden ikke udarbejdet.
2. I Forgrunden tilhøjre Aquatintabehandling og Roulet.

3. Forgrunden yderligere behandlet med kold Naal, Aquatinta og Roulet. Skoven udført til højre Indfatningslinie, som er ført ned til Vejen. Skraat Streglag øverst tilhøjre i Luften.
4. Med sidstnævnte Betegnelse. Indfatningslinier fuldført forneden og tilhøjre. Forgrunden udarbejdet med Græs, den stærke Aquatintabehandling noget udslebet. De skraa Streger tilhøjre i Luften udslebet. Luften med lette hvide Skyer. Skovens Kontur jævn. Pladen i Arkiv.

Opus 134. Dionysos. 1919.

Ætsning, kold Naal og Roulet. 32×24,6.

Betegnet (fra 3. Tilst.): H N H 1919, Bomærke. Indskrift (fra 3. Tilst.): »Liselotte som Dionysos«. 3 Tilstande.

1. Før Betegnelse og Indskrift. Hovedet mørkt. Før Baggrunden.
2. Hendes venstre Kind slebet delvis lys.
3. Med Betegnelse og Indskrift. Baggrunden fuldført. Paa Brystet en Del svungne parallelt løbende Streger rimeligvis frembragt ved at skure med groft Sandpapir henover den paa ny grunderede Plade og derpaa ætset. Lillefinger forkortet. Glassets Fod større og mere gennemarbejdet. Pladen i Arkiv.

Opus 135. Tante Line ved Trappen. Trudsholm. 1919.

Ætsning og kold Naal. 23×18. Betegnet: 1919 H N H Trudsholm, Bomærke.

Indskrift (fra 2. Tilst.): A° 65 in Memoriam. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelsen, før Indskriften.
2. Indskriften tilføjet. Pladen i Arkiv.

Opus 136. Don Juan og Leporello. 1919.

(Don Juan II. Act.: »Saadan med Marmorhovedet han nikked' fælt ad mig«.)

Ætsning og kold Naal. 32×24,5. Betegnet (fra 3. Tilst.): 1919, Bomærke, H N H.

Indskrift (i 4de Tilst.): En Nodelinie af Operaen »Don Juan«.

4 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Leporellos højre Haand ses over hans Hoved pegende mod Kommandantens Statue, som er lys, nærmest Kontur.
2. Statuen mere udarbejdet. Hesten har faaet Sadel og Streglag over Bagben og Hale.
3. Med Betegnelsen. En Slagskygge i nederste højre Hjørne. Vandret kraftigt Streglag i Luften. En Stjerne tilføjet mellem Cypresserne øverst tilvenstre.
4. Med Indskriften. Leporellos højre Haand i Højde med Hagen, Tømmelfingeren peger mod Statuen. Pladen i Arkiv.

Opus 137. H. C. Andersen gratulerer. 1919.

Ætsning, kold Naal og Roulet. 17,5×12,6. Betegnet: H N H 1919, Bomærke.

Nogle Aftryk med en Indskriftplade forneden: Louise Melchior — er dette Blad tilegnet — i taknemligt Minde om trofast Venskab i de gamle gæstfri Stuer paa Højbroplads. 4 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Marstrands Billede paa Væggen har kun et Streglag foroven og i højre Side.

2. Billedet med skraat Streglag. Hans Frakke udvidet mod højre ud for Albuen. Fødderne større.
3. Pladen mørkere gennemarbejdet. Indfatningslinie forneden tilføjet 5 mm under hans venstre Fod. Billedet med Krydsstreglag. Baggrunden mellem hans Jakke og højre Indfatningslinie med let Krydsstreglag.
4. Hans Fødder atter forstørret; venstre Fod naar nu ned til 3 mm fra Indfatningslinien. Grafisk Kunstnersamfund har erhvervet et Oplag uden Indskriftsplade. Pladen ødelagt.

Opus 138. Penelope ved Væven. 1920.

Sortekunst. 24,5×29,7. Betegnet (fra 3. Tilst.): H N H. 3 Tilstande.

1. Før Betegnelsen og Maanen. Hun ser til venstre, Øjet vidt aabent.
2. Maanen tilføjet.
3. Med Betegnelsen. Hun ser lige ud for sig, Øjet ikke mere saa vidt aabent. Pladen i Arkiv.

Opus 139. Onkel Carlsen tugter sin Kusk Per Welling. 1919.

I. Barndoms minder.

Ætsning, kold Naal og Roulet. 10,7×7,5. Betegnet (fra 1ste Tilst.): H N H 1919. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Pastoren kommer gaaende med venstre Ben noget bøjet. Fødderne store, dækker næsten øverste Trappetrin.
2. Han staar paa begge Ben længere tilbage paa Trinnet. Fødderne smaa. Pladen tilhører Radeerforeningen.

Opus 140. Onkel Jørgen og Tante Gitte. 1920.

II. Barndoms minder.

Ætsning og kold Naal. 10×12,1. Betegnet (fra 1ste Tilst.): H N H. (Fra 2den Tilst.): 1920. 3 Tilstande.

1. Med førstnævnte Betegnelse. Man ser kun hendes venstre Arm og Haand. Hendes Kjole har fire Garneringer. Hans Jakke samt Baggrunden tilhøjre med enkelt Streglag.
2. Med sidstnævnte Betegnelse. Hendes Kjole med fem Garneringer og mere udført. Hans Jakke og Baggrunden med Krydsstreglag. Hun rækker sin højre Haand ud for at tage ham i Armen. Haanden let skitseret.
3. Haanden udført. Enkelte Streger tilføjet paa Jorden, hvorefter den ene gaar henover Betegnelsen.

Hans Ansigt varierer noget i de forskellige Tilstande.

Paa et Tryk af sidste Tilstand har Kunstneren skrevet: »Jeg saa Dig nok — Jørgen — Du er en Don Juan!« — »Men Gitte«.

Pladen tilhører Radeerforeningen.

Opus 141. Harpemutter. 1921.

III. Barndoms minder.

Ætsning, kold Naal og Roulet. 23,1×17. Betegnet (fra 2den Tilst.): H N H 21, Bomærke.

Indskrift (fra 2. Tilst.): »Harpemutter ca. 1868–70« (samt i Pladeranden nederst til venstre): »Barndoms minder Nr. 3«. (Fra 4. Tilstand tilføjet): »Harpemutter ca. 1868« (samt i Billedets nederste højre Hjørne): »Barndoms minder Nr. 3« — (I Tilstand 5–8 udslibes efterhaanden Indskriften »Harpemutter ca. 1868–70« samt »Barndoms minder Nr. 3« i Pladeranden nederst til venstre). 8 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Personerne, Hunden og Vognen i Kontur. Portbuens venstre Side begynder bag Harpemutters Nakke.

2. Med Betegnelsen og førstnævnte Indskrifter. Figurerne og Hunden udarbejdet og mørkere ætset. Harpen med Streng. Vinduer i Rundingen over Porten, nogle skraa Streger i Muren tilhøjre for Porten. Brosten under Harpen.
3. Hun drejer Hovedet lidt til højre, saa det ikke mere ses i ren Profil. En flad Krølle i Tindingen. Hendes Fod ført noget tilhøjre midt under mellemste Garnering. Et Vindue tilvenstre for Porten. To vandrette Linier angiver Muren fra Porten ud til højre.
4. Med sidstnævnte Indskrift. Tre vandrette Linier fra Porten ud til højre. Indfatningslinie forneden. Flere Brosten.
5. Pladen mere gennemarbejdet. Indfatningslinie i højre og venstre Side. Brostene ført ud til Indfatningslinierne til højre og venstre og ned til Betegnelserne.
6. Indfatningslinien sluttet foroven. Mellem de to Indskrifter er Brostene ført ned til nederste Indfatningslinie. Det meste af Muren tilføjet fint Streglag.
7. Portbuens venstre Side begynder til venstre for hendes Hoved. Den nye Del af Portbuen kontureret. Vinduet tilvenstre for Porten slebet lysere.
8. Buen og Vinduet tilvenstre i den udvidede Port fuldført med tæt Streglag. Pladen i Arkiv.

Opus 142. Mig selv som Dreng med Papegøje. 1920.

Barndomsminder IV.

Ætsning, kold Naal og Roulet. 16×12.

Betegnet (fra 1ste Tilst.): H N H 1920, Bomærke. 4 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Drengen holder en Papegøje med højre Haand. Af venstre Arm er kun øverste Del ved Skulderen angivet. Dragten i Kontur med faa Folder og Knapper. Skygge tilvenstre for Hovedet.
2. Venstre Arms Kontur fuldført. Dragten med let skraat Streglag øverst. Skygge ogsaa tilhøjre for Hovedet.
3. Hans venstre Arm i Skygge, Fuglens Vinge skjuler tildels Tværstangen.
4. Helt gennemarbejdet og ætset. Drengen rækker venstre Arm og Haand over tilhøjre og holder saaledes Stangen med Papegøjen med venstre Haand. Ovalen sluttet forneden. Ansigtet, som i de to første Tilstande er smalt, bliver senere bredere og Haaret mørkere. Pladen ødelagt.

Opus 143. Sganarel. 1921.

(Til Forfatteren Axel Henriques 70 Aars Fødselsdag).

Ætsning og kold Naal. 20,8×15,6.

Betegnet (fra 2den Tilst.): H N H, Ørnebjerg 1921, Bomærke.

Indskrift (fra 3die Tilst.): Sganarel. 5 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Tilhøjre skrevet paa en Plade: De jufer. Siderne ufuldført. Blæksprutten har kun fire Arme. En Blomsterbuket paa Scenegulvet.
- 2 a. Med Betegnelsen. Pladen mere gennemarbejdet. Blæksprutten udført med alle 8 Arme. Tilskuerne i Baggrunden tilvenstre.
- 2 b. Et Hoved let skitseret i nederste højre Hjørne.
3. Med Indskriften. Tilhøjre en fløjtespillende Muse med et Baand med Indskriften »Euterpe«. Pegasus med runde Pletter; dens Bagben naar ned i Højde med Tilskuernes Fødder.
4. Pegasus' Bagben er med en let Streg og Roulet ført ned til Instrumenthovedet tilvenstre.
5. Bagbenene fuldført med kraftig Streg. To Blomsterbuketter paa Gulvet. Sganarels Kappe paa Ryggen varierer noget i de forskellige Tilstande. Pladen ødelagt.

Opus 144. Musse og hendes Fæller. 1921.

Kold Naal, Ætsning og Roulet. 12,1×15,1.

Betegnet (fra 2. Tilst.): H N H 1921. Indskrift (fra 2. Tilst.): Musse og hendes Fæller, Ørnebjerg.
3 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Den lille Piges Hoved delvis udført, ligeledes Hovedet af Geden og Hunden. Konturerne af Barnets Ryg, Arme og Ben let angivet med kold Naal.
2. Med Betegnelse og Indskrift. Dyrene fuldført. Bakken, hun sidder paa, angivet. Roulet tilføjet i Skyggen bag hendes Ryg og enkelte andre Steder i Skyggen.
3. Baggrunden tilhøjre mere udført, en lille Kirke ses i det fjerne.
Pladen ødelagt efter 3 Prøvetryk og eet enkelt Tryk af sidste Tilstand, som Kunstneren ikke fik fuldført.

Opus 145. Gamle Jørgen. 1921.

(Studiehoved af en Bonde).

Ætsning. 9,6×7,5.

Betegnet (fra 1ste Tilst.): H N H, 1921. Bomærke. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Baggrund tilvenstre for Hovedet.
2. Skraat Streglag over Baggrunden, en smal Skygge paa Panden under Hatten.
Pladen ødelagt.

Opus 146. Heksen. 1921–23.

Ætsning, kold Naal, Roulet. 24,6×19,5.

Betegnet (fra 2den Tilst.): H N H 1921. Indskrift (fra 5te Tilst.): Heksen. 8 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Hun hviler paa højre Knæ, det venstre lidt løftet. Med begge Hænder holder hun et Klæde op over sig. Baggrund løst angivet.
2. Med Betegnelsen. Skovbund med Svampe i Kredens omkring hende. En Kost tilføjet i Forgrunden.
3. Begge Knæ berører Jorden. Armene strakt til Siden. Klædet fjernet.
4. Hovedet ændret fra ung Pige til gammel Kone.
5. Indskrift tilføjet.
6. Udtrykket atter forynget. Venstre Haands Fingre bøjet nedad.
7. Venstre Arm bøjet op til Hovedet.
8. Omarbejdet 1923. Ansigtet, som hidtil har været en face, ses nu i Profil.
Pladen ødelagt.

Opus 147. Paa Høllum Hede. 1922.

Ætsning og kold Naal. 17,7×40,3.

Betegnet (fra 1ste Tilst.): H N H, 1922, Bomærke. Indskrift: »Paa Høllum Hede«. 2 Tilstande.

1. Med Betegnelse og Indskrift. Forgrunden ikke udarbejdet i nederste venstre Hjørne og kun delvis i højre. Bakkekammen i Horisonten tilvenstre lav, ca. 1 Centimeter over Kraniets øverste Kontur.
2. Forgrunden udarbejdet i nederste venstre Hjørne og omkring Betegnelsen. Bakkekammen betydelig højere, ca. 2½ Centimeter over Kraniets øverste Kontur.
Af denne Plade, som er en af de sidste, H N H arbejdede paa, er der kun taget ganske enkelte Tryk.

Opus 148. Præstens Datter. 1922.

(Carl Bagger).

Ætsning og kold Naal. 15,5×27,5.

Betegnet (fra 1ste Tilst.): H N H, Bomærke, Ørnebjerg 22. 6 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Pigen nærmest kontureret. Haaret lyst. Hunden sidder ned. Himlen ren.
2. Hendes Haar mørkt. Shawlet gennemarbejdet. Luften med let Skygge lige under Indfatningslinien. (I de 4 Tryk af denne Tilstand tilføjes hendes Hoved, Hals og Arme efterhaanden fine Streger med kold Naal).
3. Let vandret Streglag over Ansigt og venstre Arm. Himlen udarbejdet med Skyer.
4. Haaret dækker Tindingen. Hunden staaende. Kjolen helt gennemarbejdet. Fingrene paa højre Haand delvis skjult af Hunden.
5. Haaret skjuler mere af Panden. Højre Haands Pegefinger løftet.
6. Fingrene atter samlet. Ring paa Fingeren.
Pladen ødelagt.

Opus 149. Vægteren i Fredensborg. 1922.

(Som Maane i »Skærsommernatsdrøm«).

Ætsning, kold Naal og Roulet. 15,9×12.

Betegnet (fra 2den Tilst.): H N H 22. 3 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Personerne og Hunden kontureret. Grenens Blade kun angivet med Roulet. Baggrund bag Vægteren let skraveret.
2. Med Betegnelsen. Figurerne udført med lette Skygger. Hunden med sort Plet paa Siden. Baggrunden bag Vægter og Hund mørk. Bladene med Streg.
3. Figurerne mere gennemarbejdet. Hundens Ryglinie sænket omtrent til den sorte Plet. Murværk over Pyramus. Antydning af en atter udslebet Thisbe.
Pladen i Arkiv.

Opus 150. Paludan=Müller og Charite. 1922.

(I Fredensborg).

Ætsning, kold Naal, Roulet og Aquatinta. 27,5×38.

Betegnet (fra 1ste Tilst.): H N H 1922, Bomærke. 5 Tilstande.

1. Med Betegnelsen. Pladen kun let ætset. Personerne lyse med let Skygge.
2. Pladen mørkere ætset. Forgrunden tilvenstre og Grenene foran Slottet behandlet med Roulet og Aquatinta. Personerne mørke.
3. Træstammen tilvenstre for Lygtepælen tykkere. Roden ses tilhøjre for Pælen. Buske dækker tildels den hængende Stige paa Muren tilvenstre. Forgrunden mere udarbejdet.
4. En lang mørk Skygge paa Jorden tilhøjre for Personerne i Højde med deres Knæ. Hans bageste Bukseben bredere.
5. Endnu en lang Skygge tilføjet paa Jorden tilhøjre i Højde med Personernes Fødder.
Paludan=Müller's Hoved varierer noget i de forskellige Tilstande, det ses i de første mere bagfra og til Slut i Profil.
Pladen solgt til Foreningen »Fremtiden«.

LITOGRAFIER

Opus 1. Père Lachaise. 1880–81. 375×265. Betegnet (fra 2den Tilst.): H N H. 2 Tilstande.

1. Før Betegnelsen. Baggrunden ikke udarbejdet.

2. Med Betegnelsen. Baggrunden gennemarbejdet.

Opus 2. Farende Svende. 1883–93.

314×438. Betegnet: H N H, 83–93. — Stenen solgt til Winkel & Magnussens Kunstforlag, senere ødelagt.

Opus 3. Spillende Dame. 1894.

255×173. Betegnet: H N H, 18. Juni 1894. — En Nodelinie forneden tilvenstre.

Opus 4. Æventyr. 1894.

368×547. Betegnet: H N H, 94. — Stenen solgt til Winkel & Magnussens Kunstforlag, senere ødelagt.

Opus 5. Visby. 1895.

611×402. Betegnet: H N H, 95. — Stenen solgt til Winkel & Magnussens Kunstforlag, senere ødelagt.

Opus 6. Cestius Pyramiden. 1901 (1904?).

340×500. Betegnet: H N H, 1901 (1904?)

Opus 7. De store Ege. 1914.

550×780. Anno 1914. Betegnet: H N H. — Indskrift: »De store Ege i Skoven staa — naar de udi Storm nedfalde — da slaa de neder baade Hassel og Birk — og andre smaa Ymper med Alle.«

Opus 8. Folen bærer Liget over Hede. 1914.

555×895. Uden Betegnelse. Indskrift: »Folen bærer Liget over Hede.«

»De store Ege i Skoven staa . . .«

REGISTER

A. Portrætter og Studiehoveder.

	Aars- tal	Opus Nr.	Side
<i>a. Selvportrætter.</i>			
Selvportræt	1897	25	154
Allegorisk Selvportræt	1898	35	157
Selvportræt (med Nytaarshilsen)	1899	43	160
Selvportræt med Frise	1910	118	178
Selvportræt ved Kaminen	1917	131	181
<i>b. Kvindeportrætter.</i>			
Dameportræt (Jessika)	1897	23	153
Firenze (Allegori)	1897	26	154
Dameportræt (Frøken Dinesen)	1899	44	160
Dameportræt (Fru Ingenieur Rump)	1901	69	166
Reconvalescent (Kunstnerens Hustru)	1910	114	177
Studiehoved	1910	115	177
Ida	1912	122	179
Circe (Studiehoved)	1913	128	180
Musse	1921	144	185
<i>c. Mandspotrætter.</i>			
Min Faders Portræt	1884	4	147
Kaalunds Portræt	1886	5	148
Modellen Reimer	1886	6	148
Rottfældedrengen	1886	7	148
De to Fyrkarle	1896	8	148
Axel Henriques	1896	9	149
I. P. E. Hartmann	1897	21	152
Florentineren	1898	30	156
Ove Christensen	1898	31	156
Axel Henriques	1898	32	156
Ærkebispem i Firenze	1899	47	161
Hartmann spiller Orgel —	1899	51	162
Lorenz Frølich (Allegori St. Lucas)	1900	61	163
Olaf Poulsen med Datter, Fredensborg Idyl	1906	101	174
Admiral Carstensen (Den gl. Admiral)	1908	108	176
Carl Locher	1910	117	178
Kresten Max Gersdorff	1911	119	178
Gl. Schött med Hunden	1912	123	179
Professor Julius Lassen	1913	125	180
Portræt af min Fader	1913	126	180
Bernt	1918	132	181
Gamle Jørgen	1921	145	185

	Aars- tal	Opus Nr.	Side
<i>d. Familieportrætgrupper.</i>			
Saa kører vi —	1900	62	163
Familieportræt (Nytaarskort)	1903	86	170
Gynghesten	1904	88	171
Nytaarskort	1907	106	175

B. Fantasier, Situationer, digteriske Motiver, sceniske Motiver o. l.

	Aars- tal	Opus Nr.	Side
<i>a. Fantasier, Situationer, Humoresker.</i>			
Gendarm I	1898	33	156
Gendarm II	1898	34	157
Florentinsk Sanger	1898	36	157
Jægeren	1898	39 ^{a,b,c}	158-59
Pigen paa Kirkegaarden	1900	63	164
Huset i Skipperalleen (B.)	1905	89	171
Sommer	1906	99	173
Vinter	1906	100	173
Mester Jakel (Portræt)	1909	109	176
Susanne i Badet	1911	120	179
Skøjteløberen	1911	121	179
Hellige Nat —	1912	124	180
Den gale Pige	1917	130	181
Heksen	1921	146	185
<i>b. Digteriske Motiver.</i>			
Bonden gaar paa Marken ud —			
(Folkevisen)	1884	2	147
Scirocco (Folkevisen)	1896	11	149
Vildt flyver Høg — I			
(Chr. Winther)	1897	28	155
Man har Sagn — (Aarestrup)			
Bonden gaar paa Marken ud —	1899	48	161
(Folkevisen)	1899	50	161
Kirsten Piil	1902	70	166
Hist ude er koldt (Chr. Winther)			
Potiphar	1903	80	169
Der Kong David blev gammel —	1905	90	171
Vinteren (Folkevisen)	1907	103	174
Vildt flyver Høg — II	1908	107	176
(Chr. Winther)	1910	113	177
Præstens Datter (Carl Bagger)	1910	113	177
Præstens Datter (Carl Bagger)	1922	148	186

c. Sceniske Motiver.	Aars- tal	Opus Nr.	Side
Don Bartholo	1897	16	151
Ole Rass	1897	24	153
Titania	1899	46	160
Don Juan og Leporello ...	1919	136	182
Maane i Skærsommernats- drøm	1922	149	186

C. Landskaber, Arkitektur o. l.

Den gamle Mølle	1897	22	153
Taarnet ved Stranden	1898	37	157
Cestius Pyramiden	1899	45	160
Christiansborg Slots Brand	1901	64	164
Huset i Skipperalleen (A) ..	1905	89	171
Verna Klosters Port	1906	91	172
Torvet i Bibiena	1906	92	172
Kirkegaarden i Rapallo ...	1907	105	175
Kanonen	1909	110	176
Maaneskin i Mosen	1909	111	176
Jacob Andersen	1917	129	180
Buderupholm Vandmølle ..	1918	133	181
Fra Hellum Hede	1922	147	185

D. Serier.

De tre Skalke	1897	12-15	149-51
Julekort	1897	17-20	152
De lyse Nætter			
I. Tilgivelsen	1897	27	155
II. Hedekroen	1898	38	158
III. Postvognen ved Sko- ven	1898	40	159
Forgangen Nat —	1900	53-60	162-63
Grau teurer Freund —	1901	66-68	165
Højt paa en Gren	1901-02	71-76	166-68
Anette —	1906	93-94	172
Barndomsminder	1919-21	139-42	183-84

E. Allegorier.

Se endvidere: Portrætter, Situationer, Fantasier, Serier, Mindeblade m. m.	Aars- tal	Opus Nr.	Side
Justitia	1884	3	147
Nytaar	1896	10	149
Pegasus	1899	49	161
Ørnen og Løven	1903	78	169
Ørnen og Hundene	1903	79	169
Forargelsen	1906	95	172

F. Klassiske Motiver.

(Se ogsaa Exlibris, Minde- blade, o. a.)	Aars- tal	Opus Nr.	Side
Marcus Aurelius	1899	42	160
Lille Pompejade	1901	65	165
Circe	1902	77	169
Pallas Athene	1903	83	170
Store Pompejade	1904	87	170
Qvadriga	1907	104	174
Dionysos	1919	134	182
Penelope	1920	138	183

G. Mindeblade, historiske Blade o. l.

Chr. IX's Bisættelse	1906	96	172
Rembrandt Apotheose	1906	98	173
Grevinde Danner	1910	116	177
Tante Line ved Trappen ..	1919	135	182
H. C. Andersen gratulerer.	1919	137	182
Sganarel	1921	143	184
Paludan-Müller og Charite	1922	150	186

H. Diplomer, Vaaben, Exlibris o. l.

H. Chr. Christensens Exlibris	1899	41	159
M. og V. Bentzons Exlibris	1900	52	162
Diplom	1903	81-82	169-70
General Koefoeds Hjelmtegn	1903	84	170
Menukort	1903	85	170
J. Werners Exlibris	1906	97	173

AXEL HOU:
OM RADERING

I en gammel Skitsebog fra Hans Nik. Hansens tidligste Pariserophold (1878—79) findes blandt en Del Kostumetegninger, Studier til hans første Historiemalerier, Huskesedler, Aftaler med Venner samt Kaféregnskaber fra Paris o. s. v. en hel Opskrift paa Radereværktøj, som han havde i Sinde at anskaffe sig, Naale, en Schaber, Polerstaal, Roulet, Vuggestaal og Gravstik samt Krumpasser, Dorn, Hammer og Ambolt. Opskriften slutter med enkelte Vink angaaende Fremgangsmaaden ved Radering i Kobber. Det ser ud, som om H. N. H. — formodentlig siddende paa en af Boulevardernes Fortovskafeer — har nedskrevet det Hele i sin Skitsebog under eller efter en Samtale med en anden Kunstner, som gav sig af med at radere. Dagen derpaa kan han ikke rigtig huske alt, hvad han har faaet at vide, og saa noterer han i Bogen de Spørgsmaal, som han vil gøre Kammeraten næste Gang, han træffer ham. Der staar bl. a.: »Dækfernis, hvor faar man den, eller hvoraf bestaar den?« »Hvad bruger man Kridtet til?« Saa følger en gængs, gammeldags Opskrift paa Indholdet af den Fernis eller Dækgrund, som Pladen skal overtrækkes med, og derefter »Asphaltlak = Dækfernis«.

Det er antagelig en ældre Kunstner, der har givet ham disse Opskrifter og Anvisninger, en Del af det ser nemlig meget forsigtigt og gammeldags ud. Man kan ogsaa roligt gaa ud fra, at den omtalte Anvisning paa Fremgangsmaaden kun har været en foreløbig Hjælp for Hans Nik. Hansen til at komme i Gang.

Da han selv tog fat paa Værktøjet, lærte han sig hurtigt at staa paa egne Ben. Den spejlblanke og fejlfri Kobberplade søgte han hurtigst muligt, med alle til hans Raadighed staaende Midler, at bearbejde med Streger og mer eller mindre grovkornet Tone, som ætsedes kraftigt ind; derpaa masede han rundt med kold Naal og med sin store Roulet. Kort sagt, han brugte alle de eksisterende Hjælpemidler, og hvad der ikke eksisterede, fandt han selv paa i Øjeblikkets Hede. Og denne Kampens Hede har paa den fornøjeligste Maade sat Mærker i hans Kobberplader. Naar han saa havde taget nogle Aftryk af Pladen og rigtig moret sig med at trykke den paa forskellig Maade, kom hans Fantasi yderligere i Bevægelse, han opdagede, at den eller den Forandring i Billedet kunde være værd at prøve — og han gav sig til at forandre, skrabe ud, skrabe tilbunds i de fordybede Streger med Skraberens, slibe og polere, dække med ny Dækgrund og radere paa ny. Han skyede ingen Vanskeligheder. Man kan vist godt sige, jo flere Vanskeligheder desto morsommere. De fire nævnte Redskaber, Krumpasser, Dorn, Hammer og Ambolt, viser ogsaa, at H. N. H. allerede fra første Færd

har været fortrolig med Tanken om muligvis at komme til at foretage dybtgaaende Ændringer i sine Raderinger. Det har ganske været hans Natur imod at tænke sig Radering som blot nøjagtig reproducerende Kunst. Han har allerede den Gang følt, at han vilde være frit skabende Kunstner paa selve Kobberpladen.

For dem, der ønsker bedre at forstaa Raderingens Ejendommeligheder i Modsætning til de andre grafiske Kunstarter og om muligt at kunne skelne mellem de forskellige Arter af Kobbertryk, vil det være godt at have noget Kendskab til, hvorledes en Radering bliver til, og jeg skal derfor give en kort Fremstilling deraf.

Radering og Aquatinta saavel som Sortekunst og Kobberstik er Aftryk af en Kobberplade, der bearbejdes saaledes, at det, der skal være sort, bliver fordybet i Kobberet. Ved Radering og Aquatinta frembringes de fordybede Streger, Prikker og Toner ved Ætsning. I Kobberstikket graveres de ned i Kobberet med en Gravstik, og i Sortekunst ved Hjælp af et saakaldet Vuggestaal, der bearbejder hele Pladen paa Kryds og tværs med fine Ridser saaledes, at et Aftryk af denne vilde være fuldstændig sort over det Hele. De Partier i Sortekunsts billedet, som skulle være mindre sorte eller lysere Toner, behandles derefter med Skraberens og Polerstalet.

Trykningen af disse fire forskellige Arter af Kobbertryksbilleder foregaar hovedsagelig paa samme Maade. Med en Valse eller Tampon indsvæertes hele den svagt opvarmede Plade med Trykfarve. Naar man derpaa med en Gazeklud aftørrer Farven, fjernes denne kun fra Overfladen, medens den bliver siddende i alle Fordybningerne. En ringe Del af Farven efterlader dog Kluden, jævnt fordelt over hele Overfladen, tilstrækkeligt til at danne en Tone i Aftrykket (Kludetone), men ønsker man et renvasket Tryk, hvor Aftrykket skal staa skarpt mod det hvide Papir, saa renvaskes Pladen med Haanden, særlig med Tommelfingerballen, som er indgnedet med Kridt. Efter at Pladen saaledes er behandlet, er den færdig til Trykning, som foregaar i en Kobbertrykkerpresse, der er bygget efter et helt andet Princip end Bogtrykkerpressen. Kobberpladen lægges paa en massiv Staalplade, der sidder mellem to tykke Staalvalser. Ovenpaa Kobberpladen lægges det i Vand gennemfugtede Papir og derover et Par Lag Filt. Ved Omdrejning af en af Valserne glider Staalpladen, med alt hvad der ligger derpaa, ind imellem de sammenpressede Valser, og ved det stærke Tryk presses det fugtige og bløde Papir ned i Kobberpladens Fordybninger og modtager Farven, som sidder nede i alle Streger og Prikker, ja, selv i de allerfineste Ridser. Papiret med Aftrykket løftes forsigtigt fra Pladen og lægges til Tørring. Pladen opvarmes og dækkes paa ny med Farve, som afgnidnes, og hele Behandlingen gentages for hvert Aftryk. Naar Kunstneren selv tager Aftrykket og selv behandler sin raderede Plade med Tryksværten, saa kan han ved en fastere eller lettere Afgnidning med Kludene og Tommelfingerballen frembringe lysere eller mørkere Toner, hvor han ønsker det, han kan med Pensel, Stub eller med Fingerspidsen tegne, male, smøre paa og kradse op og derved skabe nye Virkninger i Aftrykket. Ja, selv af en helt blank eller kun med enkelte Omridslinier ætset Plade kan han paa denne Maade frembringe Aftryk med fuld malerisk Virkning fra det højeste Lys til det dybeste Mørke, men det er klart, at man ved denne Metode ikke kan tage to ganske ens Tryk — Resultatet bliver i dette Tilfælde Monotypi. Den stadige Afgnidning vil naturligvis slide paa Pladen,

alle fine og svagtætsede Streger og navnlig lyse Aquatintatoner slides hurtigt ud, og Tryk-
kene bliver lysere og lysere. I vor Tid bliver derfor Pladen oftest forstaaet, naar der skal
trykkes et større Oplag.

Betragter man et Kobbertryk, vil man næsten altid se en tydelig Trykrand i Papiret, et
noget fordybet, skarpt Mærke af Pladens Yderkanter. Hvis det er en Radering eller et Kob-
berstik, vil man tillige ved at se Billedet med en Lupe, medens Lysstraalerne falder paa
skraa hen over Papiret, opdage, at Stregerne er ophøjede, svarende til de fordybede Streger
i Kobberet. (Ved Træsnit, trykt med Haanden eller i Bogtrykkerpresse, og ved andre Bil-
leder, der trykkes paa lignende Maade, fremtræder de sorte Streger snarere en lille Smule
fordybede i Papiret). Aquatintabilledet kan have nogen Lighed med en Tuschtegning. Ser
man dette ved Hjælp af en Lupe, viser de forskellige Toner sig fint kornede, enten lyse
Prikker paa mørkere Bund eller mørke Prikker paa lys Bund. Sortekunstabilledet minder
noget om en Sortkridtstegning. Set i Lupen viser der sig et Virvar af afbrudte, mere eller
mindre punkterede, bløde Streger i alle mulige Retninger.

Raderingen har antagelig faaet sit Navn deraf, at der er noget, som raderes bort. Pladen
dækkes med en meget tynd Hinde af Dækgrund (i Reglen en Blanding af Asphalt og Vox),
som ikke kan opløses i eller paavirkes af den Ætsevædske, der senere skal æde sig ind i
Kobberet. Ofte bruger man at sværte den grunderede Plade over en sodende Flamme. Man
tegner nu i denne Dækgrund med en Naal, Staalpen eller anden tilspidset Metalgenstand,
som derved bortraderer Dækgrunden, saa det blanke Kobber kommer tilsyne som lyse
Streger. Saaledes forberedes Pladen til Stregætsning. Lægger man et Stykke groft Smergel-
lærred eller Sandpapir over Grunden med Sandet nedad og gnider med et Penselskaft eller
lignende paa Papirets Bagside, saa trykkes derved Sandkornene ned i Grunden og gennem-
huller den, saa at den ses som oversaaet med lysende Smaaprikker. Saaledes kan Pladen
paa en nem Maade forberedes til en Toneætsning, et Slags Sandpiraquatinta. Toneætsning
kan dog forberedes paa mange andre Maader. Meget brugt er Støvtonebehandlingen, som
især anvendes til Billeder i ren Aquatintamanér. Den for alt Fedtstof rensede Plade bliver
i en særlig indrettet Støvkasse dækket med et ganske tyndt Lag Harpixstøv. Naar Pladen
dernæst opvarmes til en vis Temperatur, vil hver lille Støvpartikel smelte og gro fast til
Pladen, som saaledes bliver ganske ensartet oversaaet med Tusinder af umaadelig smaa bitte
Harpixklatter, udenom hvilke Ætsevædsken senere kan virke. Alt det, som i *Aquatinta-*
billedet skal være helt hvidt, dækkes med en Pensel, dyppet i flydende Dækgrund (Asphalt-
opløsning).

Mange Malerraderere har frembragt deres Raderinger ved straks, uden noget tegnet For-
arbejde, at radere med Naalen i Dækgrunden, de fleste Koldnaalsraderinger er ogsaa rene
Improvisationer, ridset direkte ned i den blanke Plade med den skarpe Naal eller en Dia-
mantspids. Men gælder det om at overføre en Tegnings Omidslinier paa Dækgrunden,
har man forskellige Maader at gøre det paa. I Hans Nik. Hansens Skitsebog staar: »Copien
eller Skitsen, man vil gøre, udføres i Blyant. Papiret fugtes og lægges med Tegnesiden paa
den sværtede Plade, som saa føres igennem Pressen, og Tegningen staar saa paa Pladen i
en Sølvtone.« Man kan ogsaa bruge Gelatinepapir, som lægges over Tegningen, og med
skarp Naal indridser man i Gelatinen de Konturer, man ønsker overført. Den fremkomne
Grat i Gelatinen skræbes af, og man indgnider de indridsede Streger med et eller andet tørt
Farvepulver, f. Eks. Cinnober, det Hele afgnides omhyggeligt med Tommelfingerballen, saa
at Farven kun sidder nede i Ridserne, og lægges Gelatinepapiret nu med Farven nedad paa

den sværtede Plade, og gnider man med Fingeren derpaa eller lader Pladen under svagt Tryk gaa gennem Pressen, saa afsættes Cinnoberen paa Dækgrunden, og Tegningen staar med lyse, røde Streger skarpt paa den sorte Grund.

Men al denne Kalkering kan kun betragtes som en Hjælp for at faa Tegningen i sine Hovedtræk bragt paa Plads. Det vil dog ofte være nødvendigt stadig at have Tegningen for Øje, medens man raderer, og da Raderingen paa Pladen hyppigt skal være omvendt, for at Aftrykket kan blive retvendt, saa maa man under Arbejdet se sin Tegning i et lille Spejl.

Ætsningen foregaar ved, at man lægger den tilberedte Plade i en flad Skaal med Ætsevædske. Man kan bruge Salpetersyre (Skedevand), helst fortyndet, eller en Opløsning af Jærnchlorid. Salpetersyren har den uheldige Egenskab, at den under Ætsningen bruser op og udvikler giftige Luftarter. Ætsning med Jærnchlorid foregaar mere farefrit. Ætsningens Dybde afhænger dels af Vædskens Styrke og dens Temperatur, dels af Tiden. Jo længere Tid Vædsken virker, desto dybere æder den sig ned i Kobberet, og Stregerne bliver samtidig noget tykkere. Jo dybere, der ætsets, desto mørkere vil Aftrykket blive. Tiden, der medgaar til Ætsningen, kan variere fra Sekunder til Timer. I Hans Nik. Hansens omtalte Skitsebog staar der bl. a.: »Ofte er Ætsningen færdig efter en halv Time — stundom først efter fem—sex Timer, ja tolv.« Men naar man f. Eks. arbejder med Støtoneætsning til gennemførte Aquatintbilleder, saa regner man oftest med Sekunder og Minutter. Ætsningen foretages gerne i flere Omgange. Naar man i første Omgang har ætset saa lang Tid, som de lyseste Partier behøver, tages Pladen op og afskylles straks. Naar Pladen er tør, dækkes med flydende Dækgrund alle de Steder, som ikke maa være dybere. Saa ætser man videre i anden Omgang, afskyller igen, dækker paa ny og saa fremdeles, indtil de mørkeste Partier er tilstrækkelig dybe. Dækgrunden fjernes med Terpentin eller Petroleum, og saa kan man tage Prøvetryk. Hvis dette ikke er tilfredsstillende, maa man ofte paa ny paaføre Dækgrund og radere videre eller præparere til Toneætsning. Men naar man til Slut ikke vil ætse mere, kan man dog paa mange forskellige Maader arbejde videre direkte i Kobberet, forandre, svække eller forstærke Virkningen. Med Skraberen (en træægget, skarpsleben Klinge) kan man skrabe et Lag af paa enkelte Partier, saa at Stregerne derved bliver mindre dybe. Med Gravstikken kan enkelte Streger graves dybere eller helt nye tilføjes. Ligesaa kan man med kold Naal (en tyk, stærk Naal med kort, skarp Spids) gennemarbejde Billedet, og endelig er der Rouletten (en lille Staalcylinder, hvis krumme Flade er omtrent som en Fils Overflade), der, naar den rulles hen over Pladen med stærkere eller svagere Tryk, giver denne en prikket eller kornet Overflade. Alt dette Værktøj kan frembringe forskellige Virkninger efter den Maade, hvorpaa det anvendes, enkeltvis eller i Forening. Kold Naal (kaldes ogsaa tør eller skarp Naal) danner Grat, det vil sige, idet den trænger ned i Kobberet, pløjer den en lille Kobbervold op paa begge Sider af Stregen. Ligesaa fremkommer der Grat med Rouletten. Naar Pladen indsværtet og renviskes, vil der altid paa Siderne af Graten sidde en Del Farve, som umuligt kan viskes bort hverken med Kluden eller med Tommelballen. Denne Farve viser sig i Aftrykket som en bred, sort, fløjelsblød Streg eller Tone. Graten er let at fjerne med Skraberen, dersom Stregen ønskes fin og skarp, men en stor Del af Charmen ved Koldnaalsraderinger beror netop paa den rigtige Benyttelse af Graten's Virkninger. Men Graten slides hurtigt bort under Trykningen, derfor anses dens Tilstedeværelse i Aftryk fra uforstaaet Plade som et ubedrageligt Tegn paa, at det er et af de første Tryk. Lad mig endnu nævne Radering i *Vernis mou*, som i den senere Tid bruges af flere Kunstnere. Pladen grunderes med en Dækgrund, som, foruden de sædvanlige Stoffer, indeholder

Opus 132. Bernt. 1. Tilstand. 1918
26,6×20,6

Opus 132. Bernt. 4. Tilstand. 1918
26,6×20,6

Opus 134. Dionysos. 2. Tilstand. 1919
(Betegnelse og Indskrift med Blyant). 32×24,6

Opus 134. Dionysos. 1919
32×24,6

lidt Faaretælle, hvorved den bliver blød. Lægger man tyndt Tegnepapir paa den grunderede Plade og tegner derpaa med en Blyant, vil Papiret lige under Blyantstregene klæbe fast i den bløde Grund. Naar Papiret løftes op, følger den fastklæbede Dækgrund med, og Kobberet er blottet overalt, hvor Blyanten har trykket Papiret ned. Selve Papirets ru, ofte noget stribede Overflade sætter ogsaa sine Mærker i Stregene, og ved svagere eller stærkere Ætsning kan opnaas Virkninger saaledes, at Aftrykket minder noget om blød Blyants- eller Sortkridtstegning.

Skal der foretages Forandringer i den ætsede Plade, skal et enkelt Parti fjernes og erstattes med noget andet, saa sker Fjernelsen simpelthen ved at afskrabe et saa tykt Lag Kobber, at man kommer tilbunds i Stregene. Har Ætsningen været meget dyb, skal der ogsaa skrubes dybt, og den derved fremkomne Fordybning maa helst bringes i Plan med det øvrige. Med Krumpasseren kan man finde det tilsvarende Sted paa Pladens Bagside og indkredse det med Passerspidsen. Lægges nu Pladen, med Bagsiden opad, paa en plan Ambolt, saa kan man ved smaa, raske Slag med Hammer og Dorn bringe det Hele i Plan. Ved Slibning og med Polerstaal repareres Skaden, og saa kan man grundere og radere den nye Del sammen med de gamle Omgivelser.

Ja, der kunde være sagt meget mere om Radereteknik, dersom dette skulde gælde for en Brugsanvisning eller Vejledning for vordende Malerradere, men det var jo slet ikke Hensigten. Lad os hellere vende tilbage til Hans Nik. Hansen og se paa hans Mesterradere. En stor Del af disse Raderinger er gengivet i denne Bog. Det er ad fotografisk Vej udførte Ætsninger, Reproduktioner til Bogtryk, saa gode, som de kan gøres i vor Tid og trykt i de fineste Bogtrykkerpresser. Bortset fra, at de fleste nødvendigvis fremtræder i en anden Størrelse end Originalerne, giver de et ret godt Begreb om Raderingernes Mangfoldighed i Komposition, Billedvirkning og Tonestyrke. Men sammenligner man dem med selve Raderingerne, er Forskellen dog straks iøjnefaldende. Ved at se paa Reproduktionerne gennem Lupe, opdager man den ensartede, maskinmæssige Behandling af Billedfladen, fremkommet ved Fotografering gennem Net, hvorimod man ikke kan se de ejendommelige og forskelligartede Enkeltheder, som frembringer Virkningerne. Men se saa paa samme Maade paa selve Raderingen, se der, hvor forskelligartet Behandlingen er; man ser tydeligt, at Kunstnerens Haand har arbejdet, og man kan skelne mellem de forskellige Arter Værktøj, han har anvendt, man glæder sig ved at se, at den eller den Virkning er opnaet med ren Streg, fin eller grovkornet Tone eller ved Overgang fra den ene til den anden Metode o. s. v.

I Bogens Fortegnelse er der ved hvert enkelt Opus angivet, om det er Streg- eller Aquatintaetsning, Roulet, kold Naal eller Vuggestaal, og tillige gjort Rede for Forskellen i de Tilstande, hvori Raderingen forekommer. H. N. H. har jo meget ofte, efter at der var trykt et vist Antal Exemplarer af en Plade, foretaget gennemgribende Forandringer i Raderingen, ja undertiden saaledes, at der fremkommer et helt nyt Billedmotiv, som kun har enkelte Dele fælles med Aftryk af Pladens tidligere Tilstande.

Se f. Eks. Opus 39, »Jægeren ved Stranden«, der i første Tilstand har en Færgepige og to staaende Jægere. Senere fjernes Færgepigen, og de to Jægere bliver til en siddende Jæger, som i sidste Tilstand ender med at sidde i et Hedelandskab med Skitsebogen i Haanden.

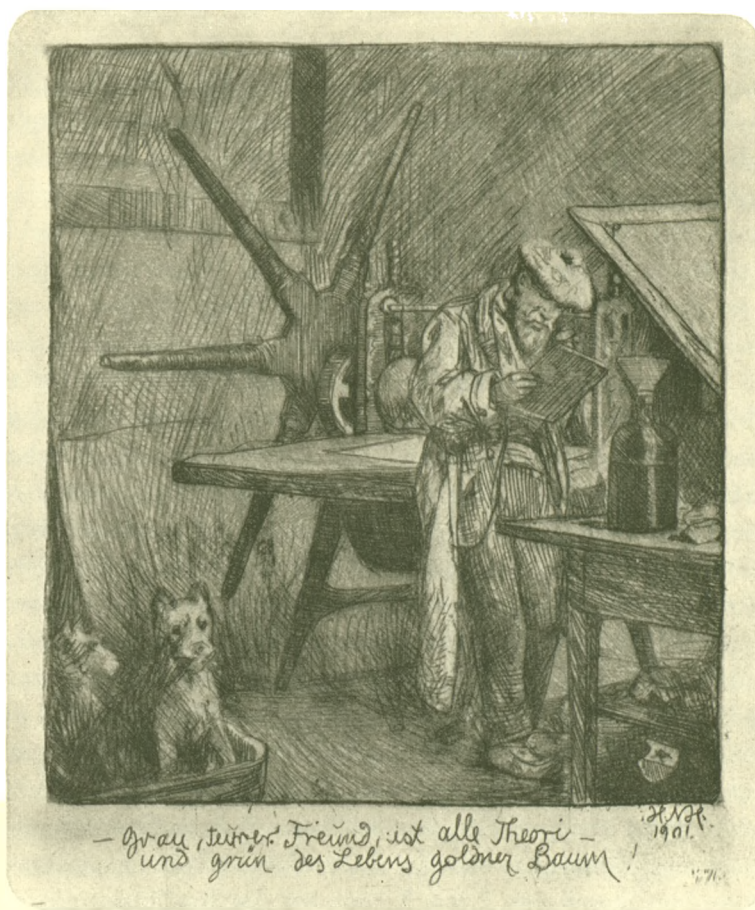
Eller Opus 118, »Selvportræt med Frise«. Hvid Vest, senere dækket af Jakken, oprindelig aaben Haand, senere lukket. Først ingen Hovedbedækning, senere Kasket, sluttelig Kasketten fjærnet o. s. v. — Opus 89, »Huset i Skipperalléen«, er ogsaa et talende Exempel paa H. N. H.'s Lyst til at lave et helt nyt Billede ud af en færdig Radering. I de første 7 Tilstande forestiller det en November Aften, Muren og Træet ændres stærkt, senere kommer der en lys Kvindeskikkelse til, og gennem 6 forskellige Tilstande, hvori den lyse Kvinde bliver mørk og sluttelig ledsages af en Puddelhund, kendes Raderingen under Navnet »den lukkede Dør« eller »Midnat«.

Lad mig endvidere gennemgaa et Par Exempler, som ret tydeligt viser H. N. H.'s Teknik. Opus 119, »Kresten Max Gersdorff«, 1ste Tilstand er en dybt ætset Radering med Streg og en ret fintprikket Tone, rimeligvis frembragt ved at trykke Smergellærred ned i Dækgrunden. Den hvide Hest har en ensartet lys, fin Tone. Solstregjet paa Hestens Hoved, Bringe og Forben samt paa den store, lyse Sky midt i Luften, maa være frembragt ved at dække disse Partier med flydende Dækgrund, førend Ætsningen foretoges. Stregerne i Luften gennemgaaende vandrette. I 2den Tilstand er der yderligere ætset Sandpapirsaquatinta over Dele af Landskabet, Hesten, Mandens Skjortærmere og navnlig Luften, selv den lyse Sky er dækket med mere Tone. I 3die Tilstand er Luften og Dele af Landskabet helt gennemarbejdet med skraa eller næsten lodrette Streglag, og den lyse Sky er ved Skrabning gjort større. Hesten og Manden mere udarbejdet med kraftig Stregætsning. Enkelte Steder paa Hestens Bringe ser man tydeligt, at der er brugt kold Naal. Af den morsomme Radering, Opus 116, »Grevinden og Kammerherren«, oprindelig Stregætsning og kold Naal, findes der Tryk af 1ste Tilstand, som er behandlet med megen Kludetone for at forhøje Virkningen. Senere blev Grevindens Hoved delvis skrabet ud, Øjne, Næse og Mund ændret, tildels med Roulet, og hele Busten tonet, saa Kjolen synes lysere. Den turbanagtige Hovedbedækning fjærnes og erstattes af en Slags Haarpynt med en opstaaende hvid Fjer. Samtidig blev Kammerherren og Frederik VII gjort meget mørke og Baggrunden næsten sort ved Hjælp af Aquatinta og megen Roulet, saa at Kjolen og Viften træder lyst frem i Billedet. Opus 132 »Bernt«, en læsende ung Mand. 1ste Tilstand en let Stregætsning. I 2den Tilstand er der en ætset Tone enkelte Steder over og under Bogen, over Haanden og under Albuen, den er ikke gjort med Sandpapir, men med en lille Roulet, som med raske Tag har tegnet brede Siksakstreger i Dækgrunden, og derpaa Ætsning. 3die Tilstand har foruden disse Rouletætsninger en Roulettone paa Jakkeopslag og Skulder, som ikke er ætset i, men gjort direkte i Kobberet paa sædvanlig Maner. I 4de Tilstand er Hovedet noget gennemarbejdet med kold Naal, og Dragten, Stolearmen og en Del af Baggrunden forsynet med Stregskravering og lidt Roulet. I nogle af Trykkene er der anvendt megen Kludetone. Opus 134 »Liselotte som Dionysos«. I 1ste Tilstand er der Stregætsning, svag Aquatintatone i Hovedet, Roulet i Haaret, Halsen og Vinglasset, Munden noget aaben, ingen Baggrund. 2den Tilstand har noget kold Naal i Læberne, Fingrene og Glassets Fod, dels med, dels uden Grat. 3die Tilstand har skraveret Luft og en mørk Landskabssilhuet over Glasset og bag Hovedet, Vedbendkransen mere udarbejdet, alt med Stregætsning, Munden skrabet ud og ændret til lukket Mund, ligesaa ved Udskrabning forandret Dele af Næsen, Kinderne og Hagen. Endvidere er der paa Brystet noget Sandpapirstone samt en Del svungne, ensløbende Streger, rimeligvis frembragt ved at skure med groft Sandpapir hen over den paa ny grunderede Plade og derpaa svagt ætset. Trykt med noget Kludetone.

Ved saaledes at gennemgaa Hans Nik. Hansens Raderinger høster man idelig, foruden

at glæde sig over de mange, dejlige, humørfyldte Improvisationer og de fine og poetiske Stemninger, som han har givet os i sort og hvidt, baade Gavn og Glæde ved at lægge Mærke til, hvorledes han har benyttet de tekniske Midler og givet sine Raderinger netop den Behandling, som passer bedst for hvert enkelt Motiv. Der er mellem rene Stregætsninger andre, som paa en eller anden Maade er tonede, næsten indtil ren Aquatinta, og enkelte Sortekunstblade. Men i mangfoldige af hans stærkt gennearbejdede Plader er alle tekniske Kunstgreb benyttede og saaledes indfiltret i hinanden, at det er meget vanskeligt at udrede Fremgangsmaaden.

AXEL HOU

Opus 68. Grau, teurer Freund. III. 2. Tilstand. 1901
11,9×10

